

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Hana Pultarová

**Role bank v boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování
terorismu**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb, Ph.D.

Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum uzavření rukopisu: 17. listopadu 2015

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. listopadu 2015

Hana Pultarová

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, panu JUDr. Petru Kotábovi, Ph.D., za cenné rady, které mi věnoval při psaní této práce.

Obsah

Úvod	1
1. Vymezení základních pojmů a skutečností.....	3
1.1. Legalizace výnosů z trestné činnosti.....	3
1.1.1. Fáze a metody legalizace výnosů z trestné činnosti	6
1.1.2. Aktivní zapojení bank do praní špinavých peněz	9
1.1.3. Objem špinavých peněz a související trendy	12
1.2. Financování terorismu.....	15
1.3. Trestněprávní a správněprávní rovina AML opatření	17
2. Související právní úprava činnosti bank.....	19
2.1. Bankovní tajemství.....	20
2.1.1. Vznik bankovního tajemství	21
2.1.2. Současná právní úprava bankovního tajemství.....	22
2.2. Povinnost mlčenlivosti	24
2.3. Identifikace klienta pro pojištění vkladů.....	25
3. Povinnosti bank dle AML předpisů	27
3.1. Povinnost identifikace a kontroly klienta.....	28
3.1.1. Odstupňování identifikace a kontroly a jejich obsah.....	29
3.1.2. Zjištění skutečného majitele	31
3.1.3. Identifikace při poskytování platebních služeb	34
3.1.4. Identifikace a kontrola <i>de lege ferenda</i>	36
3.2. Převzetí identifikace a kontroly	41
3.3. Postup banky při podezřelém obchodu	44
3.3.1. Identifikace podezřelého obchodu	45
3.3.2. Možnost přenést identifikaci podezřelého obchodu na třetí osobu.....	47
3.3.3. Oznámení podezřelého obchodu Finančnímu analytickému útvaru.....	48
3.3.4. Neuskutečnění obchodu a odklad splnění příkazu.....	51
3.3.5. Škoda způsobená klientovi nedůvodným odkladem splnění příkazu	52
3.4. Systém vnitřních zásad, uznávané standardy a hodnotící zpráva	57
3.4.1. Systém vnitřních zásad	57
3.4.2. Uznávané standardy	58
3.4.3. Hodnotící zpráva.....	62
3.5. Korespondenční vztahy mezi bankami	62

4. Související předpisy	64
4.1. Provádění mezinárodních sankcí.....	64
4.2. Omezení plateb v hotovosti.....	68
5. Správní dozor a sankce	69
Závěr	71
Seznam zkratk	74
Seznam použitých zdrojů	76
Právní předpisy	76
Důvodové zprávy a návrhy zákonů	77
Judikatura.....	77
Stanoviska a jiné dokumenty státních orgánů a mezinárodních autorit.....	77
Komentáře a monografie	79
Články a studie.....	80
Abstrakt	81
Abstract	82
Název práce v anglickém jazyce	83
Klíčová slova	83

Úvod

Legalizace výnosů z trestné činnosti i financování terorismu jsou velice závažnými formami nezákonné činnosti, které mohou nepřímo zasáhnout široký okruh osob. Nepostihování legalizace výnosů z trestné činnosti vede ve svém důsledku k podpoře páchání predikativních trestných činů. Může také způsobit nestabilitu finančních institucí, které buď nejednají dostatečně obezřetně, nebo se na těchto aktivitách podílejí úmyslně. Dopady financování teroristických činů a celých organizací není dnes třeba přibližovat. Opatření proti praní špinavých peněz a financování terorismu nepředstavují již nové odvětví práva. Jsou ale oblastí, která se stále vyvíjí v návaznosti na nově vznikající rizika plynoucí z technologického a společenského vývoje. Zároveň nemá veřejnost přílišné povědomí o opatřeních proti praní špinavých peněz.

Práce se zabývá problematikou opatření proti praní špinavých peněz a financování terorismu z pohledu bank. Na opatřeních se banky podílejí vedle celé řady dalších povinných osob. Pokud je proto v práci nahlížen nějaký institut z pohledu banky, neznamená to vždy, že další povinných osob se netýká. Banky byly zvoleny ze dvou důvodů. Prvním je, že jsou nejčastěji oznamovateli podezřelých obchodů, setkávají se tedy s problematikou praní špinavých peněz nejvíce. To souvisí i s faktem, že mohou nabízet široký okruh služeb, které využívá takřka každý. Druhým důvodem je, že banky jsou vedle zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (dále jen „AML zákon“) zároveň vázány dalšími předpisy, které se uplatní v souvislosti s touto problematikou, a podléhají dohledu České národní banky, která má pravomoc klást na banky prostřednictvím prováděcí vyhlášky další nároky.

Práce s ohledem na výše uvedené nevychází výhradně z AML zákona, ale rovněž ze zákona o bankách, z předpisů upravujících platební styk, omezení plateb v hotovosti a uplatňování mezinárodních sankcí. Bere v úvahu přímo použitelné předpisy EU. Jejím záměrem je přiblížit i vybrané změny, které přinese transpozice čtvrté AML směrnice.

Hlavním cílem práce je rozebrat různé aspekty role bank v boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a analyzovat jednotlivá opatření, na kterých se banky podílejí. Práce se snaží identifikovat sporné či nejasné body v právní úpravě. Na roli bank je možné nahlížet z různých pohledů. Lze zdůrazňovat případy vědomého zapojení bank do praní špinavých peněz, práce se ale více zaměřuje na roli

preventivní, jejímž smyslem je zamezení zneužívání služeb nabízených bankami k praní špinavých peněz. Problematiku legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu lze posuzovat z pohledu norem správního, nebo trestního práva, přičemž práce se věnuje zejména dříve zmíněným normám, aniž by ale trestněprávní rovinu zcela opomíjela.

V první části práce jsou rozebírány obecné otázky praní špinavých peněz a financování terorismu s cílem přiblížit zejména ty, které jsou základem pro další části. Ačkoliv legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu jsou aktivity odlišné, vedené rozdílnými pohnutkami, jsou nejen v českých právních předpisech spojovány, neboť k jejich provedení jsou používány z části shodné metody, kterým odpovídají shodná preventivní a zajišťovací opatření. Práce v této části neopomíjí problematiku zmíněného aktivního zapojení bank do praní špinavých peněz, čímž se rozumí vědomá podpora těchto nelegálních aktivit ze strany představitelů banky. Práce se v první části věnuje rovněž typickým způsobům zneužívání bankovních služeb. K dokreslení rozsahu této problematiky slouží odhad celosvětového objemu špinavých peněz.

Druhá část je zaměřena na právní úpravu bankovní činnosti v rozsahu, v jakém souvisí s otázkami AML. Zejména průlomové do bankovního tajemství patří v souvislosti s oprávněními státních orgánů při šetření tohoto druhu trestné činnosti k často diskutovaným tématům.

Třetí část se zabývá jednotlivými povinnostmi bank podle AML zákona, s přesahem do úpravy platebního styku. Práce analyzuje možnost spolupráce bank při identifikaci a kontrole klienta a při vyhodnocování rizik obchodu a také úpravu náhrady škody způsobené odložením příkazu klienta. Věnuje se i problematice zjišťování skutečného majitele a rizikům korespondenčních vztahů mezi bankami. Mezinárodní spolupráce je zmíněna v souvislosti s povinnostmi bank sestavovat systém vnitřních zásad v souladu s uznávanými standardy.

Čtvrtá část se věnuje předpisům, které jsou s problematikou AML často spojovány, ačkoliv jejich primární zaměření je jiné. První kapitola se zabývá vztahem mezi opatřeními podle zákona o provádění mezinárodních sankcí a podle AML zákona. Druhá kapitola zmiňuje tendence omezovat hotovostní platby. Sdílený dohled Finančního analytického útvaru a České národní banky a sankce za neplnění AML povinností dokreslují postavení bank v systému AML opatření v části páté.

1. Vymezení základních pojmů a skutečností

Ačkoliv se tato práce zaměřuje na postavení bank v systému opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, neobejde se bez uvedení některých základních skutečností, které se dotýkají obecně všech subjektů setkávajících se při své činnosti s touto problematikou. Cílem první části je upozornit na společenské souvislosti této problematiky uvedením podstatných znaků praní špinavých peněz a financování terorismu a rozdílů mezi nimi. Rozsah problematiky je následně dokládán odhadovaným objemem špinavých peněz ve vztahu ke světové ekonomice.

Typické způsoby praní špinavých peněz jsou rozebírány s důrazem na bankovní služby, které jsou obvykle zneužívány. Zmíněny jsou i v českém, potažmo evropském, prostředí nepříliš často odhalované, ale velmi závažné případy aktivního zapojení bank do praní špinavých peněz či financování terorismu. Závěr této části je věnován rozdílům mezi trestněprávní a správněprávní rovinou opatření formulovaných za účelem zabránění těmto nezákonným aktivitám.

1.1. Legalizace výnosů z trestné činnosti

Legalizace výnosů z trestné činnosti je pojem vymezený v českém právním řádu zákonem č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (dále jen „AML zákon“). V anglickém jazyce je jeho ekvivalentem výraz *money laundering* (z toho také *anti-money laundering*, *AML*), v německém *Geldwäsche*, tedy praní peněz. České právo výraz praní špinavých peněz nezná, na rozdíl od směrnice Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2005/60 ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu (dále jen „třetí AML směrnice“) a dalších evropských norem. Také v odborné literatuře je výraz praní špinavých peněz brán jako synonymum k legalizaci výnosů z trestné činnosti, pojmy proto budou užívány jako zaměnitelné i v této práci. Je však třeba podotknout, že se nejedná o zcela přesné vyjádření, neboť výnosy z trestné činnosti mohou mít podobu i jiných hodnot, nikoliv pouze peněz¹. Zobecnění je pochopitelné.

¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2156. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

Ve většině případů jsou totiž výnosy jiné povahy na peníze převedeny z důvodu větší likvidity a snazší manipulace. Zastupitelnost peněz navíc umožňuje, že mohou být špinavé peníze smíseny s penězi legálními, což naopak neumožňuje povaha nemovitých věcí či uměleckých děl.

Dle § 3 odst. 1 AML zákona se legalizací výnosů z trestné činnosti rozumí *jednání sledující zakrytí nezákonného původu jakékoliv ekonomické výhody vyplývající z trestné činnosti s cílem vzbudit zdání, že jde o majetkový prospěch nabytý v souladu se zákonem; uvedené jednání spočívá například*

- a) v přeměně nebo převodu majetku s vědomím, že pochází z trestné činnosti, za účelem jeho utajení nebo zastření jeho původu nebo za účelem napomáhání osobě, která se účastní páčání takové činnosti, aby unikla právním důsledkům svého jednání,*
- b) v utajení nebo zastření skutečné povahy, zdroje, umístění, pohybu majetku nebo nakládání s ním nebo změny práv vztahujících se k majetku s vědomím, že tento majetek pochází z trestné činnosti,*
- c) v nabytí, držení, použití majetku nebo nakládání s ním s vědomím, že pochází z trestné činnosti, nebo*
- d) ve zločinném spolčení osob nebo jiné formě součinnosti za účelem jednání uvedeného pod písmeny a), b) nebo c).*

Není přitom rozhodné, zda k predikativnímu trestnému činu došlo v ČR, či v zahraničí. Tím zákon reflektuje fakt, že pro praní špinavých peněz jsou typické přesuny prostředků přes hranice států a jeho škodlivé dopady nejsou o mnoho menší v případě, jedná-li se o výnosy ze zahraniční trestné činnosti.

Jak vyplývá z citovaného ustanovení zákona, výnosem se rozumí jakákoliv ekonomická výhoda, tedy veškerý majetkový prospěch, vyplývající z trestné činnosti. Teorie² někdy zahrnuje mezi špinavé peníze i prostředky získané z legálních zdrojů, avšak řádně nezdaněné, ačkoliv v tomto případě lze za výnos z trestné činnosti považovat striktně vzato pouze částku odpovídající neodvedené zákonné dani. Rozdíl mezi daňovou trestnou činností a praním špinavých peněz lze spatřovat také v tom, že špinavé peníze jsou často v procesu legalizace zdaněny. Jednou z metod totiž je vydávat špinavé peníze za legální výnosy rozličných činností, aby byl zdánlivě doložen ekonomický důvod držení

² Např. POLOUČEK, Stanislav. *Peníze, banky, finanční trhy*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 407. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9.

prostředků majitelem a zároveň zakryt jejich skutečný původ. Oproti tomu hlavním cílem daňové trestné činnosti je typicky výnosy nezdanit, nebo je zdanit nižší sazbou. Naopak společným rysem daňové trestné činnosti a praní špinavých peněz v užším smyslu je, že dochází zpravidla k řadě převodů zakrývajících původ majetku, včetně přesunů přes hranice států.

Stejným směrem jako teorie se vydává i 20. května 2015 přijatá směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/849 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz a financování terorismu (dále jen „čtvrtá AML směrnice“), která nahradí dosavadní úpravu³ počínaje 26. červnem 2017. Čtvrtá AML směrnice výslovně na daňové trestné činy odkazuje jako na trestné činy predikativní. Zařazení daňových trestných činů do textu čtvrté AML směrnice lze považovat za logický krok z toho pohledu, že boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti i boji proti daňovým únikům slouží z části shodné nástroje. V obou případech je klíčem k rozkrytí nezákonných aktivit sledování přesunů prostředků a analyzování skutečného ekonomického důvodu jejich držení a převodů. Příkladem institutu zaváděného čtvrtou AML směrnicí, který má ztížit jak praní špinavých peněz v užším smyslu, tak i daňové úniky, je povinnost zveřejňovat informace o skutečném majiteli právnické osoby a tyto informace zpřístupnit státním orgánům i povinným osobám⁴. Čtvrtá AML směrnice zdůrazňuje tuto povinnost zvláště u svěřenských fondů, jak je blíže rozvedeno v oddílu 3.1.4. této práce.

Úkolem povinných osob, včetně bank, ale není kvalifikovat trestnou činnost, která byla na počátku zdrojem špinavých peněz, nýbrž pouze plnit určité preventivní a evidenční povinnosti, které jsou rozebrány ve třetí části práce. Výslovné uvedení daňových trestných činů ve čtvrté AML směrnicí tak nebude mít dopad na jejich činnost.

Podstatná část špinavých peněz má svůj původ v obchodování s drogami. Hovoří se celosvětově až o polovině výnosů z mezinárodní trestné činnosti a pětině celkových výnosů z veškeré trestné činnosti⁵. Špinavé peníze však mohou vznikat z jakýchkoliv trestných činů, které generují výnos, jak vymezuje Úmluva Organizace spojených národů

³ Tou je třetí AML směrnice a směrnice Komise č. 2006/70/ES.

⁴ Povinné osoby jsou vymezeny v § 2 AML zákona. Jedná se o osoby, kterým AML zákon v různé míře ukládá povinnosti v souvislosti s AML opatřeními.

⁵ *Illicit money: how much is out there?* [online]. United Nations Office on Drugs and Crime. [cit. 01.05.2015]. Dostupné z: <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2011/October/illicit-money-how-much-is-out-there.html>.

proti nadnárodnímu organizovanému zločinu⁶. Predikativními trestnými činy mohou být zejména trestné činy majetkové, trestné činy spojené s korupcí, vydírání a nájemné trestné činy, nelegální obchod se zbraněmi a dalšími zakázanými předměty, provozování nelegálních her, kuplířství, finanční podvody či stále více phishing a provozování podvodných e-shopů.

1.1.1. Fáze a metody legalizace výnosů z trestné činnosti

Následující odstavce se věnují typickým fázím a způsobům praní špinavých peněz, s důrazem na ty metody, ve kterých hrají roli bankovní transakce a jiné služby nabízené bankami. Můžeme hovořit o pasivním či z pohledu banky nechtěném zneužití bankovních služeb, zatímco dále budou popsány odhalené případy aktivního či vědomého zapojení vedení bank do praní špinavých peněz.

Služby, které jsou u bank zneužívány, jsou oprávněny nabízet i jiné subjekty finančního trhu. Zneužívány jsou zejména platební služby, pak tedy v úvahu připadají veškeré platební instituce. V tomto smyslu se dále uvedené vždy pouze na banky neomezuje. Specifikum bank spočívá v komplexnosti nabízených služeb, v jejich rozšíření mezi veřejností a v souvisejících povinnostech, které banky musejí plnit dle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách (dále jen „zákon o bankách“) a dle dále uvedených předpisů.

Jak bylo zmíněno výše, podstatná část špinavých peněz má svůj původ v obchodu s drogami. Nejen výměnou za drogy, jako úplatek, či v důsledku jiné nezákonné činnosti získává pachatel odměnu převážně v hotovosti nebo v hodnotných předmětech. Pokud se jedná o drobnou trestnou činnost, mohou pachatelé s penězi či jinými hodnotami bezprostředně poté dál nakládat a proces legalizace výnosů není potřebný. Jestliže se jedná o zisky větší, je třeba je nejprve legalizovat, „vyprat“, aby z nich poté mohl pachatel mít ekonomický užitek srovnatelný s legálními příjmy, tedy aby je mohl použít k úhradě svých potřeb. Pro pachatele je z výše uvedených důvodů vhodné převést majetek do peněžní formy, není ale vyloučeno, že v procesu legalizace budou dále za peníze pořízeny

⁶ *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, přijata v roce 2000 v Palermu, pro ČR vstoupila v platnost v říjnu 2013. Predikativním trestným činem se podle ní rozumí jakýkoliv trestný čin, v jehož důsledku došlo k vytvoření výnosů, které se mohou stát předmětem trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti.

hmotné předměty či cenné papíry, nebo že budou peněžní prostředky investovány do finančních produktů typu životního pojištění apod.⁷

Výhodnost převedení výnosů do peněžní formy spočívá zejména v tom, že mohou být následně předmětem série bankovních a jiných finančních operací, kterými má být zakryta jejich souvislost s trestnou činností. Základní bankovní platební transakce, mezi které patří vložení prostředků na platební účet, výběr prostředků z účtu a převod peněžních prostředků⁸, jsou využívány hojně z toho důvodu, že samy o sobě zpravidla nejsou kroky nákladnými. Převod zároveň umožňuje snadné přesuny prostředků mezi státy. Banky ve vyspělých zemích jsou proto povinny dodržovat řadu preventivních opatření, včetně zpřísněného přístupu při převodech prostředků do či ze zemí, které jsou z hlediska AML opatření benevolentní, jak je blíže rozebíráno v třetí části. Vedle platebních služeb mohou být zneužity i další bankovní služby, zejména vydávání šeků nebo investiční služby.

V literatuře⁹ se nejčastěji proces legalizace rozděluje do tří fází. V rámci těchto fází bývají využívány různé metody, které mají sloužit k naplnění dílčího cíle dané fáze. Jednotlivým fázím a metodám se věnují následující odstavce.

V první fázi, nazývané umístování, namáčení či shromažďování, dochází nejčastěji k rozdělení nelegálně nabytých peněžních prostředků na menší části a k jejich umístění na bankovní konta spolu s legálně nabytými prostředky. Alternativně mohou být prostředky použity k nákupu šperků, nemovitostí, šeků a dalších investičních předmětů. Za účelem zakrytí spojitosti s původem prostředků mohou být prováděny postupné vklady nižších částek na bankovní účet nebo více účtů vedených různými bankami. Tato metoda, známá jako strukturování či členění, je v rámci banky obvykle snadno rozpoznatelná pomocí specializovaných softwarových systémů, které automaticky detekují podezřelé chování a informují o něm příslušné pracovníky banky. V případě, že je takto nashromážděná suma dále poukazována do zahraničí, je podezření na praní špinavých peněz o to vyšší.

Další metodou využívanou v této fázi je míchání špinavých peněz se zisky podniků, nejčastěji restaurací, hotelů, poradenských firem, obchodních domů či

⁷ *Historie a základní charakteristika boje proti praní špinavých peněz v České republice.* [online]. Ministerstvo financí České republiky. [cit. 29.06.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/zakladni-informace>.

⁸ Dle § 2 odst. 1 písm. a zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku.

⁹ Např. POLOUČEK, Stanislav. *Peníze, banky, finanční trhy*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 407 an. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9.

směnáren, pro které je častá manipulace s nižšími obnosy peněz typická a je pro ně relativně snazší vykázat fiktivní obchody. Tato metoda, známá jako namáčení, nemůže být bankami sama o sobě detekována. Podezřele se jim mohou jevit až navazující převody. Při použití metody namáčení je ve většině případů nutné výnosy z trestné činnosti zdanit jako výnosy z dané podnikatelské činnosti. V 30. letech 20. století byly v USA údajně výnosy získané zločinnou činností přidávány často k tržbám veřejných prádelen, což je uváděno¹⁰ jako jeden z možných důvodů vzniku pojmu praní špinavých peněz.

Cílem druhé fáze, nazývané rozvrstvení či mydlení, je oddělit finanční prostředky od jejich zdroje prostřednictvím řady kroků a doložit před příslušnými orgány zdánlivý legální původ těchto prostředků. Časté jsou opakované převody či převozy peněžních prostředků přes hranice. I druhá fáze bývá často uskutečňována prostřednictvím bankovního systému. Banky, jakožto povinné osoby, proto ze zákona musejí identifikovat podezřelé transakce, zkoumat skutečný důvod provádění podezřelých transakcí a přijímat další opatření k zamezení zneužívání svých služeb k nelegálním záměrům.

V první i druhé fázi mohou být zneužívány běžné účty osob, které vědomě či nevědomě na svůj bankovní účet obdrží a následně z něj převedou prostředky, jejichž původ neznají. Stanou se tak součástí často velmi dlouhého řetězce transakcí, který má zakrýt původ peněžních prostředků. Bankovní účty mohou být použity bez vědomí majitele, pokud jeho autorizační údaje získá třetí osoba, nebo i s vědomím majitele, pokud podlehne klamavým žádostem o pomoc či nabídkám zaměstnání podmiňujícím získání pozice určitým převodem prostředků. Jednání těchto prostředníků může být postiženo jen v případě, prokáže-li se spáchání predikativního trestného činu, jak je uvedeno v kapitole 1.3. Zřejmě i z důvodu nízkého počtu odsuzujících rozsudků lze konstatovat, že veřejnost nemá přílišné povědomí o možných následcích tohoto jednání. Přispívá k tomu i fakt, že techniky těchto podvodníků jsou mnohdy velmi rafinované¹¹.

Třetí fáze, integrace, ždímání či též repatriace, je finální etapou legalizace, při níž jsou prostředky investovány k úhradě potřeb původního majitele obdobně jako prostředky legálně nabyté.

¹⁰ Např. ROBINSON, Jeffrey. *Pánové z prádelny špinavých peněz*. Praha: Columbus, 1995, s. 12. ISBN 80-859-2806-X.

¹¹ Na phishingový útok upozorňovala pro příklad ČNB dne 22. 4. 2015. *Upozornění pro veřejnost k phishingovým útokům*. [online]. ČNB. [cit. 15.09.2015]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/upozorneni_pro_veřejnost/upozorneni_phishing_2.html

Většina z metod praní špinavých peněz představuje vysoké riziko ztráty kontroly původního majitele nad převáděnými prostředky. V případě nedodržení dohodnutých postupů nemohou navíc organizátoři využít klasických právních nástrojů obrany. Upozornili by tím na své nelegální aktivity. Z tohoto důvodu je celý proces velice nákladný. Uvádí se¹², že výdaje na zajištění kontroly nad převodem prostředků spolu se ztracenými prostředky dosahují až výše 80 % z celkové hodnoty legalizovaných prostředků. Časově i finančně náročná je na druhé straně i realizace opatření proti praní špinavých peněz, kdy značné náklady jsou vynaloženy bankami za účelem každodenního plnění AML úkolů.

1.1.2. Aktivní zapojení bank do praní špinavých peněz

Vedle zneužití bankovních transakcí je další v literatuře typizovanou metodou, která umožňuje praní špinavých peněz, zakládání nových či zneužití existujících obchodních společností, které následně vykazují fiktivní obchody. O speciálně závažný případ jde, pokud je do praní špinavých peněz tímto způsobem aktivně zapojena banka nebo jiná finanční instituce.

AML zákon¹³ zakazuje, po vzoru Čtyřiceti doporučení publikovaných organizací *Financial Action Task Force* (dále jen „FATF“, blíže oddíl 3.4.2.), aby banka vstoupila do korespondenčního vztahu se zahraniční úvěrovou institucí, která je registrována v jiném státu, než kde je fyzicky přítomna a kde se nachází její skutečné vedení (tzv. *shell bank*), nebo která umožňuje využívání svých účtů takové instituci. U těchto bank není zaručen dohled nad dodržováním AML opatření, převážně jsou zakládány pro praní špinavých peněz. Stejně tak korespondenční vztah s institucemi, které neuplatňují AML opatření na úrovni rovnocenné právu EU, je zakázaný. Pravomoci tuzemských úřadů a povinnosti povinných osob by v případě spolupráce s takovými institucemi byly neúčinné, neboť by nebylo možné zpětně vysledovat původ prostředků z důvodu, že by zahraniční instituce nespolupracovala při výměně potřebných informací, nebo by těmito

¹² LIŠKA, Petr. *Praní špinavých peněz v České republice*. 1. vydání, Praha: Radix, 1997, ISBN 80-860-3109-8.

¹³ § 25 odst. 1 AML zákona.

informacemi od počátku vůbec nedisponovala. Poctivé a řádné fungování bankovních institucí je v tomto ohledu zcela zásadní pro účinný boj proti praní špinavých peněz.¹⁴

Zneužití k praní špinavých peněz ale nemusejí být pouze zahraniční instituce z rizikových jurisdikcí, proto nelze opominout roli tuzemského bankovního dohledu, tedy České národní banky (dále jen „ČNB“), která na základě zákona o bankách a zákona o ČNB¹⁵ dohlíží nad činností bank z hlediska plnění obezřetnostních a jiných požadavků a prověřuje strukturu jejich vlastníků. Zejména jsou v tomto kontextu významné požadavky¹⁶ na průhledný a nezávadný původ základního kapitálu a dalších finančních zdrojů banky, na důvěryhodnost osoby, které má být licence udělena, i osob s kvalifikovanou účastí na bance a členů statutárního orgánu a dozorčí rady banky a také požadavek na průhlednost skupiny osob s úzkým propojením s bankou.

Rozhodující vliv nad činností banky mohou osoby zapojené do praní špinavých peněz získat faktickým skupováním akcií banky, založením banky nové nebo korupcí řídicích představitelů již existující banky. Pokud jsou špinavé peníze investovány do kapitálu banky, není možné je následně od legálních obchodů banky rozeznat¹⁷, proto jsou zdroje základního kapitálu zkoumány před udělením bankovní licence. Dalším rizikem je, že takto ovládaná banka nebude řádně plnit povinnosti dle AML zákona, ať již obecně, či ve vztahu k vybraným klientům, což nemusí být orgány vykonávajícími dozor podle AML zákona odhaleno ihned.

Aktivní zapojení evropských bank do praní špinavých peněz bylo rozkryto pouze v několika případech. Pokusy o zneužití bankovních služeb jejich klienty jsou jistě častější. Objemem prostředků i dalšími dopady, zejména na klienty a zaměstnance banky, patří ale případy aktivního zapojení k velmi závažným.

Nejčastěji zmiňovaným případem je ukončení činnosti anglické pobočky lucemburské *Bank of Credit and Commerce International* (dále jen „BCCI“) anglickým orgánem dohledu, *Bank of England*, v roce 1991. Ve Velké Británii měla BCCI v té době 120.000 klientů a zmrazeny byly vklady ve výši 250 milionů liber¹⁸. Uzavření britské

¹⁴ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 171. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

¹⁵ Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

¹⁶ Formulované zejména v § 4 odst. 5 písm. c, d, e, h zákona o bankách.

¹⁷ POLOUČEK, Stanislav. *Peníze, banky, finanční trhy*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 407 an. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9.

¹⁸ 1991: *International bank closed in fraud scandal*. [online]. BBC. [cit. 08.05.2015]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/5/newsid_2495000/2495017.stm.

pobočky BCCI bylo následováno řadou soudních sporů, včetně žaloby zaměstnanců banky na kompenzaci újmy způsobené na jejich profesní pověsti¹⁹.

Bank of England byla v souvislosti s ukončením činnosti BCCI terčem kritiky. Kritika nesměřovala proti samotnému ukončení činnosti, ale naopak proti nedůslednému dohledu v předchozích letech. Nedůslednost spočívala zejména v tom, že *Bank of England* nesprávně dovodila, že hlavním místem podnikání je Lucembursko, a proto ponechala dohled na tamějších úřadech. *Bank of England* údajně následně nedostatečně reagovala na zjevně laxní přístup lucemburských úřadů, a to i přes špatnou pověst, která již v té době BCCI provázela. K právním krokům se *Bank of England* odhodlala až po předložení zprávy auditory společnosti. Zpráva dokumentovala nelegální operace a špatnou finanční situaci banky. Krokům *Bank of England* předcházela i žaloba amerických úřadů na BCCI kvůli podezření z praní špinavých peněz. Případ BCCI vedl k dílčím změnám britského *Banking Act*, zejména ohledně povinnosti auditorů předkládat *Bank of England* zprávu při podezření z nezákonných aktivit bank.²⁰

Druhým případem, který zde bude uveden, je nedávné obvinění švýcarské větve *HSBC Bank*. Vyšetřování banky se rozběhlo na základě dokumentů, které byly z banky vyneseny v roce 2008 jedním ze zaměstnanců, který je úřadům zpřístupnil počátkem roku 2015. Dokumenty mají prokazovat, že banka umožňovala svým klientům vyhýbat se placení daní. Výsledkem vyšetřování probíhajícího v první polovině roku 2015 bylo uzavření dohody mezi bankou a švýcarskou prokuraturou. Zaplacením 40 milionů švýcarských franků bankou se vylučuje trestní stíhání jednotlivců v této věci. Uzavření dohody, namísto standardního postupu v trestním řízení, obhajovala švýcarská prokuratura obecnou obtížností prokazování spáchání trestného činu praní špinavých peněz.²¹

Dohodou s americkou prokuraturou byl řešen již v roce 2012 problém britské větve *HSBC Bank* působící v USA. Za umožnění praní špinavých peněz převážně

¹⁹ Jednalo se o spor *Malik v. Bank of Credit and Mahmud v. BCCI*. Britské soudy vynesly v návaznosti na ukončení činnosti BCCI řadu dalších rozsudků, pro příklad ve věci *Bank of Credit and Commerce International SA v. Munawar Ali* či *Three Rivers District Council v. Governor and Company of The Bank of England*.

²⁰ JUROŠKOVÁ, Lenka. *Bankovní regulace a dohled*. Praha: Auditorium, 2012, s. 104-108. Studie (Auditorium). ISBN 978-80-87284-26-1.

²¹ *HSBC to pay \$43 million Geneva money laundering settlement*. [online]. Reuters. [cit. 22.06.2015]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2015/06/04/us-hsbc-tax-swiss-idUSKBN0OK1G220150604>.

mexických zločineckých skupin byla uložena bance pokuta ve výši 1,92 miliardy dolarů.²²

Švýcarsko i USA jsou členy FATF, hlavní mezinárodní autority určující standardy AML i dále zmiňovaného boje proti financování terorismu. Právní úprava opatření proti praní špinavých peněz tedy v obou státech vychází ze Čtyřiceti doporučení FATF, která pamatují i na potřebná oprávnění národních vyšetřovacích úřadů. Přesto bylo v obou případech přistoupeno k uzavření dohody namísto trestního či správního rozhodnutí, což bylo odůvodňováno zejména důkazní nouzí vyšetřujících orgánů. Lze samozřejmě uvažovat i nad tím, že státní orgány volí řešení příznivější pro klienty banky i celou ekonomiku, podle principu *too big to fail*. Banky k dohodě motivuje zejména snaha vyhnout se odkrývání citlivých údajů a chránit tak své klienty a zaměstnance. Vleklé soudní řízení by nadto jistě znamenalo zásadnější ohrožení dobrého jména společnosti, i pokud by se v něm vina neprokázala.

Zapojení české finanční instituce do praní špinavých peněz v takovém rozsahu nebylo doposud řešeno. Je proto potřebné upozornit alespoň na uvedené zahraniční případy a jejich následky pro banky, jejich klienty a zaměstnance, neboť i takovouto podobu může mít v krajním případě role bank v boji proti praní špinavých peněz.

1.1.3. Objem špinavých peněz a související trendy

Objem špinavých peněz lze z povahy věci pouze odhadovat, jde o prostředky nedeklarované. Úřad pro drogy a kriminalitu Organizace spojených národů odhaduje, že objem špinavých peněz odpovídá 2 až 5 % celosvětového hrubého domácího produktu. Za trendy, které komplikují boj proti praní špinavých peněz v posledních letech, označuje Úřad rozsáhlé používání amerických dolarových bankovek v transakcích na černém trhu, obecnou tendenci k finanční deregulaci, pokrok společného evropského trhu, rozvoj elektronické komunikace a technologií a rozšiřování finančních rájů, které tento sektor ekonomiky nepostihují.²³

Fenomémem posledních let je vznik a rozmach nezávislých virtuálních měn, například měny bitcoin. Finanční analytický útvar Ministerstva financí ČR (dále jen

²² *HSBC became bank to drug cartels, pays big for lapses*. [online]. Reuters. [cit. 22.06.2015]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2012/12/12/us-hsbc-probe-idUSBRE8BA05M20121212>.

²³ *Money-Laundering and Globalization*. [online]. United Nations Office on Drugs and Crime. [cit. 28.06.2015]. Dostupné z: <http://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html>.

„FAÚ“) ve svém metodickém pokynu č. 2²⁴ označil tyto měny za velmi rizikový prvek, s jehož využitím lze přerušit stopu převáděných prostředků. Užívání těchto prostředků totiž nepodléhá zákonu o platebním styku a je v zásadě anonymní. Poskytování služeb spojených s virtuálními měnami nepodléhá žádnému omezení. Banky s nimi ale nad rámec správy vlastního majetku obchodovat nemohou²⁵, proto se jim tato práce blíže nevěnuje. Pro vymezení role bank je nicméně podstatný fakt, že spolu s rozvojem způsobů komunikace na dálku a vznikem virtuálních měn vzniká stále více alternativ k praní špinavých peněz prostřednictvím bankovního systému. Tím nemá být význam řádně fungujícího bankovního systému snižován, situace se ale zřejmě částečně změní. Jak je vysvětleno v důvodové zprávě k návrhu novely AML zákona²⁶, v reakci na doporučení Evropského orgánu pro bankovníctví²⁷ navrhuje Ministerstvo financí podrobit osoby poskytující služby spojené s virtuální měnou požadavkům AML zákona. A to navzdory tomu, že čtvrtá AML směrnice se tímto doporučením neřídí.

Přes značný pokrok v definování rizik a zavedení potřebných nástrojů proti praní špinavých peněz nelze konstatovat, že by se jejich objem zmenšoval. Nelze předpokládat, že zcela vymizí z pohledu úpravy AML benevolentní státy, kam se „práči“ peněz budou moci uchýlit. Objevuje se proto opakovaně myšlenka²⁸, že namísto další eskalace snah o potírání následků trestné činnosti je třeba více se zaměřit na primární trestnou činnost. Tomuto závěru lze přisvědčit z pohledu, že další zatěžování povinných osob úkoly v rámci boje proti praní špinavých peněz a další zásahy do soukromí klientů finančních institucí by již nebyly účelné. Spíše je třeba opatření přizpůsobit aktuálním rizikům, jako jsou výše zmíněné virtuální měny.

Jak bylo vymezeno výše, mezi špinavé peníze se řadí i prostředky získané legální činnostmi, ale řádně nezdaněné. Tyto prostředky spadají do oblasti šedé ekonomiky, označované též jako skrytá či neoficiální. Pojem šedá ekonomika není jednoznačně

²⁴ *Metodický pokyn č. 2 o přístupu povinných osob k digitálním měnám*. [online]. Ministerstvo financí České republiky. [cit. 28.06.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/novinky-fau/2013/digitalni-meny-14568>.

²⁵ *Obchodování s bitcoiny*. [online]. ČNB. 2014. [cit. 28.06.2015]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/faq/obchodovani_s_bitcoiny.pdf.

²⁶ Jedná se o návrh novely, kterou má být zejména transponována čtvrtá AML směrnice. Ministerstvo financí předkládá ale i změny reagující na doporučení mezinárodních autorit. Práce vychází z návrh zákona a souvisejících dokumentů zveřejněných v aplikaci Knihovna připravované legislativy. [online]. Vláda ČR. [cit. 14.11.2015]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9XSEVCDC>.

²⁷ *EBA Opinion on 'virtual currencies'*. [online]. EBA. 2014. [cit. 14.11.2015]. Dostupné z: <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf>

²⁸ Např. REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 3. aktualizované vydání Praha: Management Press, 2011, s. 388-390. ISBN 978-80-7261-230-7.

definován, i s ohledem na to, že v prostředí západní a střední či východní Evropy nabývá zcela odlišných kvalit.²⁹

Na rozdíl od tzv. černé ekonomiky nezahrnuje šedá ekonomika aktivity výslovně zákonem zakázané (obchod s drogami, nelegální obchod se zbraněmi atp.), nýbrž aktivity výslovně neregulované a nezdaněné, včetně práce na černo. Rovněž objem šedé ekonomiky lze s ohledem na její povahu pouze odhadovat. Souvislost mezi bankovní činností a objemem šedé ekonomiky prezentovala ve své studii³⁰ v roce 2013 společnost VISA ve spolupráci s A.T. Kearney. Dle odhadu zveřejněného v této studii objem šedé ekonomiky v Evropě³¹ v roce 2013 dosahoval 2,1 bilionu euro. Podíl šedé ekonomiky v jednotlivých zemích k hrubému domácímu produktu byl v rozmezí od 8 % v Rakousku, přes 16 % v České republice, po 31 % v Bulharsku. Evropský průměr činil 18,5 %, zatímco v roce 2003 byl podle odhadů na úrovni 22,4 %. Shodný zdroj uvádí, že největší objem šedé ekonomiky se soustředí v odvětvích stavebnictví, zpracovatelského průmyslu, velko- a maloobchodu, hotelnictví a restaurátérství. Studie dovozuje, že existuje nepřímá úměra mezi počtem elektronických plateb na hlavu a objemem šedé ekonomiky v daném státě. Uvádí příklad Argentiny a Jižní Koreje, kde daňové zvýhodnění karetních transakcí, které jsou evidované na účtech podnikatelů a ztěžují tak daňové úniky, vedlo k jejich častějšímu používání.

Nelze jistě považovat daňové zvýhodnění evidovaných bezhotovostních plateb za univerzální recept na snížení objemu šedé ekonomiky v daném státu, roli hrají výchozí podmínky a zvyklosti, které jsou v každé zemi specifické. Přesto závěry výše citované studie, financované karetní společností, alespoň v obecné rovině dokreslují roli bank, které vedou bankovní účty a provádějí platební transakce.

Za pozornost stojí, že zatímco zmiňovaná studie nachází příznivou souvislost mezi dostupností elektronických platebních transakcí a poklesem objemu šedé ekonomiky, výše citované stanovisko Úřadu pro drogy a kriminalitu Organizace spojených národů na druhé straně uvádí technologický pokrok v oblasti platebních služeb a jejich obecnou dostupnost mezi důvody obtížnějšího postihování praní špinavých peněz. Konstatovat ale

²⁹ FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. Praha: [Sondy], 2007. ISBN 978-808-6846-217

³⁰ Studie A.T. Kearney, Inc., Friedrich Schneider, PhD. a Visa Europe. *The Shadow Economy in Europe, 2013*. [online]. A.T.Kearney. [cit. 05.02.2015]. Dostupné z: <http://www.atkearney.com/documents/10192/1743816/The+Shadow+Economy+in+Europe+2013.pdf>

³¹ Data byla posuzována pro členské státy EU vyjma Kypru, Lucemburska a Malty a naopak bylo zahrnuto Norsko, Švýcarsko, Chorvatsko a Turecko.

rozpor mezi oběma závěry by bylo zjednodušující. Elektronické komunikace ovlivňují finanční služby v mnoha ohledech a je otázkou legislativy a přístupu dozorujících orgánů i samotných povinných osob, zda převáží pozitivní či negativní dopady.

1.2. Financování terorismu

Shodná opatření jsou vedle zabránění praní špinavých peněz určena i pro odhalování financování terorismu (anglicky *combating the financing of terrorism* či *countering the financing of terrorism, CFT*). K praní špinavých peněz a financování terorismu jsou totiž používány obdobné metody. Tyto metody sledují stejný cíl, zastřít spojitost mezi původem prostředků a jejich konečným uživatelem a zamaskovat skutečný ekonomický důvod obchodů tak, aby nebyly prostředky příslušnými státními orgány postiženy. V obou případech rovněž často dochází k pohybu prostředků přes hranice států. Přes značnou podobnost obou typů nezákonných aktivit je problematika financování terorismu rozvedena blíže v této samostatné kapitole, neboť má svá specifika. Základním rozdílem je, že oproti praní špinavých peněz v případě financování terorismu dojde k trestné činnosti až na konci řetězce různých úkonů. Na rozdíl od legalizace výnosů z trestné činnosti se tak při financování terorismu může operovat i s prostředky, které byly získány legálně, avšak jsou určeny ke spáchání trestného činu teroristického charakteru v budoucnu.

Dle § 2 odst. 2 AML zákona se financováním terorismu rozumějí následující aktivity:

- a) *shromažďování nebo poskytnutí peněžních prostředků nebo jiného majetku s vědomím, že bude, byť i jen zčásti, použit ke spáchání trestného činu teroru, teroristického útoku nebo trestného činu, který má umožnit nebo napomoci spáchání takového trestného činu, nebo k podpoře osoby nebo skupiny osob připravujících se ke spáchání takového trestného činu, nebo*
- b) *jednání vedoucí k poskytnutí odměny nebo odškodnění pachatele trestného činu teroru, teroristického útoku nebo trestného činu, který má umožnit nebo napomoci spáchání takového trestného činu, nebo osoby pachateli blízké ve smyslu trestního zákona, nebo sbírání prostředků na takovou odměnu nebo na odškodnění.*

Pro terorismus existuje množství různých definic. Pokud bychom měli vycházet jen z citovaného textu AML zákona, rozumí se jím spáchání trestného činu teroru, teroristického útoku nebo trestného činu podle trestního zákoníku a různé trestné formy podpory pachatelů těchto trestných činů. Podrobnější definici pojmu na základě výčtu obecných znaků obsahuje pro příklad Rámcové rozhodnutí Rady o boji proti terorismu³². I v případě financování terorismu ale platí, že banky nejsou povinny, ani vybaveny pravomocemi, k provádění jakékoliv vyšetřovací činnosti, a nejsou ani povinny kvalifikovat připravovaný trestný čin. Proto se v praxi finančních institucí přesné vymezení pojmu terorismus spíše neuplatní. Identifikační a evidenční povinnosti bank mohou být v zásadě využity i k zamezení příbuzným vysoce závažným aktivitám. Již zmiňovaná připravovaná novela AML zákona navrhuje pod financování terorismu zahrnout výslovně i financování šíření zbraní hromadného ničení.

Mezinárodní spolupráce v boji proti financování terorismu je mladší než spolupráce proti praní špinavých peněz. Téma začalo být více diskutováno po teroristických útocích v New Yorku 11. září 2001. V dnes již neúčinném zákoně č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti bylo financování terorismu zmíněno od novely provedené v roce 2004. Jednání, které mohlo směřovat k financování terorismu, začalo být výslovně považováno za podezřelý obchod.³³

Ve většině států byla pro boj proti financování terorismu využita existující úprava opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti³⁴. Také v českém AML zákoně jsou právní prostředky boje proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a prostředky boje proti financování terorismu upraveny jednotně, s ohledem na již zmíněný obdobný charakter těchto nezákonných činností.

Postup podle AML zákona v případě zjištění podezřelého obchodu nerozlišuje mezi podezřením na financování terorismu a na praní špinavých peněz. Banka může pro příklad identifikovat, že se jedná o transakci nepřiměřenou poměrům klienta nebo že jde o opakovanou transakci bez zjevného ekonomického důvodu, není ale jejím úkolem ani v jejích možnostech rozlišovat, zda je transakce prováděna v rámci praní špinavých peněz

³² Rámcové rozhodnutí Rady č. 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu.

³³ § 1a, odst. 6 zákona č. 61/1996 Sb., v uvedeném znění.

³⁴ TVRDÝ, Jiří a ADRIANA BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 101-102. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

nebo financování terorismu. Specifickému postupu podle tematicky souvisejícího zákona č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí, se věnuje kapitola 4.1. Obchod je z pohledu AML zákona automaticky hodnocen jako podezřelý, se všemi následky uvedenými dále v této práci, pokud klientem banky je osoba vedená na sankčních seznamech.

1.3. Trestněprávní a správněprávní rovina AML opatření

Opatření proti praní špinavých peněz a financování terorismu jsou obsažena v předpisech trestních i správních, přičemž obě roviny spočívají na rozdílných zásadách. O trestnosti rozhodují výhradně soudy v trestním řízení na základě zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí a při zachování rozsáhlých oprávnění obviněného. Určitá oprávnění mají i ostatní orgány činné v trestním řízení.

Oproti tomu o aplikaci některých AML/CFT opatření vyplývajících z norem správní povahy rozhodují v první řadě povinné osoby, tedy subjekty odlišné od státu, nejčastěji právě banky. Musejí k nim přistoupit i v případě, kdy stupeň podezření z praní špinavých peněz nebo financování terorismu je nižší, než je třeba k zahájení trestního řízení. Osoba, jejíhož majetku se opatření týkají, nemá v této fázi žádná zákonem zaručená práva na obranu, s ohledem na možnost maření vyšetřování. Kroky v další fázi provádí Ministerstvo financí, tedy správní orgán. Ministerstvo vedle zajišťovacích a pořádkových úkonů rozhoduje v důvodných případech o podání trestního oznámení. Na základě ustanovení AML zákona lze postihnout nesprávný postup povinných osob, nikoliv samotné praní špinavých peněz či financování terorismu. Správněprávní opatření tvoří podklad a zajišťují důkazy a majetek pro navazující trestní řízení. Zásadní je význam správněprávní úpravy spočívající ve stanovení preventivních opatření.

Legalizace výnosů z trestné činnosti je trestným činem, který je možné spáchat úmyslně i z nedbalosti.³⁵ V obou formách zavinění se trestného činu mohou dopustit i právnické osoby³⁶. Trestní postih může dopadnout na organizátory praní špinavých peněz, na „bílé koně“, ale i na banky a jiné povinné osoby, které alespoň z nedbalosti neplnily řádně povinnosti dané AML zákonem a umožnily tím podezřelé převody

³⁵ § 216 a § 217 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³⁶ § 6 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

prostředků. Jak upozorňuje ve svém usnesení Městský soud v Praze, „*předpokladem dovození trestní odpovědnosti konkrétní osoby za trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti podle § 217 TrZ je na jedné straně prokázání toho, že došlo ke spáchání trestného činu a že určitá majetková hodnota byla získána tímto činem nebo jako odměna za něj, a na druhé straně prokázání toho, že s takovou majetkovou hodnotou nakládala daná osoba způsobem zastírajícím onen její delikt ní původ. Takovéto jednání musí být co do subjektivní stránky kryto zaviněním ve formě vědomé nebo nevědomé nedbalosti, a to ve vztahu ke všem znakům daného trestného činu, tedy i ve vztahu ke znaku spočívajícímu v tom, že je nakládáno s majetkovou hodnotou získanou trestným činem nebo jako odměna za něj. Osoba legalizující výnos z trestné činnosti na druhé straně nemusí vědět, jak konkrétně byl spáchán trestný čin, jehož výnos je legalizován.*“³⁷

Z citovaného usnesení vyplývá, že prokázání spáchání trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti je velice obtížné, bez spolupráce se zahraničními orgány mnohdy nemožné, neboť je třeba prokázat i spáchání trestného činu, jehož výnosy jsou legalizovány. Obtížnost postihování tohoto druhu trestné činnosti zdůvodňuje v kontextu českého právního řádu neobvykle rozsáhlé úkoly povinných osob. Je třeba, aby orgány činné v trestním řízení on nich měly k dispozici potřebné informace. Český právní řád nepočítá s obrácením důkazního břemene při prokazování původu majetku při obvinění z praní špinavých peněz, jelikož není v souladu se základními zásadami trestního práva. Ve správněprávní rovině se přenesení důkazního břemene uplatní pouze v související oblasti, při šetření daňových úniků dle daňového řádu³⁸. Daňový subjekt prokazuje všechny skutečnosti, které je povinen uvádět v daňovém tvrzení a dalších podáních. Přenesení důkazního břemene by v souvislosti s AML opatřeními připadalo v úvahu v případě vymáhání náhrady škody způsobené nedůvodným uplatněným AML opatření. Postup pro uplatnění náhrady takto vzniklé škody není v platném právu jednoznačně upraven, jak je rozebíráno blíže v oddíle 3.3.5. V tomto případě by ale přenesení důkazního břemene neulehčovalo pozici orgánů činných v trestním řízení, pouze by omezovalo nárok na náhradu škody osob působících jako neúmyslní prostředníci.

³⁷ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 8. 2011, sp. zn. 7 To 286/2011. Dostupné z Beck-online [právní informační systém].

³⁸ § 92 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

Jak již bylo vymezeno, v případě financování terorismu má trestný čin teroristického charakteru následovat po nashromáždění prostředků k jeho financování. Tyto prostředky mohou být zajištěny s užitím obecných ustanovení trestního řádu³⁹ o zajištění prostředků určených ke spáchání trestného činu. Financování terorismu je svou podstatou přípravou trestního činu a může být za podmínek § 20 trestního zákoníku postihnuo. Pro financování terorismu platí, že povinné osoby, které své povinnosti dané AML zákonem úmyslně neplní, mohou být potrestány jako účastníci (pomocníci) na trestném činu teroristického charakteru podle § 24 trestního zákoníku.⁴⁰

2. Související právní úprava činnosti bank

Předchozí část byla zaměřena na způsoby pasivního a aktivního zapojení bank do praní špinavých peněz a financování terorismu, aktuální tendence ovlivňující objem a způsoby praní peněz a na rozdíly mezi správněprávní a trestněprávní úpravou AML/CFT. Právní postavení a činnost bank jsou v obecné rovině upraveny zákonem o bankách. Bankami se dle § 1 odst. 1 tohoto zákona rozumějí akciové společnosti se sídlem v České republice, které na základě bankovní licence udělené ČNB přijímají vklady od veřejnosti a poskytují úvěry. Zákon o bankách upravuje podmínky udělení licence, podmínky působení poboček zahraničních bank v ČR, požadavky na vnitřní organizaci banky a provozní požadavky, včetně požadavků na kapitálovou rezervu a vedení účetnictví. Zákon o bankách rovněž zakotvuje dohled ČNB nad bankami a jejich pobočkami a pravidla nucené správy a postup při odnětí licence. Tyto instituty se v souvislosti s AML uplatní zejména při šetření řádného neplnění povinností bankou. S výjimkou již zmíněného v oddílu 1.1.2. nejsou v této práci blíže rozváděny. V části třinácté zákona o bankách je upraveno bankovní tajemství, výjimky z bankovního tajemství a povinnost mlčenlivosti. Bankovní tajemství je opatřeními proti praní špinavých peněz přímo omezováno, což je rozebíráno v následující kapitole. Hlava čtrnáctá zákona se věnuje pojištění vkladů, které je podmíněno podle § 41c identifikací vkladatele.

³⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁴⁰ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 101-103. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

Licence může banky opravňovat vedle přijímání vkladů a poskytování úvěrů i k dalším činnostem. Při provádění některých z těchto činností jsou banky vázány i zvláštními zákony upravujícími danou činnost. Českými i evropskými předpisy⁴¹ jsou upravena pravidla provádění platebního styku a vydávání elektronických peněz a platebních prostředků (např. platebních karet a cestovních šeků). V souvislosti s tématem této práce uvedme také poskytování investičních služeb⁴², obchodování na účet klienta s cennými papíry a s devizovými hodnotami a směnářenskou činnost⁴³.

2.1. Bankovní tajemství

Zásadním institutem v kontextu opatření proti praní špinavých peněz je v zákoně o bankách upravené bankovní tajemství. Některé povinnosti dle AML zákona bankovní tajemství prolamují. Bankovní tajemství tvořeno souhrnem oprávnění a povinností banky, které ve svém souhrnu zabezpečují důvěrnost vztahu mezi bankou a jejím klientem. Důvěrnost informací je vedle bankovního tajemství chráněna i povinností mlčenlivosti, což je podle bankovního zákona institut odlišný. Zatímco bankovní tajemství zavazuje banku samotnou vůči jejím klientům, povinnost mlčenlivosti zavazuje zaměstnance banky a členy orgánů banky vůči bance a zajišťuje spíše ochranu banky před nežádoucím únikem informací.

Důvěrnost vztahu klienta a banky slouží k ochraně zájmů obou stran. Zákon taxativně stanovuje výjimky z povinnosti banky (a zároveň jejího práva) dodržovat bankovní tajemství. Vymezuje případy, kdy se banka nemůže dovolat existence bankovního tajemství vůči orgánům veřejné moci, nebo kdy může využít informace chráněné jinak bankovním tajemstvím k ochraně svých práv.⁴⁴

⁴¹ Zejména zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku, nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1781/2006 ze dne 15. listopadu 2006 o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 924/2009 ze dne 16. září 2009 o přeshraničních platbách ve Společenství a zrušení nařízení (ES) č. 2560/2001.

⁴² Dle podmínek zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu.

⁴³ Dle podmínek zákona č. 277/2013 Sb., o směnářské činnosti.

⁴⁴ PIHERA, Vlastimil. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2011, s. 361. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-389-9.

2.1.1. Vznik bankovního tajemství

Bankovní tajemství se historicky vyvinulo z obecného chápání důvěrnosti vztahu mezi zmocnitelem a zmocněncem, agentem. V německy mluvících zemích se používá pojem zvláštní vztah důvěry (*besonderes Vertrauensverhältnis*), v common law povinnost loajality (*duty of loyalty*).⁴⁵ Obecný vztah důvěrnosti existuje nejen mezi klientem a bankou či jinou finanční institucí, ale rovněž mezi klientem a jeho advokátem, daňovým poradcem, účetním, pojišťovacím agentem či mezi pacientem a lékařem. Zachování loajality mezi vyjmenovanými subjekty bylo od počátku vzniku těchto profesí zásadní pro obě strany, neboť práce s citlivými informacemi je pro uvedená povolání typická a jejich sdílení je nezbytnou podmínkou zdárného vyřešení úkolu, se kterým se zmocnitel na svého zmocněnce obrací. V zájmu klienta není informovat o citlivých záležitostech osobu, která může být snadno přinucena sdělit důvěrné informace třetí straně, nebo která tak může učinit bez postihu z vlastní vůle. Bankéři, advokátovi či lékaři z druhého pohledu nepřiláká mnoho zákazníků pověst nespolehlivé osoby, naopak je v jeho zájmu uvést v obecné povědomí, že na jejich mlčenlivost se lze spolehnout. Zákonná úprava důvěrnosti informací je tak výhodná pro obě strany, tím spíše, že se od ní mohou v individuálních případech smluvně odchýlit.

Výše uvedené hledisko vzniku povinnosti loajality, nazývané reputační či ekonomické, bylo důvodem, proč se úprava rozsahu a podmínek zachování důvěrnosti předaných informací vyvinula z historicky stejného základu do dnešní podoby, kdy se rozsah a podmínky mlčenlivosti u jednotlivých z výše vyjmenovaných profesí liší. Odlišuje je míra převahy soukromého zájmu klienta (zákazníka, pacienta, zmocnitele) na zachování důvěrnosti informací nad veřejným zájmem na přístup k nim.⁴⁶ Hovoříme tak zvlášť o advokátním tajemství⁴⁷, o povinnosti mlčenlivosti podle zákona o podnikání na kapitálovém trhu⁴⁸, o bankovním tajemství a povinnosti mlčenlivosti podle zákona o bankách atd. Ačkoliv i další profesní tajemství jsou prolamována ve prospěch AML, věnuje se tato práce pouze bankám, a tedy bankovnímu tajemství a mlčenlivosti.

⁴⁵ PIHERA, Vlastimil. Některé úvahy o bankovním tajemství. *Obchodněprávní revue* [online]. 2011. č. 2, s. 35. [cit. 25.02.2015]. Dostupné z Beck-online [právní informační systém].

⁴⁶ ELLINGER, E., LOMNICKA, E., HOOLEY, R. *Modern banking law*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2002. ISBN 0199248311.

⁴⁷ Upraveno v §21 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii.

⁴⁸ § 116 an. zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu.

Do českého právního řádu byly zavedeny pojmy bankovní tajemství a mlčenlivost v roce 1990⁴⁹. Od té doby bankovní tajemství doznalo značných změn, zejména pod vlivem mezinárodních a evropských koordinačních tendencí, včetně těch v oblasti opatření proti praní špinavých peněz a proti daňovým únikům⁵⁰.

Klienti a potenciální klienti sdělují bankám řadu citlivých dat o svých osobních a finančních poměrech. Konkrétní rozsah zjišťovaných údajů se liší v závislosti na typu sjednávané služby. Tyto přímo sdělené údaje však představují pouze jednu část informací, kterými banka disponuje. Zůstatky na účtech mohou vypovídat o finanční situaci klienta, informace o příjemcích a odesílatelích plateb o klientových obchodních partnerech či záměrech. Pokud by se tyto informace dostaly do rukou třetích osob, mohl by být klient zásadně poškozen. Cílem úpravy bankovního tajemství je proto zajistit zachování důvěrnosti všech informací, které se banka o klientovi či potenciálním klientovi dozví v souvislosti s nabízením bankovních služeb a v průběhu jejich poskytování. Zákonná úprava na jedné straně chrání klienty bank, kteří smluvně uplatnění bankovního tajemství nevyloučili, z druhé strany zákon taxativně stanovuje možné průlomové do bankovního tajemství.

2.1.2. Současná právní úprava bankovního tajemství

Jádrem právní úpravy bankovního tajemství jsou ustanovení § 38 an. zákona o bankách. Zákon neuvádí definici bankovního tajemství, pouze ho vymezuje pomocí jeho předmětu, kterým jsou všechny bankovní obchody a peněžní služby bank, včetně stavů na účtech. Podstatu bankovního tajemství je tak nutno dovozovat z § 38 odst. 2 až 11 a z § 38a. Spočívá v ochraně klientů banky a banky samotné omezením subjektů, kterým je banka povinna podávat zprávu o záležitostech, které jsou předmětem bankovního tajemství.⁵¹ Bankovní tajemství je časově neomezené, není tedy vázáno na trvání smlouvy mezi klientem a bankou a nekončí ani smrtí klienta. V taxativním výčtu zákon uvádí řadu průlomů do bankovního tajemství. Z hlediska tématu této práce je

⁴⁹ Pojem bankovní tajemství i mlčenlivost pracovníků bank byly zavedeny zákonem č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé a zákonem č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách.

⁵⁰ ČR dne 29. 10. 2014 podepsala Mnohostrannou dohodu o automatické výměně informací o finančních účtech, která omezuje bankovní tajemství za účelem efektivnějšího potírání daňových úniků. Podrobné informace: *Tax Transparency, 2014, Report on Progress*. [online]. OECD. 2014. [cit. 15.03.2015]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/tax/transparency/GFannualreport2014.pdf>.

⁵¹ LIŠKA, Petr. *Zákon o bankách a předpisy související*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1999, s. 108-121. ISBN 80-7179-176-8.

podstatné omezení bankovního tajemství podle § 38 odst. 2 zákona o bankách. Porušením povinnosti dodržet bankovní tajemství není sdělení údajů o klientovi a jeho obchodech při plnění oznamovací povinnosti dle AML zákona. Banka poskytne informace FAÚ na základě vlastního závěru o nutnosti podniknout kroky předepsané AML zákonem.

Na rozdíl od toho, dle třetího odstavce § 38 banka neporuší bankovní tajemství, pokud bez souhlasu klienta a výhradně na písemné vyžádání vybraných institucí podá zprávu o záležitostech, týkajících se klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství. V těchto případech je banka oprávněna a zároveň povinna konat pouze na základě podnětu taxativně vyčtených institucí. Uvedme pouze ty, které jsou pro téma AML relevantní:

- orgány činné v trestním řízení za podmínek, které stanoví trestní řád (písm. b);
- Ministerstvo financí za podmínek, které stanoví AML zákon nebo zákon o provádění mezinárodních sankcí (písm. e);
- zpravodajská služba za účelem plnění konkrétního úkolu v její působnosti podle zákona upravujícího činnost zpravodajských služeb České republiky se souhlasem soudce (písm. j).

Zatímco druhý odstavec se vztahuje na celý předmět bankovního tajemství, jak je popsán výše, omezení dle třetího odstavce platí dle textu zákona pouze ve vztahu k záležitostem týkajícím se konkrétního klienta. Lze přisvědčit názoru⁵², že záměrem zákonodárce nebylo zúžit výjimku dle třetího odstavce pouze na informace týkající se klienta, nýbrž že se shodně s druhým odstavcem vztahuje i na všechny záležitosti, které jsou předmětem bankovního tajemství, ale konkrétního klienta se netýkají. Rozsah informací, na které má daná instituce vůči bance nárok, a podmínky, za kterých je oprávněna je po bance požadovat, jsou dány zvláštními zákony⁵³.

Informace týkající se konkrétního klienta je banka mimo stanovené výjimky oprávněna poskytovat pouze se souhlasem tohoto klienta. Ostatní informace, které jsou předmětem bankovního tajemství a konkrétního klienta se netýkají, banka poskytuje na základě vlastního uvážení. Volnost uvážení může být ale omezena dále zmiňovanou povinností mlčenlivosti podle § 38 an. AML zákona.

⁵² Např. PIHERA, Vlastimil. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2011, s. 343-344. Beckovy malé komentáře. ISBN 9788074003899.

⁵³ Pro příklad § 8 odst. 2 a 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

Úprava bankovního tajemství se použije i na činnost poboček zahraničních bank v ČR. Na pobočky bank z členských států EU se však použije pouze úprava průlomů do bankovního tajemství v podobě povinnosti poskytnout údaje podle § 38 odst. 2 až 8 zákona o bankách, ve zbylém rozsahu se řídí právním řádem domovského státu.

Zakotvení povinnosti bank sdělovat určité informace státním orgánům se jeví jako nezbytný nástroj pro omezení daňových úniků i pro boj proti praní špinavých peněz. Rozsah zásahů do bankovního tajemství je stabilně diskutovaným tématem, současné řešení samozřejmě není jediné možné. Poslední změnou je s účinností od 29. září 2015⁵⁴ rozšíření oprávnění zpravodajských služeb získávat údaje chráněné bankovním tajemstvím nikoliv jen v souvislosti s potlačováním financování terorismu, ale vždy při plnění úkolu podle zákona upravujícího činnost zpravodajských služeb. Tato změna vyvolala znovu obecnou debatu o rovnováze mezi ochranou veřejného zájmu a ochranou soukromí. Dílčími otázkami, které nelze zodpovědět bez zkušeností z praxe, jsou pak otázka potřeby přístupu k bankovnímu tajemství, otázka alternativy k tomuto způsobu přístupu k informacím a otázka kontroly a ochrany před zneužitím pravomocí. Souvislostem mezi bankovním tajemstvím a konkrétními AML opatřeními se věnuje třetí část.

2.2. Povinnost mlčenlivosti

Povinnost mlčenlivosti je upravena v § 39 zákona o bankách. Její předmět je širší než předmět bankovního tajemství, neboť se vztahuje na všechny služební věci dotýkající se zájmů banky a jejích klientů. Zavázání povinností mlčenlivosti jsou dle tohoto ustanovení pracovníci banky, členové statutárního orgánu, správní rady a dozorčí rady banky, zatímco bankovní tajemství zavazuje banku a je v režii instituce, jak ve vnitřních předpisech zajistí jeho dodržování.

Výše uvedené průlomové do bankovního tajemství jsou důvodem, pro který může statutární orgán zaměstnance (resp. správní či dozorčí rada členy statutárního orgánu) zprostit povinnosti mlčenlivosti. Pokud v popisu práce určitého zaměstnance je informovat Ministerstvo financí či jiný orgán o podezřelých obchodech a jiných skutečnostech potenciálně souvisejících s praním špinavých peněz, je zřejmé, že

⁵⁴ Novela zákona o bankách provedená zákonem č. 219/2015 Sb.

povinnost mlčenlivosti neporuší, pokud k jednotlivým krokům nebude mít souhlas statutárního orgánu. Jedná-li se tedy o kontaktní osobu ve smyslu § 22 AML zákona, je mlčenlivosti zproštěna automaticky svým ustanovením.

Nezávisle na úpravě bankovního tajemství a povinnosti mlčenlivosti je banka povinna dodržovat pravidla ochrany osobních údajů dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“). Ten zakládá i povinnost mlčenlivosti zaměstnanců správce nebo zpracovatele osobních údajů.

2.3. Identifikace klienta pro pojištění vkladů

Povinnost identifikace klienta existuje nezávisle podle zákona o bankách a podle AML zákona. Obě úpravy sledují odlišný cíl. V zákoně o bankách, konkrétně v jeho § 41c, je identifikace klienta uváděna již jen jako podmínka pro uplatnění pojištění pohledávek z vkladů z garančního systému Fondu pojištění vkladů.

Dříve širší úprava, nařizující identifikaci klienta při všech obchodech převyšujících svou hodnotou 100.000 Kč a při pronájmu bezpečností schránky, byla obsahově nahrazena ustanoveními AML zákona. V ustanovení § 37 odst. 1 zákona o bankách zůstal ve vztahu ke všem bankovním obchodům vyjádřen jen obecný princip, podle kterého banka poskytuje služby na smluvním základě. Uzavření smlouvy základní identifikaci smluvních stran předpokládá, ne nutně ale ověření totožnosti protistrany za její fyzické přítomnosti. Banka je podle shodného ustanovení oprávněna odmítnout poskytnutí služeb se zachováním anonymity klienta, což lze vztáhnout i na případy, kdy má banka o identitě klienta pochybnosti. V ještě obecnější rovině lze povinnost identifikovat klienty dovodit i z požadavku na obezřetný výkon bankovních činností, neboť poskytování bankovních služeb anonymně může vést k ohrožení stability celé instituce, což může ve svém důsledku negativně postihnout klienty.

V souvislosti s pojištěním vkladů je banka povinna identifikovat vkladatele při vedení jejich účtů. Při porušení této povinnosti se banka vystavuje možnosti postihu podle zákona o bankách i podle AML zákona. Identifikace podle AML zákona je blíže rozvedena v kapitole 3.1., proto na tomto místě bude uvedeno pouze několik faktů ke srovnání obou institutů.

V AML zákoně je rozlišováno mezi identifikací a kontrolou, a to, zjednodušeně řečeno, na základě závažnosti sjednávaného obchodu. Oproti tomu v zákoně o bankách

je úprava identifikace jednotná a stručnější, její smysl spočívá pouze v identifikaci vkladatele pro účely výpočtu náhrady podle § 41e. Proto v zákoně o bankách oproti AML zákonu chybí výslovná úprava postupu při jednání v zastoupení, při pochybnostech o tom, že klient jedná za třetí osobu, aniž by to deklaroval, nebo povinnost zjišťovat skutečného majitele právnické osoby.

Banka je pro účely pojištění vkladů k identifikaci povinna před uzavřením smlouvy a v průběhu vedení účtu. Vedení účtu zakládá zpravidla dlouhodobý vztah mezi klientem a bankou, v jehož průběhu může dojít ke změně identifikačních údajů klienta. To je řešeno zpravidla v obchodních podmínkách bank ustanovením o povinném hlášení změny údajů klientem. Tento způsob nezaručí, že banka bude mít vždy k dispozici správné údaje, lze ho ale pro účely pojištění vkladů považovat za přiměřený, protože k uplatnění pojištění vkladů dochází pouze v krajních případech. Nevyhovuje ale sám o sobě požadavkům AML zákona, jehož smyslem je zajistit přesné identifikační údaje pro případy, kdy je nelze zpětně ověřovat.

Oproti AML zákonu jsou banky podle zákona o bankách povinny identifikační údaje uvádět přímo ve smlouvě, která zakládá přijetí vkladu. Tato povinnost v AML zákoně není, proto údaje nad rámec identifikace podle zákona o bankách je možné uvádět mimo samotnou smlouvu. Zejména se bude jednat o citlivé informace získávané při kontrole klienta. Dále nad rámec AML zákona je zákonem o bankách nařizováno vést evidenci získaných identifikačních údajů, spolu s údaji o výši a důvodu pohledávky. Ve vymezených důvodech jsou banky povinny údaje z evidence poskytnout Fondu pojištění vkladů. Tento průlom do bankovního tajemství se samozřejmě netýká dalších údajů zjištěných podle AML zákona, ty proto musí být vedeny od této evidence odděleně.

Vedle postihu veřejnoprávního může banka při neověření totožnosti jednající osoby odpovídat klientovi za provedení neautorizované platební transakce podle § 115 an. zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku (dále jen „zákon o platebním styku“). Metodicky správný postup zaměstnanců banky, kteří přicházejí do styku s klienty, je i z tohoto důvodu zásadní. Blíže se zákonu o platebním styku a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1781/2006 ze dne 15. listopadu 2006 o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků (dále jen „nařízení o informacích o plátcích“) věnuje oddíl 3.1.3.

Zbývá zde uvést, že anonymní vklady v podobě vkladních knížek na doručitele

byly zrušeny k 31. prosinci 2002⁵⁵, přičemž právo na výplatu zůstatku zrušeného vkladu bylo promlčeno po uplynutí 10 let, tedy s koncem roku 2012. V současné době by tedy české banky neměly na svých účtech evidovat žádné anonymní prostředky. Anonymní nejsou ani bezpečnosti schránky provozované bankami.

3. Povinnosti bank dle AML předpisů

Praní špinavých peněz je trestným činem, který nelze odhalit běžnými vyšetřovacími metodami, protože nemá přímé oběti a nezpůsobuje přímé škody. Spolu s financováním terorismu se zároveň jedná o aktivity, které mohou značně narušit stabilitu společnosti. Z těchto důvodů je v právních řádech mnoha států upravena účast bank a dalších povinných osob na boji proti praní špinavých peněz a financování terorismu. Podle evropských předpisů je tato účast povinná, v některých jiných státech ale stále existuje jen na principu dobrovolnosti, kde je motivací k zapojení bank zejména dobrá reputace a eliminace rizik spojených s nelegálními obchody.⁵⁶ Mezi povinnosti českých bank patří přistupovat k subjektům usazeným v takových státech odpovídajícím způsobem.

AML zákon s účinností od 1. září 2008 nahradil předchozí, několikrát novelizovaný zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Implementuje třetí AML směrnici a prováděcí směrnici Komise č. 2006/70/ES.

Role bank v boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti je zejména vymezena jejich označením za povinné osoby AML zákonem. Ten je uvádí ve výčtu v § 2 na prvním místě. Mezi povinné osoby se řadí také další v zákoně vyjmenované finanční instituce a další osoby, charakterizované buď svou profesí (notáři, auditoři ad.), nebo předmětem své činnosti (např. osoba oprávněná k obchodování s použitým zbožím či kulturními památkami). Povinnými osobami jsou podle § 2 odst. 2 AML zákona i zahraniční banky, které působí na území ČR prostřednictvím své pobočky, při dodržení podmínek zákona o bankách pro jejich působení v ČR.

⁵⁵ Novela zákona o bankách provedená zákonem č. 126/2002 Sb.

⁵⁶ FLETCHER, Clare a Daniela HERRMANN. *The internationalisation of corruption: scale, impact and countermeasures*. Farnham, Surrey [England]: Gower, 2012. s. 175-180. ISBN 978-1-4094-1129-1.

AML zákon ukládá povinným osobám celou řadu povinností. Jeho účelem je zakotvit systém opatření, která zamezí zneužití finančního systému k legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a napomohou jejich postihu v rovině trestněprávní.⁵⁷ Porušení těchto povinností bankami vede v první řadě k odpovědnosti za správní delikt, není ale vyloučeno, že bude zakládat i odpovědnost podle trestního práva.

Následující kapitoly budou věnovány hlavním povinnostem dle AML zákona, které budou rozebírány v kontextu zákona o bankách a v kontextu dalších předpisů regulujících dílčí oblasti činnosti bank.

3.1. Povinnost identifikace a kontroly klienta

„Poznej svého klienta“ (anglicky „*know your customer*“), včetně jeho skutečného majitele, je základní zásadou AML/CFT. Je vyjádřena v mnoha mezinárodních dokumentech⁵⁸, ve výše zmíněných evropských předpisech i v českém AML zákoně. Konkrétní procesy a úkoly jednotlivých oddělení banky, které k poznání klienta v rozsahu stanoveném zákonem mají vést, upravují banky podrobně v systému vnitřních zásad, který jim AML zákon přikazuje sestavovat. Jak již bylo zmíněno, AML zákon není jediným předpisem, který poznání klientů bankami vyžaduje. Povinnost identifikace podle AML zákona ale přesto rozšiřuje okruh údajů, které banka musí o klientovi evidovat, a na které se tedy vztahuje bankovní tajemství. Rozsah identifikace podle § 41c zákona o bankách i podle nařízení o informacích o plátcích je užší než podle AML zákona.

Povinnost identifikace značně omezuje rozsah služeb, které mohou banky svým klientům nabízet. Ač bychom si technicky mohli představit založení účtu pouze pomocí prostředků komunikace na dálku, tedy bez nutnosti navštívit banku, jsou tyto možnosti pro svou anonymitu nepřijatelné. Ze stejného důvodu byly zrušeny i již zmíněné vkladní knížky na doručitele a neexistují ani jiné formy anonymních vkladů. Jisté změkčení představuje možnost převzetí identifikace, jejíž podmínky jsou dále blíže analyzovány.

⁵⁷ KURKA, René a Anežka PAŘÍKOVÁ. *Subjekty finančního trhu: vybrané aspekty likvidace a insolvence*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014. s. 165. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-277-9.

⁵⁸ Pro příklad Čtyřicet doporučení FATF říká, že finančním institucím by mělo být zakázáno vést anonymní účty nebo účty na zjevně smyšlená jména.

FATF Recommendations - adopted on 16 February 2012. [online]. FATF. 2012. [cit. 01.03.2015]. Dostupné z: <http://www.fatf-gafi.org/topics/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>.

3.1.1. Odstupňování identifikace a kontroly a jejich obsah

Identifikace a kontrola shodně směřují k ověření v zákoně stanovených informací o druhé smluvní straně před uzavřením určitého obchodu a dále v době trvání obchodního vztahu. Nejedná se o dva samostatné procesy. Identifikaci a kontrolu odlišuje rozsah povinně zjišťovaných informací a podmínky, za kterých se uplatní. Jejich smyslem je poskytnout bance dostatek informací, aby mohla určit, zda se nejedná o podezřelý obchod, při kterém musí postupovat v zákoně vymezeným způsobem.

Identifikace je forma základní, která se uplatní při všech obchodech, na které AML zákon dopadá. Kontrola se aplikuje pouze při obchodech typově rizikovějších, které vymezuje zákon. Přitom je možné, že o tom, zda je třeba nad rámec identifikace provést i kontrolu klienta, se rozhodne až na základě informací zjištěných při identifikaci.

Identifikaci provádí banka vždy v případě, kdy je účastníkem obchodu, jehož hodnota převyšuje 1.000 EUR, a dále bez ohledu na hodnotu obchodu při podezřelém obchodu, při uzavírání obchodního vztahu⁵⁹, při uzavírání smlouvy o účtu, při vkladu na vkladní knížku nebo při sjednání jiné formy vkladu, při uzavření smlouvy o nájmu bezpečnostní schránky nebo smlouvy o úschově nebo při výplatě zůstatku zrušeného vkladu z vkladní knížky na doručitele⁶⁰. Zákon uvádí i další případy povinné identifikace, byly vybrány pouze ty, které se dotýkají činnosti bank. Pro klíčovou bankovní smlouvu, kterou je smlouva o účtu, tedy AML zákon nestanovuje žádnou dolní hranici výše vkladu.

Při identifikaci jsou zaznamenávány a ověřovány u fyzických osob identifikační údaje, jejichž výčet zákon podává. U právnických osob se zjišťují v zákoně uvedené údaje právnické osoby a fyzické osoby, která právnickou osobu zastupuje. AML zákon vyhovuje i právní úpravě po rekonstrukci soukromého práva účinné od 1. ledna 2014, podle které může být členem statutárního orgánu právnické osoby jiná právnická osoba. V takových případech se předpokládá identifikace právnické osoby, která je členem statutárního orgánu, i fyzické osoby, která je zmocněna ji zastupovat.

Kontrolu je banka povinna podle § 9 provést v zásadě před každým jednotlivým obchodem o hodnotě alespoň 15.000 EUR, vždy při obchodu s politicky exponovanou

⁵⁹ Obchodním vztahem se podle § 4 odst. 2 AML zákona rozumí smluvní vztah mezi povinnou osobou a jinou osobou, jehož účelem je nakládání s majetkem této jiné osoby nebo poskytování služeb této jiné osobě, jestliže je při vzniku smluvního vztahu s přihlédnutím ke všem okolnostem zřejmé, že bude obsahovat opakující se plnění. V rámci obchodního vztahu jsou realizovány jednotlivé obchody.

⁶⁰ Ustanovení o výplatě zůstatku zrušeného vkladu z vkladní knížky na doručitele je po 31. prosinci 2012 obsolentní.

osobou, při podezřelém obchodu, uzavření smlouvy o účtu, vkladu na vkladní knížku nebo při jiném vkladu, při uzavření smlouvy o nájmu bezpečnostní schránky nebo smlouvy o úschově a při vzniku každého obchodního vztahu. Kontrolu provádí banka před uzavřením takové smlouvy a dále v době jejího trvání.

Zákonem nejsou stanoveny pevné intervaly pro provádění kontroly v době trvání vztahu mezi bankou a klientem. Kontroly by tak banka v průběhu trvání vztahu měla provádět, vyžaduje-li to povaha dílčí transakce prováděné na základě smlouvy. Konkrétní pravidla si banky stanovují ve svém systému vnitřních zásad, který předkládají ke schválení FAÚ. Neodpovídá praxi, ani nevyplývá přímo ze zákona, aby banky byly povinny provést kontrolu klienta bezprostředně před každým obchodem v hodnotě 15.000 EUR nebo vyšší. S ohledem na povahu klienta a jeho obchodů mohou banky po určitou dobu spoléhat na dříve získané údaje, poté je třeba je ověřit. Kontrolu v době trvání vztahu by měly provést také vždy, vybočuje-li dílčí transakce z obvyklého chování klienta. Neobvyklost či rizikovost transakce je v rámci banky vyhodnocována většinou v první řadě k tomu určeným softwarem. K posuzování určitých hraničních případů zřejmě bude, vedle zaměstnanců centrály, vyškolen i alespoň jeden zaměstnanec každé pobočky, aby rozhodování na centrální úrovni provedení transakcí příliš nezdržovalo. Informace poskytnuté při kontrole na počátku obchodního vztahu by měly bance umožnit průběžně sledovat, zda jednotlivé transakce jsou v souladu se zjištěným profilem klienta.

Zatímco identifikace se zaměřuje na osobu klienta, kontrola se věnuje spíše obchodu, jeho zamýšlené povaze, účelu, ekonomickému smyslu, zdrojům peněžních prostředků a zjištění skutečného majitele právnické osoby. Banka vychází vedle klientem sdělených údajů také z informací, které již má k dispozici o klientovi, o jeho dřívějších obchodech, o jeho podnikatelské činnosti atp. Může klienta vyzvat k předložení dalších dokladů nezbytných ke zjištění či ověření takových informací. Rozsah a podrobnost kontroly stanoví banka v systému vnitřních zásad obecně v závislosti na rizikovosti daného typu klienta, obchodního vztahu, sjednávaného produktu apod. Konkrétní situace si může vyžádat nestandardní postup. Detailní instrukce banky pro své zaměstnance interně sestavují na základě zkušeností s již zjištěnými nelegálními obchody, na základě uznávaných standardů i doporučení FAÚ a mezinárodních uskupení. Nedodržení těchto instrukcí může mít pro zaměstnance negativní pracovní právní následky. Banka by systém vnitřních zásad, vedle interních zájmů na řádném fungování instituce, měla sestavovat i s tou vidinou, že v případě kontroly ze strany FAÚ či ČNB bude povinna doložit, jak

a proč v případě určitého obchodu postupovala. Jednotlivé kroky při schvalování transakcí by tak měly být řádně dokumentovány. Odůvodnit je banka povinna i aplikaci výjimky z povinnosti identifikace podle § 13 AML zákona.⁶¹

Výjimky z identifikace a kontroly podle § 13 se váží na některé typy klientů a obchodů. Banky identifikaci a kontrole jinými povinnými osobami nepodléhají. Jsou pod dohledem ČNB, která má ke kontrole finančních institucí potřebně nástroje a pravomoci, na rozdíl od povinných osob. Banky tak mohou být vždy pouze v postavení kontrolující osoby, nikoliv zároveň osoby kontrolované. Toto platí bez výjimky pouze pro tuzemské banky ve vztahu k jiným tuzemským povinným osobám. U zahraničních bank platí výjimka z identifikace a kontroly v případě, že působí ve státu, který jim ukládá v oblasti AML povinnosti rovnocenné požadavkům práva EU a vykonává nad plněním těchto povinností náležitý dohled. FAÚ pro tyto účely vydal stanovisko⁶², ve kterém uvádí, které země tuto podmínku splňují. Banka může od identifikace a kontroly upustit i v případě bank pocházejících z jiných členských států, pak ale musí na žádost FAÚ doložit, že právní řád daného státu je stran AML pravidel srovnatelný s evropským právem. Na žádnou z výjimek se ale nelze odvolávat v případě, kdy je klient politicky exponovanou osobou nebo pokud má banka na základě dostupných informací v daném případě podezření na praní špinavých peněz či financování terorismu.

3.1.2. Zjištění skutečného majitele

Kontrola klienta zahrnuje zjištění informací o skutečném majiteli právnické osoby. Skutečným majitelem podnikající právnické osoby je vždy jedna nebo více fyzických osob, které na ni fakticky vykonávají rozhodující vliv nebo jsou skutečným příjemcem výnosu z jejího podnikání. Rozhodující vliv mohou vykonávat na právním základě, nebo na základě faktickém, neformálním.

Zjištění skutečného majitele má význam zejména kvůli speciálnímu režimu obchodů s politicky exponovanými osobami a pro uplatňování mezinárodních sankcí.

⁶¹ TVRDÝ, Jiří a Adriana BARTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 138-142. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

⁶² *Stanoviska FAÚ MF ČR k problematice AML a CFT - zobecněná výkladová stanoviska MF k zákonu č. 253/2008 Sb.* [online]. Ministerstvo financí ČR. 2013, aktualizováno 2. 9. 2015. [cit. 16.09.2015]. Dostupné z:

<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/stanoviska-financniho-analytickeho-utvar>.

Oba režimy se aplikují nejen tehdy, je-li dotčená osoba stranou obchodu, ale i tehdy, je-li osoba skutečným majitelem právnické osoby, která v obchodu vystupuje. Konkrétní fyzická osoba může stát až na konci složitého řetězce právnických osob.

Problematičnost zjištění neformálního vlivu vyplývá z jeho povahy. Obtížné může být ale i zjištění skutečného majitele vykonávajícího vliv na právním základě, a to při složitých vlastnických strukturách, vedoucích do států, které umožňují anonymní účast na společnosti. Zjistit skutečného majitele může být v takových případech značně obtížné i pro státní orgány, tím spíše pro povinné osoby. V této souvislosti je otázkou, zda by zákon namísto zakotvení obecné povinnosti zjišťovat skutečného majitele neměl alespoň v hrubých rysech stanovit postupy, kterých by se povinné osoby při zjišťování skutečného majitele měly držet. Zákon v současné podobě také neříká, jaké informace o skutečném majiteli by měly povinné osoby zjišťovat. Banky tak postupují pouze na základě svého systému vnitřních zásad, který předkládají FAÚ ke schválení. Na některé sporné otázky odpovídá FAÚ v Metodickém pokynu č. 3⁶³, který byl vydán v souvislosti s rekonstrukcí soukromého práva. Ta přinesla vedle jiného do českého právního řádu i institut svěřenského fondu, který je z pohledu identifikace skutečného majitele zvlášť problémový. Věnuje se mu blíže oddíl 3.1.4. v souvislosti s plánovanými změnami.

Banky nejsou pro zjišťování skutečného majitele vybaveny žádnými zvláštními oprávněními. Mohou pouze požadovat sdělení potřebných údajů a předložení dokumentů vypovídajících o vlastnické a řídicí struktuře dané osoby. Informace poskytnuté klientem mohou ověřit z veřejných rejstříků, ze zápisů z jednání orgánů právnických osob, z výročních zpráv, zpráv o vztazích apod. V konečném důsledku ale v mnoha případech spoléhají na pravdivost sdělení, že danou právnickou osobu fakticky neovládá nikdo další.

Vyloučit s jistotou, že klienta vedle jejího generálního ředitele či jiné řídicí osoby fakticky neovládá žádná další fyzická osoba, je velmi obtížný úkol. V některých případech je jasné, že skutečný majitel existuje, nelze ho ale identifikovat. Jak v těchto případech postupovat, sděluje Metodický pokyn č. 3. FAÚ uvozuje konkrétní postupy pro zjištění skutečného majitele u obchodních společností, tichých společností, svěřenských fondů, náboženských společností apod. obecným principem: „*Pokud není jiná možnost,*

⁶³ Metodický pokyn č. 3 ke zjišťování skutečného majitele povinnými osobami. [online]. Ministerstvo financí ČR. 2013. [cit. 10.10.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-pranipenez-a-financovani-tero/novinky-fau/2013/metodicky-pokyn-ke-zjistovani-skutecneho-15015>.

než se spolehnout na sdělení klienta bez možnosti ověření jeho obsahu z nezávislých zdrojů, povinná osoba na základě okolností, např. formy a obsahu takového sdělení, posoudí jeho věrohodnost a podle výsledku rozhodne o případné úpravě rizikového profilu klienta.“

Úprava rizikového profilu ale neznamená, že banka musí obchod s klientem s nejasnou vlastnickou nebo řídicí strukturou odmítnout. Zákaz provést obchod nevyplývá ze zákona, ani ho nedovozuje FAÚ. Nemožnost ověřit údaje sama o sobě vždy nezpůsobuje, že se jedná o podezřelý obchod se všemi z toho plynoucími důsledky. Posouzení konkrétního případu je vždy otázkou zhodnocení rizikových faktorů bankou. Pokud by ale obtíže při zjišťování skutečného majitele byly dány neposkytnutím součinnosti ze strany klienta, nařizuje AML zákon v § 15 odst. 1 odmítnout uzavření obchodu.

Skutečný majitel je zjišťován vedle jiného i kvůli tomu, aby byly dodrženy zákazy stanovené zákonem č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí (dále jen „sankční zákon“). Ten sice neupravuje postup identifikace protistrany a jejího skutečného majitele, ani v tomto ohledu neodkazuje na AML zákon. Dokonce ani samotný pojem „skutečný majitel“ nepoužívá. Namísto pojmu „skutečný majitel“ používá sankční zákon jako jeho obdobu „ovládání“, čímž rozumí *„faktickou anebo právní možnost svým jednáním ovlivňovat chování jiné osoby, využívání věci anebo běh událostí na určitém území“*. Přes absenci postupů k tomu vedoucích ale počítá sankční zákon v souvislosti se zákazy v oblasti obchodu a služeb, peněžních převodů, používání jiných platebních prostředků, nákupu a prodeje cenných papírů a investičních nástrojů atd. se ztotožněním protistrany se subjektem, na který se vztahují mezinárodní sankce. Zjišťovat se dle sankčního zákona má rovněž, zda by takový subjekt nemohl profitovat z určitého typu obchodu či spolupráce. Zákazy ve vztahu ke konkrétním subjektům a osobám neplynou ze sankčního zákona, nýbrž z přímo použitelných předpisů EU a z nařízení vlády č. 210/2008 Sb., vydaného k provedení zvláštních opatření k boji proti terorismu. Zákon pouze v obecné rovině říká, v čem mohou zákazy spočívat.

Zaměříme-li se na zákazy v oblasti peněžních služeb a finančního trhu (§ 5 odst. 2 sankčního zákona), zjistíme, že jednotlivé zákazy jsou formulovány odlišně. Některé jsou vázány na prokázání spojitosti se sankcionovanou osobou při vynaložení přiměřených prostředků. Zbylé zákazy jsou formulovány zdánlivě jako absolutní, § 20 sankčního zákona ale připouští obecnou možnost liberace, když říká, že právnická osoba za správní

delikt neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možné požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila. Pokud se tedy určitý zákaz vztahuje i na majetek či účet ovládaný (nikoliv pouze vlastněný) sankcionovaným subjektem, a zákon dodává, že se uplatní jen, pokud je při vynaložení přiměřených prostředků prokázáno, že se jedná o zboží nebo účet ovládaný subjektem, na který se vztahují mezinárodní sankce, zdůrazňuje tím pouze jinými slovy to, co je uvedeno i v § 20 sankčního zákona. Co se rozumí veškerým úsilím, závisí samozřejmě na okolnostech daného případu. Lze ale konstatovat, že pokud povinná osoba postupuje podle AML zákona a Metodického pokynu č. 3 a přes vynaložení veškerého úsilí se jí nepodaří zjistit skutečného majitele (resp. osobu ovládající určité zboží, účet nebo jinou osobu), nedopustí se porušení sankčního zákona, pokud danou transakci provede. Ačkoliv jsou povinnosti v obou zákonech rozdílně formulovány, spějí v tomto ohledu ke stejnému výsledku. Postupu banky při ztotožnění klienta se subjektem vedeným na sankčním seznamu se dále věnuje kapitola 4.1.

3.1.3. Identifikace při poskytování platebních služeb

S úpravou AML/CFT opatření souvisejí také požadavky na informace, které musejí doprovázet bezhotovostní převody peněžních prostředků v rámci EU i mimo ni. Nařízení o informacích o plátcích počítá s identifikací klientů podle AML/CFT předpisů a upravuje za účelem předcházení, vyšetřování a odhalování praní špinavých peněz a financování terorismu, jaké údaje o plátcích mají doprovázet platbu uvnitř EU a mimo ni. Opakuje v článku 10, že podezřelá platební transakce má být po vyhodnocení rizik neprovedena a oznámena příslušným orgánům jako podezřelý obchod.

Identifikační údaje plátce mají doprovázet každou platbu, která není z působnosti nařízení vyloučena⁶⁴. Poskytovatel platebních služeb je ale povinen ověřit tyto údaje z nezávislého a spolehlivého zdroje před jednotlivým převodem pouze tehdy, není-li platba realizována z účtu a nebyl-li klient při otevírání tohoto účtu identifikován podle AML zákona. I pokud platba není realizována z účtu, nemusí poskytovatel platebních služeb ověřovat údaje plátce u platby ve výši 1.000 EUR nebo nižší, nemá-li pochybnosti

⁶⁴ Vyjmuty jsou převody prostřednictvím kreditní nebo debetní karty, výběry z bankomatů, přímá inkasa, šeky převedené do elektronické podoby a další. AML zákon využívá zmocnění v nařízení a vyjímá i platby uskutečněné v ČR nepřekračující 1.000 EUR, pokud je možné dohledat převod peněžních prostředků zpět k plátcem.

o existenci AML rizik. Nařízení ani zákon o platebním styku tedy výslovně neurčují dobu použitelnosti zjištěných údajů o klientovi při vedení účtu.

Aby se v průběhu trvání rámcové smlouvy o platebních službách, zpravidla uzavírané v případě bank současně se smlouvou o účtu, zamezilo zneužití platebních služeb nepovolanými osobami, požaduje zákon o platebním styku až na výjimky autorizací jednotlivých platebních transakcí, což je institut odlišný od identifikace a kontroly klienta.

Autorizací se rozumí zpravidla předem udělený souhlas plátce s provedením transakce způsobem dohodnutým mezi poskytovatelem platební služby a plátcem. Způsob se může lišit zejména s ohledem na typ platební služby. Přípustný je i souhlas udělený konkludentně či předem, je-li sjednán⁶⁵. Zákon výslovně uvádí, že souhlas může být udělen také prostřednictvím platebního prostředku. Autorizací u karetních transakcí tak může být zadání PIN kódu. Přípustný je u karetních transakcí i souhlas daný bianko, tedy předem, kdy navíc ještě není známa výše platby.

Vedení platebního účtu představuje pohledávku majitele za bankou. Jestliže by souhlas s platebním příkazem bez platného zmocnění udělila osoba odlišná od plátce, nejednalo by se o řádnou autorizaci, i pokud by ve smlouvě bylo stanoveno jinak⁶⁶. Vznikla by tak, až na vymezené případy, odpovědnost banky za neautorizovanou transakci podle § 115 an. zákona o platebním styku. Správný postup ztotožnění klienta má tak v těchto případech dvojí význam. Řádným neprovedením identifikace plátce může v některých případech zároveň dojít k porušení AML zákona a vzniknout soukromoprávní povinnost k uvedení platebního účtu do původního stavu.

Platební služby je oprávněn poskytovat v zákoně vymezený okruh institucí. Banky a pobočky zahraničních bank jsou oprávněny tehdy, připouští-li to bankovní licence⁶⁷. I ostatní poskytovatelé platebních služeb potřebují povolení ČNB a jsou povinnými osobami podle AML zákona, nejsou tedy vůči bankám zvýhodněny, co se týče zákonných požadavků.

S účinností od 26. června 2017 bude nařízení o informacích o plátcích nahrazeno nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/847 ze dne 20. května 2015

⁶⁵ BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A.: Zákon o platebním styku. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 465 – 469. ISBN 978-80-7400-369-1.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Bankovní licence udělená ČNB nebo u poboček bank z členských států EU jednotná licence podle práva EU.

o informacích doprovázejících převody peněžních prostředků a o zrušení nařízení (ES) č. 1781/2006 (dále jen „nařízení 2015/847“). Nařízení 2015/847 bylo přijato zároveň se čtvrtou AML směrnicí. Společně se směrnicí reaguje na některé nedostatky a mezery v současné úpravě. Hlavní změnou, kterou přinese nařízení 2015/847, je povinnost poskytovatele platebních služeb ověřit a uchovávat informace nejen o plátcí, ale i o příjemci plateb. Ověřením údajů má být podmíněno připsání prostředků na platební účet příjemce či jiné zpřístupnění prostředků. Tato změna se nedotkne běžných převodů na bankovní účet, poněvadž výjimka z této povinnosti bude platit pro případy, kdy byl příjemce již identifikován podle AML zákona. Zjednodušený režim bude nadále platit také pro transakce o hodnotě nepřevyšující 1.000 EUR.

3.1.4. Identifikace a kontrola *de lege ferenda*

Smyslem identifikace a kontroly je zjistit potřebné údaje o osobách, z jejichž popudu či v jejichž prospěch je skutečně obchod prováděn, včetně skutečného majitele, a na základě toho určit podezřelý obchod. Proto musí právo AML reagovat na formy sdružení osob či majetku existující podle občanského práva, které mohou vystupovat samostatně v právních vztazích. Zákonodárce často reaguje až dodatečně na instituty hojně zneužívané k praní špinavých peněz. Současný AML zákon pro příklad oproti předchozí úpravě v zákoně č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, zavedl povinnosti identifikace většinového vlastníka či ovládající osoby, jak byli vymezeni v té době platným zákonem č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníkem. Tím zákonodárce reagoval na zneužívání řetězení společností a ovládání společnosti k zastření vztahu „konečné“ fyzické osoby k obchodu.⁶⁸

Čtvrtá AML směrnice jde v tomto směru dál a požaduje, aby právnické osoby měly „adekvátní, přesné a současné informace“ o tom, kdo je jejich skutečným majitelem. Ačkoliv to může znít samozřejmě, pro mnoho právnických osob nebude snadné toto splnit. Problematické bude nejen dodržení aktuálnosti informací, ale i získání samotného údaje o skutečném majiteli. Pokud jde o právnickou osobu s mateřskou společností v zahraničí, která vydala akcie na majitele, nemusí být požadavek naplněn mnohdy ani

⁶⁸ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. a Tomáš ŘEZNIČEK. Regulace finančních trhů a předcházení legalizaci výnosů z trestné činnosti. *Bulletin advokacie* [online]. 2009, č. 1-2, s. 31. [cit. 26.03.2015]. Dostupné z Beck-online [právní informační systém].

při nejlepší vůli všech zúčastněných. A lze si samozřejmě představit i konstrukce komplikovanější.

Do českého právního řádu by měly být požadavky ohledně informací o skutečném vlastnictví transponovány zmiňovanou připravovanou novelou AML zákona, ke které je připojena novela zákona o veřejných rejstřících. Návrh novely upravuje, jaké údaje o skutečném majiteli má právnická osoba předložit k evidenci. Údaje budou v omezené míře přístupné povinným osobám a vybraným státním orgánům. Novela by v části upravující změnu zákona o veřejných rejstřících měla nabýt účinnosti 1. ledna 2017. Jedná se o značný zásah do soukromí, který by měl být dle úvodních ustanovení čtvrté AML směrnice vyvážen omezením zneužívání řetězení právnických osob. Informaci o skutečném majiteli mají státy evidovat v centrálním registru.

Souvisejícím tématem je evidence svěřenských fondů, kterou čtvrtá AML směrnice rovněž požaduje zřídit v čl. 31. Svěřenský fond⁶⁹ byl do českého právního řádu zaveden 1. ledna 2014. Jeho problematičnost byla již výše naznačena. Z daňového i AML hlediska je problematické, že zakladatel i obmyšlený mohou zůstat při současné úpravě v anonymitě, když jako vlastník majetku vyčleněného do svěřenského fondu navenek vystupuje správce. Je z toho pohledu příhodné, že anonymita svěřenských fondů formálně potrvá nejdéle do 26. června 2017, kdy vyprší lhůta pro harmonizaci čtvrté AML směrnice. Obdobně k povinnosti právnických osob bude svěřenskému správci náležet povinnost evidovat informace o zakladateli, obmyšleném a případných dalších osobách, které fakticky svěřenský fond řídí. Informace o svěřenském fondu mají být také vedeny v centrálním registru a rovněž poskytnuty povinným osobám při provádění hloubkové kontroly klienta.

Evidenci svěřenských fondů upravuje již před přijetím čtvrté AML směrnice předložený návrh tzv. „urgentní novely občanského zákoníku“⁷⁰, podle které by mělo platit, že svěřenský fond vzniká dnem zápisu do evidence svěřenských fondů, vyjma případu, kdy je svěřenský fond zřízen pořízením pro případ smrti. Evidence svěřenských fondů by byla zřízena novenou zákona o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob⁷¹, která tvoří rovněž součást urgentní novely. Ke dni uzavření rukopisu

⁶⁹ Svěřenský fond je upraven v § 1448 an. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁷⁰ Text návrhu novely spolu s důvodovou zprávou byl rozeslán poslancům 3. listopadu 2015 jako sněmovní tisk č. 642. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=642&CT1=0>.

⁷¹ Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob. Novela počítá s přejmenováním zákona, jelikož svěřenský fond není osobou.

není zřejmé, zda bude návrh novely Parlamentem ČR přijat. Jelikož navržená úprava evidence svěřenského fondu jde nad rámec požadavků směrnice, zejména co se týče navrhované konstitutivní povahy zápisu do evidence, nelze vyloučit, že konečný způsob provedení harmonizace bude jiný.

K výše zmíněnému o evidenci skutečného majitele a o evidenci svěřenských fondů je třeba v souvislosti s činností bank poznamenat, že po vstupu transponující legislativy v platnost nebude kontrola klienta v části zjišťování skutečného majitele nově omezena jen na odkaz na rozšířený výpis z obchodního (či jiného) rejstříku či z evidence svěřenských fondů. Čtvrtá AML směrnice v tomto případě opakuje obecný princip přístupu na základě posouzení rizik. Banky a ostatní povinné osoby se dle směrnice nemají spoléhat výhradně na informace z centrálního registru, ale postupovat vůči klientovi „s použitím přístupu založeného na posouzení rizik“, tedy požadovat předložení dalších dokumentů v případě pochybností o pravosti informací. To význam evidence skutečných majitelů poněkud relativizuje. Dříve řečené k obecné obtížnosti zjišťování společného majitele lze zopakovat i zde. Na druhou stranu, nadále bude platit, že pochybnosti o platnosti údajů o svěřenském fondu nebudou automaticky důvodem k odmítnutí provedení obchodu. Je otázka, nakolik prověřování informací z rejstříků a evidence budou po bankách požadovat dozorčí orgány - FAÚ a ČNB.

S tím souvisí i otázka, nakolik budou právnické osoby plnit povinnost poskytnout informace o skutečném majiteli, resp. zda se jim podaří zajistit součinnost svých skutečných majitelů. Ti mohou být postiženi jen nepřímo, přes sankcionování právnické osoby, jejíž jsou skutečnými majiteli, podle § 104 a 106 zákona o veřejných rejstřících.

S ohledem na požadavky bankovní praxe je nezbytné, aby přístup k údajům o skutečném majiteli a do evidence svěřenských fondů byl pro povinné osoby dálkový, což návrh novely splňuje. Přístup k informacím o skutečném majiteli bude zpoplatněn a podmíněn registrací a sdělením jmen konkrétních osob, které budou mít k informacím přístup. Z tezí prováděcí vyhlášky⁷² vyplývá, že přístup bude podmíněn uvedením důvodů jeho potřeby, není ale jasné, zda a jak bude prověřován a sankcionován případný neoprávněný přístup.

Není také jasné, jak bude zajištěna důvěrnost takto získaných citlivých informací od okamžiku, kdy si je při hloubkové kontrole vyžádá povinná osoba. Jedná se jistě

⁷² Teze jsou přístupné shodně s návrhem novely v Knihovně připravované legislativy. [online]. Vláda ČR. [cit. 15.11.2015]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9XSEVCDC>.

o informace dotýkající se zájmu klienta, proto u bank budou chráněny skrze bankovní tajemství a mlčenlivost zaměstnanců. U ostatních povinných osob se ale nelze odvolat na povinnost mlčenlivosti podle § 38 AML zákona, jelikož ta se vztahuje na skutečnosti týkající se „oznámení a šetření podezřelého obchodu, úkonů učiněných ministerstvem nebo plnění povinností stanovených v § 24 nebo § 31c“. Návrh novely tuto otázku neřeší.

Další změnou, kterou přináší čtvrtá AML směrnice a která ovlivní vnitřní procesy bank, je oslabení zákonných kritérií pro provádění identifikace nebo kontroly a naopak posílení principu individuálního hodnocení rizik. Převážně na základě posouzení rizikovitosti budou povinné osoby podle nové směrnice provádět buď zjednodušenou, nebo zesílenou hloubkovou kontrolu. Dle návrhu novely AML zákona zůstane rozdělení identifikace a kontroly zachováno, dozná ale změn, aby odpovídalo požadavkům čtvrté AML směrnice, a bude vymezena zjednodušená identifikace a kontrola. Obrat oproti současné zákonné úpravě bude spočívat v oslabení významu zákonných kritérií, na základě kterých je nyní rozlišováno, kdy postačuje provést identifikaci a pro které obchody je třeba provést i kontrolu. Prvek rizikovitosti konkrétního obchodu mají povinné osoby sice zohledňovat již podle současné úpravy, v zásadě se ale mohou řídit širokým výčtem podmínek a výjimek, které zákon uvádí. Podle čtvrté AML směrnice bude mít naopak větší význam individuální posouzení rizika konkrétního obchodu, přičemž zákonná kritéria rizikovitosti a výjimky budou mít pouze podpůrný charakter. Tato úprava má umožnit lépe zohlednit národní specifika a umožnit povinným osobám v širším měřítku uplatnit své zkušenosti z dosavadní AML činnosti.

Zdůraznění hodnocení rizik se jeví jako pružnější a v důsledku toho i účinnější přístup, klade ale na povinné osoby mnohem větší nároky ohledně interní definice rizikových faktorů a vymezení postupu při jejich zjištění. Velmi cenným vodítkem pro banky, a zřejmě i pro orgány dohledu, se tak stanou obecné pokyny (*guidelines*), jejichž pracovní verzi již zveřejnil Evropský orgán pro bankovníctví (*European Banking Authority*, EBA)⁷³. Jejich význam bude spočívat ve sjednocení přístupu napříč členskými státy. Obecné pokyny jsou vydávány samostatně pro otázku přístupu založeného na

⁷³ Ve spolupráci s Evropským orgánem pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění (EIOPA) a Evropským orgánem pro cenné papíry a trhy (ESMA).

hodnocení rizik⁷⁴ a pro vymezení rizikových faktorů⁷⁵. Konečné verze obou dokumentů by měly být hotové na jaře 2016, tedy v dostatečném předstihu před uplynutím lhůty pro transpozici čtvrté AML směrnice. Již z pracovních verzí je patrné, že dříve zmíněné obecné pokyny se věnují poměrně detailně postupu zjišťování rizikových faktorů, jejich hodnocení, následnému postupu i ověřování platnosti zjištěných závěrů. Druhé pokyny vymezují řadu rizikových faktorů obecně, i ve vztahu k různým sektorům finančního trhu (pro příklad pro „retailové banky“, korespondenční bankovníctví či vydavatele elektronických peněz). Pro skupiny rizikových faktorů navrhuje vhodná opatření, čímž pro dané případy základně vymezují rozsah zjednodušené a zesílené kontroly.

Posuzovat rizika má průběžně i Evropská komise a jednotlivé členské státy. Následně mají být závěry zpřístupněny členským státům a povinným osobám, které mají tyto závěry promítnout společně se svými závěry do vnitřních strategií a předpisů. Banky závěry ze své činnosti jistě analyzují pro své potřeby již nyní. Směrnice nicméně nabádá k intenzivnější výměně informací mezi povinnými osobami, členskými státy a Evropskou komisí, což lze hodnotit jako prospěšné pro efektivní fungování AML opatření. Na druhou stranu dojde zřejmě k dalšímu administrativnímu zatížení povinných osob. Změna směrem k více individuálnímu posuzování rizikovosti transakce si vyžádá úpravu systému vnitřních zásad, včetně vnitřních kontrol, a potenciálně i větší nároky na vzdělávání zaměstnanců.

Poslední zde zmíněnou změnou, kterou přinese implementace čtvrté AML směrnice a která souvisí s povinností všech povinných osob provádět kontrolu smluvních partnerů, je rozšíření definice politicky exponované osoby (anglicky „*politically exposed person*“). Pokud je před uskutečněním obchodu bankou zjištěno, že druhou stranou je politicky exponovaná osoba, je již podle aktuálně účinné úpravy nutné vždy provést nad rámec identifikace i kontrolu klienta, jejímž cílem je zjistit údaje o původu majetku, který je předmětem obchodu. Smyslem je zejména eliminovat podezření, že majetek je výnosem korupčních trestných činů, případně odmítnout provedení obchodu, pokud původ majetku není znám (§ 15 odst. 2 AML zákona). Podle nyní účinných předpisů jsou

⁷⁴ *Joint Consultation Paper: The Risk-Based Supervision Guidelines*. [online]. EBA. 2015. [cit. 11.11.2015]. Dostupné z: <http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1240311/JC+2015+060+%28Joint+Consultation+on+Guidelines+on+AML+CFT+RBS+Art+48%2810%29%29.pdf>.

⁷⁵ *Joint Consultation Paper: The Risk Factors Guidelines*. [online]. EBA. 2015. [cit. 11.11.2015]. Dostupné z: <http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1240374/JC+2015+061+%28Joint+Draft+Guidelines+on+AML+CFT+RFWG+Art+17+and+18%29.pdf>.

politicky exponovanou osobou pouze fyzické osoby činné ve významné veřejné funkci s celostátní působností, pokud mají bydliště mimo ČR, nebo tuto významnou funkci vykonávají v zahraničí. Politicky exponovanou osobou jsou tak v současnosti členové některé komory Parlamentu s bydlištěm v zahraničí, nikoliv ale čeští poslanci či senátoři s bydlištěm v ČR. Druzí jmenovaní tak povinné kontrole při uzavírání obchodů s českými povinnými osobami automaticky nepodléhají, ačkoliv jich je většina a jejich korupční jednání není vyloučeno. Nově podmínka bydliště či výkonu funkce v zahraničí odpadne. I nadále se budou za politicky exponované osoby považovat rodinní příslušníci veřejných funkcionářů a obchodní společníci nebo osoby v jiném blízkém podnikatelském vztahu. Tuto čtvrtou AML směrnicí zavedenou změnu lze považovat za smysluplnou a logickou, otázkou ale je, jak se skokový nárůst počtu povinných osob promítne do vnitrobankovních procesů. Až aplikace nové úpravy ukáže, zda nové vymezení povinných osob není naopak příliš široké⁷⁶.

Zda je klient politicky exponovanou osobou, lze v současnosti podle stanoviska FAÚ⁷⁷ zjistit s využitím placené služby, kterou poskytují specializované podnikatelské subjekty, dále vlastním šetřením, nebo prohlášením samotného klienta. Ze čtvrté AML směrnice nevyplývá, že by v souvislosti s rozšířením definice politicky exponované osoby byly tyto možnosti omezeny. Spíše spolu s nárůstem počtu povinných osob, způsobeným změnou vymezení pojmu, získají na významu zmíněné placené služby specializovaných podnikatelů nebo interní databáze banky, které budou banky pro své potřeby pravidelně aktualizovat. Nedůsledná kontrola obchodů politicky exponovaných osob by totiž mohla představovat pro banku reputační riziko.

3.2. Převzetí identifikace a kontroly

Povinnost identifikace klienta před uzavřením smlouvy o účtu podle AML zákona zdánlivě znemožňuje bankám otevřít klientovi účet bez jeho fyzické přítomnosti. Navzdory požadavku identifikovat klienta za jeho fyzické přítomnosti vyplývajícího z AML zákona některé banky v ČR v minulých letech nabízely sjednání účtu tzv.

⁷⁶ Obtížné může být pro příklad ověřit, zda klient není členem řídicího orgánu žádné politické strany.

⁷⁷ Stanoviska FAÚ MF ČR k problematice AML a CFT - zobecněná výkladová stanoviska MF k zákonu č. 253/2008 Sb. [online]. Ministerstvo financí ČR. 2013. [cit. 16.07.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/stanoviska-financniho-analytickeho-utvar>.

„online“, bez nutnosti navštívit banku. Využívaly institutu převzetí identifikace a převzetí některých bodů kontroly klienta podle § 11 AML zákona. Povinná osoba nemusí provést identifikaci klienta, zjištění informací o účelu a zamýšlené povaze obchodního vztahu (v tomto případě smlouvy o účtu) a zjištění skutečného majitele, pokud má zajištěno poskytnutí informací od jiné úvěrové nebo finanční instituce včetně zahraniční, působící ve státě, který jí ukládá povinnosti způsobem srovnatelným s českým právem. Identifikaci lze převzít rovněž od držitele poštovní licence a od některých platebních institucí. Pokud budou identifikační údaje požadovány od české banky ze zahraničí, bude pro dožadující banku rozhodné, za jakých podmínek její právní řád povoluje poskytování informací tohoto druhu. AML zákon ani zákon o bankách totiž výslovně nevylučují poskytnutí informací českou bankou zahraničnímu subjektu. Při poskytování informací o klientovi banky tomuto subjektu se tak uplatní obecná omezení platná pro poskytování informací podléhajících bankovnímu tajemství. Údaje zjištěné při identifikaci a kontrole klienta mohou být poskytnuty libovolnému subjektu se souhlasem klienta, kterého se týkají, jak vyplývá a *contrario* z ustanovení § 38 odst. 3 zákona o bankách.

AML zákon zakazuje převzít k identifikaci takové údaje, které dožádaná instituce sama již od jiné instituce převzala. Zákon totiž umožňuje v § 11 odst. 2 převzetí údajů jen od takové instituce, „*kteřá identifikaci nebo zjištění příslušných údajů provedla*“, jak upozorňuje stanovisko ČNB⁷⁸ pojednávající o sdílení informací mezi povinnými osobami v oblasti AML. Stanovením zákazu řetězení zákon sleduje, aby nedošlo ke ztrátě spojitosti s institucí, která identifikaci provedla. Vychází se z obecného principu, podle kterého povinná osoba má vyhodnocovat rizika konkrétního případu a nespolehat se vždy na poskytnutá data. Pro toto vyhodnocení důvěryhodnosti údajů je zvláště důležitá právě informace o instituci, která zajistila identifikaci klienta, a také možnost ověřit u takové instituce případně okolnosti provedení identifikace.

Převzetí identifikace bude probíhat zejména mezi soustavně spolupracujícími finančními institucemi v rámci konglomerátu. Není vyloučeno, aby banka za poskytnutí identifikačních údajů požadovala úplatu. Není její povinností informace na požádání poskytovat, nezaváže-li se ke spolupráci smluvně. Ani v takovém případě ale nemůže být opomenut souhlas klienta s poskytnutím údajů třetí osobě. Zákon o bankách ani AML

⁷⁸ *K sdílení informací mezi povinnými osobami v oblasti opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.* [online]. ČNB. 2012. [cit. 01.10.2015]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/faq/K_sdileni_informaci_mezi_povinnymi_osobami.pdf.

zákon neuvádí povinnou písemnou formu souhlasu. S ohledem na citlivost údajů a možnost následného prokazování lze ale písemnou formu doporučit.

Banka, která identifikaci přebírá, se nezříká odpovědnosti za její správnost. Zejména je třeba ověřit aktuálnost přebíraných identifikačních údajů, důvěryhodnost instituce poskytující identifikační údaje, a zda podle informací, které má k dispozici, nepředstavuje klient nebo sjednávaný produkt zvýšené riziko zneužití pro legalizaci výnosů z trestné činnosti nebo financování terorismu.

Zvláštní soukromoprávní úprava platí pro smlouvy o finančních službách uzavírané distančním způsobem podle § 1841 až 1851 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. AML zákon pro ně upravuje zjednodušený způsob identifikace. Lze ji provést tím, že

- první platba provedená na základě dané smlouvy bude uskutečněna prostřednictvím účtu vedeného na jméno klienta u úvěrové instituce nebo u zahraniční úvěrové instituce působící na území členského státu Evropské unie nebo Evropského hospodářského prostoru a zároveň
- klient zašle povinné osobě kopii dokumentu potvrzujícího existenci účtu vedeného u takové instituce, kopii průkazu totožnosti a nejméně jednoho dalšího podpůrného dokladu.

Na rozdíl od předchozí výjimky v podobě převzetí identifikace od vybrané povinné osoby, v tomto případě dochází k předávání informací mezi povinnými osobami pouze v rozsahu podle nařízení o informacích o plátcích. Ostatní údaje poskytuje bance sám zájemce o uzavření smlouvy. I v tomto případě ale povinná osoba spoléhá na správné zaznamenání údajů jinou povinnou osobou, která zájemci již vede účet. Zákon nestanovuje, zda první platba má být provedena na původní účet, či z původního účtu. K identifikaci je tak možno využít i existující účet, který odchozí platby neumožňuje, pro příklad úvěrový účet.⁷⁹

Předkládané kopie dokladů nemusí být úředně ověřeny. Dokumentem prokazujícím vedení účtu nemusí být kopie smlouvy, dle zákona postačí pro příklad výpis z účtu. Ačkoliv zákon stanovuje řadu podmínek, které musejí být při tomto způsobu identifikace klienta splněny zároveň, nelze vyloučit zneužití údajů jiné osoby. Lze si

⁷⁹ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 131 an. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

představit případy, kdy se podvodníkovi podaří pod rozličnými záminkami získat kopie potřebných dokumentů od fyzických osob a zároveň je požádá o zaslání malého finančního obnosu na účet, který byl zřízený mezi tím na jméno těchto podvedených osob, samozřejmě bez jejich vědomí. Provedením platby naplní podvodník obě podmínky pro uplatnění výjimky podle § 11 odst. 4 a následně může účet použít pro libovolné přesuny peněžních prostředků, včetně převodů špinavých peněz a prostředků určených pro financování terorismu. Není ale povinností bank tento způsob identifikace klientům plošně umožnit. Banky také mohou připojit další ověřující techniky, pro příklad odeslat aktivační údaje k účtu na adresu uvedenou na kopii průkazu totožnosti.

Lze shrnout, že v případě převzetí identifikace respektuje AML zákon úpravu bankovního tajemství, neboť opakuje požadavek zákona o bankách na souhlas klienta s poskytnutím údajů přebírající instituci. Souhlasem klienta jsou dodrženy i podmínky zákona o ochraně osobních údajů. Jedná se o užitečný institut, který umožňuje při splnění předpokladů vyhovět AML požadavkům i tehdy, je-li fyzická přítomnost klienta vyloučena. Přes řadu podmínek, které musejí být zároveň naplněny, představují ale tyto nestandardní způsoby identifikace riziko, banky by k nim proto měly přistupovat obezřetně.

3.3. Postup banky při podezřelém obchodu

Identifikace a kontrola klientů jsou základními úkoly povinných osob, které mají zejména sloužit tomu, aby bylo možné zpětně sledovat toky prostředků a identifikovat rizika. Předcházejí uzavření smlouvy či realizaci obchodu. Oproti tomu pravidla pro postup povinné osoby při podezřelém obchodu se uplatní jen tehdy, pokud má obchod určitě podezřelé či rizikové znaky. K identifikaci těchto znaků, které indikují podezřelý obchod, může dojít neprodleně po provedení identifikace či kontroly, nebo až následně, v některých případech až po uskutečnění daného obchodu, na základě informací, které povinná osoba dodatečně zjistí ze souvislostí s dalšími klientovými aktivitami. Zatímco identifikace a kontrola klienta má charakter zejména evidenční, zjištění podezřelého obchodu vyžaduje analýzu dostupných informací a následně spolupráci s FAÚ.

Aby provádění identifikace a kontroly nebylo samoučelné, je třeba, aby banky na výsledky kontroly náležitým způsobem reagovaly. I při automatizovaném zpracování příkazů, zejména zadaných prostřednictvím internetového bankovníctví, musejí mít

banky technicky zajištěnou možnost pozastavit provedení neobvyklé transakce, dokud nebudou učiněny potřebné kroky ve věci. Pokud by tato možnost neexistovala, mohlo by dojít nejen k porušení AML zákona, ale i k porušení pravidel uplatňování mezinárodních sankcí.

3.3.1. Identifikace podezřelého obchodu

Podezřelý obchod je vymezen v AML zákoně. Rozumí se jím každý obchod, jehož se povinná osoba účastní přímo či jako zprostředkovatel a u kterého lze na základě znaků uvedených v AML zákoně předpokládat, že prostředky, se kterými se v rámci obchodu nakládá, pocházejí z trestné činnosti nebo mají být užity k podpoře terorismu. K označení obchodu za podezřelý postačí i relativně nižší stupeň podezření a není třeba, aby bylo bankou usuzováno na konkrétní trestný čin či na podporu konkrétních teroristických aktivit.

AML zákon povinným osobám napomáhá uvedením příkladů, kdy se o podezřelý obchod může zejména jednat, v § 6. Ve vztahu k bankovní činnosti se může jednat o vklady bezprostředně následované převody či výběry, neobvyklou četnost peněžních operací, neobvyklý počet účtů, převody majetku bez zjevného ekonomického důvodu, nepřiměřenost prostředků vzhledem k povaze klientovy činnosti, využívání účtu v rozporu s účelem jeho zřízení, původ klienta v rizikovém státu, pochybnosti o pravdivosti získaných údajů atp. Výčet je příkladný a banky mají s ohledem na své zkušenosti definovat ve svých vnitřních předpisech i další podezřelá kritéria, nebo s ohledem na veškeré informace o klientovi vyloučit, že se o podezřelý obchod jedná, ačkoliv naplňuje některý z výše uvedených znaků. O podezřelý obchod se však jedná vždy, pokud klientem nebo skutečným majitelem je osoba, vůči níž Česká republika uplatňuje mezinárodní sankce podle zákona o provádění mezinárodních sankcí, předmětem obchodu je nebo má být zboží nebo služby, vůči nimž Česká republika uplatňuje sankce podle zákona o provádění mezinárodních sankcí nebo pokud se klient odmítá podrobit kontrole nebo odmítá uvést identifikační údaje osoby, za kterou jedná.

Další kritéria upravuje pro banky vyhláška ČNB č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (dále jen „AML vyhláška“), když stanovuje rizikové faktory ve vztahu ke klientovi i obchodu v rámci pravidel přijatelnosti

klienta. Vyhláška vedle bank zavazuje i další úvěrové a finanční instituce v ní vymezené, nad kterými vykonává ČNB dohled. Prikazuje provádět kategorizaci nových i stávajících klientů s ohledem na jejich rizikový profil a v návaznosti na to eventuálně neuskutečnit obchod či ukončit obchodní vztah s klientem, který bude klasifikován jako rizikový. AML vyhláška konkretizuje další rizikové faktory, mezi které patří neprůhledná vlastnická struktura klienta, nejasný původ peněžních prostředků klienta, neobvyklý způsob uskutečnění obchodu vzhledem k okolnostem obchodu nebo vztah klienta k subjektům zapsaným na sankčních seznamech.

Jak uvádí FAÚ ve svém Metodickém pokynu č. 1⁸⁰, při odhalování financování terorismu je třeba se vedle obligatorního porovnání klienta se subjekty a osobami na sankčních seznamech zaměřit zejména na přímou i nepřímou podporu fundamentalistických skupin klientem, původ osoby v rizikovém státu, časté vklady a následné převody do takového státu a tím spíše na používání více účtů za tímto účelem. Detekce těchto rizikových faktorů je bezesporu závislá na náležitém „poznání“ klienta. Přes řádné provedení identifikace a kontroly nemusí ale banky financování terorismu odhalit. Nemusí se totiž jednat o opakované ani vysoké platby, mnoho teroristických trestných činů nepotřebovalo akumulovat velké množství peněz. Navíc prostředky mohou pocházet z legální činnosti a klient nemusí vykazovat žádné rizikové znaky. FAÚ připouští, že odhalit financování terorismu jinak než identifikací osoby, která je vedena na sankčních seznamech osob napojených na terorismus, je velice obtížné. Důležitým aspektem je zde zmíněné zjištění skutečného majitele.

Při identifikaci podezřelého obchodu vychází banka z informací, které je povinna vyžadovat od klienta, z informací, které jí jsou známy z její činnosti, případě z obecně známých skutečností. K vyšetřování nad rámec těchto informací není banka povinna. Je to případně až úkolem FAÚ a orgánů činných v trestním řízení. V případě pochybností si však banka má od klienta vyžádat další zpřesňující informace nebo požadovat doložení údajů, které se zdají nepravdivé. Klient může být informován, že jsou informace vyžadovány v souvislosti s AML opatřeními. Pokud ale nadále pochybnosti trvají nebo pokud klient neposkytne potřebnou součinnost, banka nesmí klienta informovat

⁸⁰ *Metodický pokyn č. 1 k uplatňování mezinárodních sankcí v souvislosti s financováním terorismu.* [online]. Ministerstvo financí ČR. 2012. [cit. 16.10.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/mezinarodni-sankce/zakladni-informace>.

o následných krocích, tedy o neuskutečnění obchodu z důvodu spočívajícím v AML opatřeních a o oznámení podezřelého obchodu FAÚ.⁸¹

Aby byla kontrolní činnost bank účinná, nesmí podezřelé obchody posuzovat zaměstnanec, který má ze své pozice zájem na jejich propojení. Typicky jsou tedy v rámci bank oddělení pracovníci *compliance*, kteří zajišťují soulad činností banky s právními předpisy, od obchodních oddělení, v jejichž zájmu je provedení co největšího počtu transakcí. Zákon k tomuto uvádí, že zaměstnanec, který je odpovědný za uzavírání nebo vypořádávání obchodů, anebo je osobou podílející se na výkonu vnitřního auditu, nesmí být kontaktní osobou, tedy osobou, která zastupuje povinnou osobu při plnění oznamovací povinnosti a zajišťuje průběžný styk s FAÚ. V případě politicky exponovaných osob pak dodává, že jejich obchody mají být schváleny osobou nadřízenou té, která obchod uskutečňuje. Určité organizační změny si tak zřejmě vyžádá významný nárůst počtu povinných osob. Jinak zákon ponechává vnitřní organizaci na interních předpisech bank.

3.3.2. Možnost přenést identifikaci podezřelého obchodu na třetí osobu

Výše byly analyzovány možnosti převzetí identifikace a kontroly klienta. Nejen při identifikaci klienta, ale i při následném posuzování rizik obchodu mohou banky spolupracovat. Možnost bank spolupracovat je omezena povinností mlčenlivosti upravenou v § 38 AML zákona, jejímiž subjekty jsou povinné osoby, jejich zaměstnanci a všechny další osoby, které se dozví o skutečnostech týkajících se oznámení a šetření podezřelého obchodu, úkonů učiněných ministerstvem nebo plnění informační povinnosti. Povinnost mlčenlivosti je časově neomezená. Výjimky z ní jsou taxativně stanoveny v zákoně, včetně nově pravomoci předsedy vlády určitou osobu této povinnosti zprostit.

Zejména pokud jde o malé pobočky zahraničních bank, nemusejí být vždy schopny zajistit účinnou identifikaci podezřelých obchodů. AML zákon pro tyto případy upravuje výjimku z povinnosti mlčenlivosti, když v §39 odst. 2 písm. a připouští, aby v rámci finančních konglomerátů byly sdělovány informace pro účely předcházení legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu za podmínky, že informace

⁸¹ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 124 - 127. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

jsou sdělovány do zemí, které povinným osobám ukládají v oblasti boje proti praní špinavých peněz povinnosti rovnocenné požadavkům práva EU. Informace mohou být sdělovány i mimo finanční konglomerát, pokud je sdílí mezi sebou osoby, které se podílí na témže obchodu.

Popsaná výjimka umožňuje efektivnější posuzování podezřelých obchodů. Malý subjekt v rámci finančního konglomerátu nemusí mít dostatečně kvalifikované oddělení, které by posuzovalo rizikovost transakcí samo. Navíc pokud se identifikace podezřelých obchodů realizuje centrálně v rámci slupiny, je možné vzít v úvahu širší data, i ta o obchodech daného klienta realizovaných u ostatních členů.

Vedle povinnosti mlčenlivosti dle AML zákona jsou informace týkající se určitého klienta chráněny i bankovním tajemstvím, na základě kterého by banka neměla tyto údaje sdělit bez souhlasu klienta žádné třetí osobě, pokud zákon neupravuje výjimku. Ta je pro tento případ obsažena v ustanovení § 38a odst. 1 zákona o bankách. Banka může sdílet údaje, které vypovídají o důvěryhodnosti klientů. Další otázkou je ochrana osobních údajů. Aplikace klíčových ustanovení zákona o ochraně osobních údajů je vyloučena, pokud je to nezbytné k předcházení, vyhledávání, odhalování trestné činnosti a stíhání trestných činů (§ 3 odst. 6 písm. d zákona o ochraně osobních údajů).

Spolupráce bank a jiných finančních institucí při identifikaci podezřelých obchodů je v mnoha případech nezbytná a, jak vyplývá z výše uvedeného, zákon ji za určitých podmínek připouští. Přenesením identifikace podezřelých obchodů na jinou osobu se ale povinná osoba nezbujuje odpovědnosti za její výsledek, tedy řádné identifikování a oznámení podezřelého obchodu. Je ale dovolené, aby v případě, kdy podezřelý obchod zjistí zároveň více povinných osob, podezřelý obchod nahlásila jen jedna z nich společně za všechny zúčastněné povinné osoby.

3.3.3. Oznámení podezřelého obchodu Finančnímu analytickému útvaru

Finanční analytický útvar Ministerstva financí (FAÚ) byl zřízen 1. července 1996 zákonem č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Před tímto rokem se na boj proti praní špinavých peněz zaměřovala výhradně Služba pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti Policie ČR. FAÚ je finanční zpravodajskou jednotkou administrativního typu, není součástí policejní struktury, na rozdíl od jeho protějšku ve Slovenské republice nebo ve Spolkové republice Německo.

Zajišťuje úkoly spojené s bojem proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a s uplatňováním mezinárodních sankcí. Povinností FAÚ v AML oblasti je přijímat hlášení o podezřelých obchodech, hlášení prověřovat a podnikat případně navazující kroky, kontrolovat činnost povinných osob, zajišťovat spolupráci se zahraničními institucemi a podílet se na vytváření legislativy. Pro finanční jednotky administrativního typu je charakteristické, že v mezích zákona mohou od bank požadovat informace související s šetřením podezřelých obchodů bez potřeby soudního přivolení. Na druhou stranu nemají většinou k dispozici operativní pátrací prostředky, na rozdíl od policejních útvarů. Tak je tomu i v případě FAÚ. Činnosti a oprávněním finančních zpravodajských jednotek se věnují i doporučení FATF.⁸²

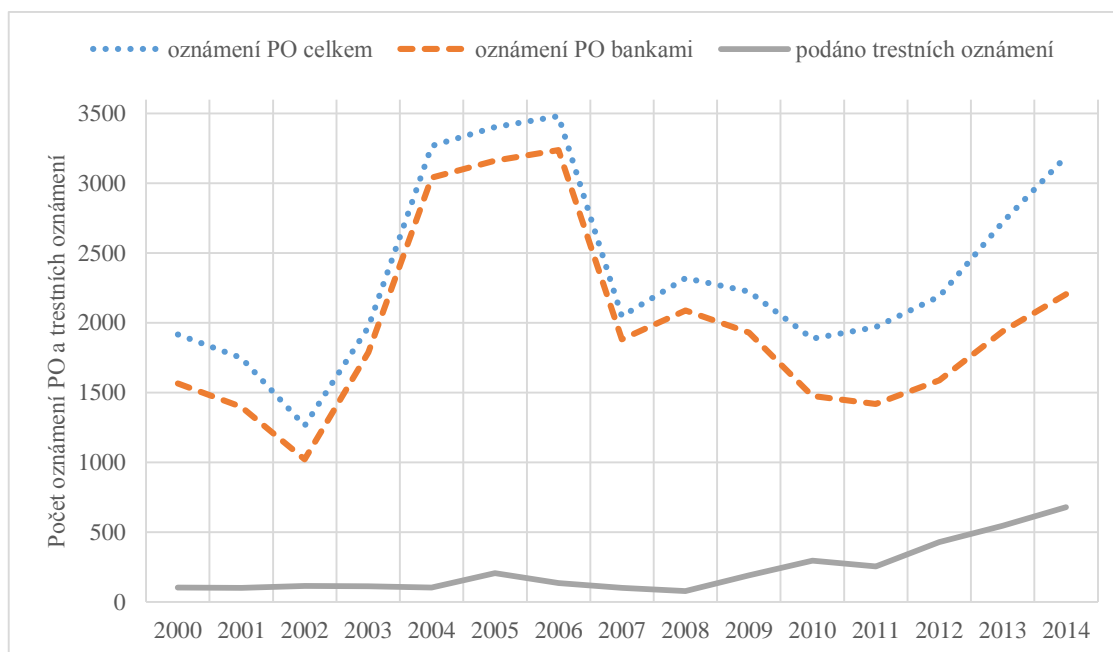
Aby FAÚ mohl efektivně zakročit proti praní špinavých peněz, potřebuje mít přehled o rizikových přesunech prostředků. Povinnost oznámit podezřelý obchod je zásadním průlomem do bankovního tajemství. Dle § 18 AML zákona jsou banky povinny hlásit podezřelý obchod FAÚ do pěti pracovních dnů, nebo neprodleně po jeho zjištění, pokud to vyžadují okolnosti případu. Banka sděluje nejčastěji skrze aplikaci MoneyWeb identifikační údaje týkající se účastníků obchodu, informace o okolnostech obchodu a další informace, které má banka k dispozici a mohly by být stěžejní pro posouzení obchodu, což mohou být zejména údaje o dřívějších obchodech zúčastněných osob. Přípustné je i sdělení dopisem nebo ústně do protokolu.⁸³

V oznámení nejsou uváděny údaje o zaměstnanci banky, který podezřelý obchod zjistil. Z pohledu FAÚ tento údaj není rozhodující, jelikož odpovědná je banka jako celek. K oznámení i k následné komunikaci je příslušná kontaktní osoba jmenovaná bankou, či některá z kontaktních osob, pokud je jich více. Pokud je předmětem hlášeného obchodu majetek, který podléhá mezinárodním sankcím, je třeba na tento fakt výslovně upozornit a majetek identifikovat.

Následný graf znázorňuje počet oznámení podezřelých obchodů vzešlých od bank, počet oznámení podezřelých obchodů v letech 2000 až 2014 a počet trestních oznámení podaných FAÚ.

⁸² *Historie a základní charakteristika boje proti praní špinavých peněz v České republice.* [online]. Ministerstvo financí ČR. [cit. 29.06.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/zakladni-informace>.

⁸³ *Metodické pokyny pro podání oznámení o podezřelém obchodu (obecný postup).* [online]. Ministerstvo financí ČR. 2008. [cit. 29.06.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/oznameni-podezreleho-obchodu>.



Graf 1 - Vývoj počtu oznámení podezřelých obchodů⁸⁴

Z grafu je patrné, že významná většina oznámení podezřelých obchodů (v grafu jako „PO“) v uplynulých letech přicházela od bank, i když v posledních letech se jejich podíl na celkovém počtu oznámení snižoval až na 70 % v roce 2014. FAÚ usuzuje⁸⁵, že tento trend je možné přičíst většímu počtu hlášení podezřelých obchodů přicházejících v návaznosti na odhalené daňové podvody a rovněž častějším investicím výnosů z trestné činnosti do virtuálních měn, které banky nemohu nabízet.

Z pohledu ochrany bankovního tajemství a z hlediska zájmu klientů bank (aby do bankovního tajemství bylo zasahováno jen v nejnútnejších případech) je ideálním stavem, pokud se počet ohlášení podezřelých obchodů co nejvíce blíží následně důvodně podaným trestním oznámením. Ta podává po posouzení případu FAÚ. Z hlediska boje proti praní špinavých peněz je rovněž žádoucí, aby byly banky schopné kvalifikovaně ohodnotit rizikovost obchodu a nezahlocovaly FAÚ zbytečnými hlášeními, třeba jen z důvodu, aby se s jistotou vyhnuly postihu za nesplnění oznamovací povinnosti⁸⁶. FAÚ

⁸⁴ Data použitá v grafu byla získána ze zpráv o činnosti Finančního analytického útvaru zveřejňovaných pro každý kalendářní rok na internetových stránkách FAÚ. Ministerstvo financí ČR. [online]. Aktualizováno 22. 2. 2015, [cit. 01.03.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/vysledky-cinnosti-financniho-analytickeh>.

Oficiální publikování kategorizace povinné osoby vzhledem k počtu zaslaných oznámení podezřelých obchodů bylo zrušeno, data o počtu ohlášení podezřelých obchodů bankami v letech 2008-2014 pocházejí proto ze sdělení Finančního analytického útvaru zaslaného na žádost autora se souhlasem k publikaci.

⁸⁵ Zpráva o činnosti Finančního analytického útvaru - rok 2014. Tamtéž.

⁸⁶ Zákon stanovuje při nesplnění oznamovací povinnosti pokutu až do výše pěti milionů korun.

musí následně všechna podaná oznámení analyzovat a bance dát odpovídající pokyny ohledně dalšího postupu ve věci.

Údaje o počtech odsuzujících rozsudků týkajících se trestných činů legalizace výnosů z trestné činnosti a trestných činů, jejichž skutková podstata byla naplněna financováním terorismu, nejsou dostupné. Nicméně pokud předpokládáme, že FAÚ podává trestní oznámení na základě stejné nebo pokročilejší metodiky, lze konstatovat, že podezřelé obchody jsou ohlašovány v odůvodněnějších případech než v letech předešlých, neboť roste poměr podaných trestních oznámení ku oznámení podezřelých obchodů bankami i ku celkovému počtu oznámení podezřelých obchodů.

FAÚ však není závislý pouze na pasivním přijímání oznámení od bank a ostatních povinných osob. Podle § 24 AML zákona povinná osoba na žádost FAÚ poskytne údaje a podklady k obchodům souvisejícím s povinností identifikace nebo ohledně nichž FAÚ provádí šetření. Na úvěrové a finanční instituce dopadá i povinnost dle § 25 odst. 6, kdy jsou povinny sdělit FAÚ, zda udržují nebo v předchozích 10 letech udržovaly obchodní vztah s konkrétní fyzickou nebo právnickou osobou. I plnění informační povinnosti představuje zákonem dovolený zásah do bankovního tajemství. Z druhé strany povinnost nahlásit podezřelý obchod FAÚ nevylučuje, aby přímo povinné osoby zároveň oznámily trestný čin orgánům činným v trestním řízení.

3.3.4. Neuskutečnění obchodu a odklad splnění příkazu

Odmítne-li se klient podrobit identifikaci či jiným způsobem neposkytne potřebnou součinnost, nepředloží-li plnou moc, nebo pokud má banka pochybnosti o důvěryhodnosti klienta, neuskuteční daný obchod (§ 15 AML zákona). V případě obchodu s politicky exponovanou osobou má být obchod odmítnut také při nedoložení původu majetku, který je předmětem obchodu.

Obchod banka neuskuteční ihned i v případě, kdy klient veškerou součinnost poskytl, obchod byl ale vyhodnocen jako podezřelý a hrozí, že bezodkladným splněním příkazu klienta by mohlo být zmařeno nebo podstatně ztíženo zajištění výnosu z trestné činnosti nebo prostředků určených k financování terorismu. V takovém případě banka transakci provede nejdříve 24 hodin poté, co ministerstvo přijalo oznámení podezřelého obchodu, a předmětný majetek do té doby zajistí proti manipulaci, je-li to možné. S tím souvisí již výše zmíněné, že automatizované bankovní systémy musejí toto umožňovat.

Jedná se o krátkodobé opatření, které v případech podezřelých transakcí má vytvořit FAÚ prostor pro získání informací a případné rozhodnutí o podání trestního oznámení. Obchod může být odložen rozhodnutím FAÚ o nejvýše 72 hodin, počínaje okamžikem přijetí oznámení. Další odklad je možný již jen v souvislosti s trestním řízením na základě trestního oznámení podaného FAÚ.

Zákon pamatuje i na případy, kdy pozdržení transakce bankou není možné nebo kdy by mohlo být na škodu šetření podezřelého obchodu. To bance ale nemusí být vždy známo, nebo naopak může tohoto ustanovení využít v případě, na který nedopadá. Pokud usoudí, že obchod je třeba provést, provede jej a informuje o tom bez odkladu FAÚ.

Při povinnosti odložit splnění příkazu klienta se banka dostává do rozporného postavení, neboť v jejím obchodním zájmu je dodržet pokyny klienta, na druhé straně ale stojí hrozba postihu za nedodržení zákonných povinností. V zájmu banky je z tohoto pohledu odložit splnění pouze těch obchodů, u kterých se důvodně domnívá, že jde o obchody podezřelé a že jejich splněním by bylo zmařeno či ztíženo zajištění výnosů. Zároveň je v zájmu banky oznámit podezřelý obchod FAÚ co nejdříve, aby dostala všem svým povinností, ale mohla také obchod co nejdříve provést a nezpůsobila neodůvodněné potíže svým klientům.

Přesto může být splnění příkazu klienta odloženo i v případech, kdy se podezření na praní špinavých peněz či financování terorismu nakonec nepotvrdí a klientovi tím vznikne škoda, která by mu měla být nahrazena. Tomuto problému se věnuje následující oddíl.

3.3.5. Škoda způsobená klientovi nedůvodným odkladem splnění příkazu

Rozhodnutí FAÚ o odložení splnění příkazu klienta nabývá právní moci jeho vyhlášením. Vyhlášení může být podle § 20 AML zákona s ohledem na nutnost rychlé reakce provedeno i telefonicky či elektronicky, s následným písemným vyhotovením. Řízení nenaplňuje znaky správního řízení, neboť samo o sobě nezakládá, nemění a neruší práva a povinnosti osoby, které se týká⁸⁷, účastníkem tohoto řízení je pouze povinná osoba, která má příkaz odložit. Povinná osoba tak proti rozhodnutí nemůže podat rozklad.

⁸⁷ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 157-160. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

Rozhodnutí není oznamováno vedle účastníků nikomu dalšímu, zejména pak nikoliv osobě, jejíž příkazu se odklad týká, aby nebyl zmařen další postup ve věci.

Na samotný fakt odkladu i na jeho důvod, na skutečnosti týkající se oznámení a šetření podezřelého obchodu, úkonů učiněných ministerstvem a plnění informační povinnosti vůči FAÚ se vztahuje povinnost mlčenlivosti podle § 38 AML zákona. Jelikož mlčenlivost je banka povinna zachovávat i vůči svému klientovi, nemůže ho informovat ani o uplatnění opatření podle § 20 AML zákona vůči němu. Klientovi tak není v době po nařízení transakce dán prostor, aby nejasnosti či nesrovnalosti s bankou účinně řešil. Banka může klienta vyzvat k objasnění okolností plánovaného obchodu před jeho realizací podle § 9 odst. 1 AML zákona. Klient je povinen bance požadované informace poskytnout, pokud se nechce vystavit nebezpečí neprovedení transakce. Banka však nemůže klientovi předem sdělit, ani na jeho žádost, že jeho transakce vykazuje jisté nesrovnalosti, a proto nebude provedena, a to ani tehdy, pokud by výslovně neuvedla důvod spočívající v AML zákoně. Lze totiž z AML zákona dovodit obecný princip, podle kterého banka nesmí postupovat tak, aby její jednání mohlo zmařit nebo jinak ohrozit šetření podezřelého obchodu.

Na základě popsaných skutečností vzniká v případě odložení příkazu z hlediska klienta nestandardní situace, neboť je na přechodnou dobu rozhodnuto o jeho majetku, aniž by měl možnost se o rozhodnutí dozvědět, natož se proti rozhodnutí bránit. Přitom odložením provedení transakce může klientovi vzniknout značná škoda. Uvedme příklad, který může nastat, pokud banka nesprávně vyhodnotí, že klientem požadovaná transakce splňuje znaky podezřelého obchodu. Banka provedení transakce odloží a informuje o tom FAÚ. FAÚ po prověření případu neprodleně informuje banku, že obchod může provést, neboť není jakkoliv závadný. Přesto ale klientovi včasným neprovedením transakce již vznikla škoda, z různých důvodů. Dle obecné právní úpravy⁸⁸ pro příklad platí, že plní-li dlužník peněžité dluh prostřednictvím poskytovatele platebních služeb, je dluh splněn připsáním peněžní částky na účet poskytovatele platebních služeb věřitele. Byť by byla transakce pozdržena o jeden den, klientovi může vzniknout škoda v podobě povinnosti platit úroky z prodlení. Důsledky mohou být i závažnější, pro příklad pokud by byl klient vyloučen z určitého obchodu či výběrového řízení kvůli nesložení jistoty ke stanovenému

⁸⁸ § 1957 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

datu. Jelikož se klient o odložení transakce nedozví, nemá možnost zvolit náhradní řešení situace, pokud by nějaké přicházelo v úvahu.

Otázkou tak je, zda a vůči komu má klient nárok na náhradu škody vzniklé nedůvodným odkladem splnění jeho příkazu. Současný AML zákon odpověď nepřináší. Odpovědnost za škodu byla upravena původně v § 14 předchozího zákona č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, ve znění účinném do 31. srpna 2008. Zákon stanovil, že odkladem splnění příkazu klienta nevzniká odpovědnost za škodu povinné osoby, která tak učinila, ale že odpovědnost za škodu nese stát. Nárok na náhradu škody klientovi vůči státu náležel vyjma případů, kdy obchod, o němž bylo učiněno oznámení, byl proveden v úmyslu dosáhnout legalizace výnosu nebo jestliže nebyl proveden z důvodu neposkytnutí součinnosti při identifikaci. Stát byl podle této formulace povinen k náhradě škody i tehdy, pokud se jednalo o transakci se špinavými penězi, ale na straně klienta chyběl úmysl. Pro příklad, pokud na účet klienta byly bez jeho vědomí zaslány špinavé peníze v rámci procesu jejich legalizace a klient s jejich částí následně zamýšlel v dobré víře provést určitý obchod, náležela mu náhrada škody za odložení takového obchodu. Problém původní formulace v § 14 spočíval zejména v nutnosti prokázat úmysl směřující k legalizaci výnosů, pokud se stát chtěl povinnosti k náhradě škody zprostit. Stát tak byl nucen hradit i náhradu škody u transakcí patrně prováděných s nekalými úmysly.

Novelou provedenou zákonem č. 284/2004 Sb. bylo ustanovení pozměněno a přesunuto systematicky do § 6, který upravoval právě odklad splnění příkazu. Zákon nově stanovoval, že nárok na náhradu škody klientovi nevznikl, pokud příkaz *směřoval* k provedení podezřelého obchodu nebo pokud obchod nebyl proveden z důvodu neposkytnutí součinnosti při identifikaci. Podle důvodové zprávy k novele došlo k formulační změně z důvodu, aby byla odstraněna objektivní odpovědnost státu za jakoukoliv škodu vzniklou v souvislosti s odložením splnění příkazu.

Nárok na náhradu škody byl tedy dříve založen výslovně zákonem, uplatněn měl být vůči Ministerstvu financí v řízení podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). V současném AML zákoně obdobná úprava chybí. Nárok na náhradu škody by tak mohl klient, jehož obchod byl nedůvodně odložen, uplatnit teoreticky pouze na základě obecné právní úpravy odpovědnosti za škodu.

Ze zákona však přímo nevyplývá, zda k náhradě škody je povinná banka, či stát. Odpověď je zřejmě následující.

Banka plní odkladem provedení transakce pouze povinnost dle zákona, proto její odpovědnost za škodu obecně nepřichází v úvahu, ledaže by ustanovení § 20 odst. 1 AML zákona zneužila.⁸⁹ Popsaný příklad odložení příkazu klienta nelze podřadit ani pod odpovědnost poskytovatele platební služby založenou zákonem o platebním styku.

Odpovědnost Ministerstva financí za škodu podle zákona č. 82/1998 Sb. by přicházela v úvahu pouze tehdy, pokud by existovalo nezákonné rozhodnutí FAÚ, které by bylo následně na základě opravného prostředku zrušeno, nebo pokud by škoda byla způsobena nesprávným úředním postupem. O nesprávný úřední postup se nejedná, neboť FAÚ v popsáném případě odložení příkazu neinicioval a postupoval ve věci zákonným postupem, tedy bez zbytečného odkladu informoval banku o tom, že je možné transakci uskutečnit. Škoda nevznikla ani v důsledku rozhodnutí FAÚ, neboť ten o odložení příkazu nerozhodl, naopak dal pokyn k provedení transakce. Nejsou tak splněny podmínky pro odpovědnost státu za vzniklou škodu. Ani v situaci, kdy by FAÚ sám jako první rozhodl o odložení splnění příkazu podle § 20 odst. 3 AML zákona, odpovědnost státu za škodu způsobenou tímto rozhodnutím nevzniká, neboť nebudou splněny podmínky § 8 zákona č. 89/1998 Sb. Není tak zřejmé, na základě jakých ustanovení bude soud rozhodovat spory, které jsou předjíhány v § 39 odst. 1 písm. k AML zákona, tedy spory v občanském soudním řízení týkající se podezřelého obchodu nebo nároku na náhradu škody vzniklé v důsledku splnění povinnosti podle AML zákona.

Stanovisko FAÚ⁹⁰ se odpovědnosti za škodu věnuje pouze v souvislosti s § 15 AML zákona, kdy banka nesplní příkaz klienta z důvodu, že se odmítne podrobit identifikaci nebo kontrole, kterou zákon nařizuje. Stanovisko říká, že odpovědnost za škodu vzniklou nesplněním příkazu klienta v takovém případě přebírá stát za podmínky, že se nejedná o zjevné zneužití zákona ze strany banky a banka o nesplnění příkazu FAÚ informuje bez zbytečného prodlení tak, jak jí nařizuje zákon. Situace při nesplnění příkazu klienta podle § 15 a odložení splnění příkazu klienta podle § 20 odst. 1 AML

⁸⁹ Shodně též TVRDÝ, Jiří a ADRIANA BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 157–160. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

⁹⁰ *Stanoviska FAÚ MF ČR k problematice AML a CFT - zobecněná výkladová stanoviska MF k zákonu č. 253/2008 Sb.: Neuskutečnění obchodu podle § 15 zákona č. 253/2008 Sb.* [online]. Ministerstvo financí ČR. 2013. [cit. 05.04.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-pranipenez-a-financovani-tero/stanoviska-financniho-analytickeho-utvar>.

zákona je analogická, proto by bylo možné stanovisko vztáhnout i na případy odložení příkazu podle § 20 odst. 1 AML zákona. Není ale zřejmé, z jakého ustanovení FAÚ odpovědnost dovozuje. Se stanoviskem FAÚ je však třeba souhlasit v tom smyslu, že odpovědnost státu je nutným předpokladem toho, aby povinné osoby nebyly hrozbou povinnosti nahradit škodu odrazovány od plnění těch povinností dle AML zákona, které závisí do velké míry na jejich uvážení. Zároveň není přípustné, aby klientům bank nebyla hrazena škoda, která vznikla v souvislosti s uplatněním AML opatření v těch případech, kdy se praní špinavých peněz nedopouštějí ani z nedbalosti. Povinnost mlčenlivosti bank dle AML zákona nemůže vést ve svém důsledku k poškození klientů, kteří se nedopouštějí nezákonných aktivit.

Jediným možným prostředkem obrany poškozeného bankovního klienta je tak zřejmě dožadovat se náhrady škody vůči Ministerstvu financí. Ačkoliv zákonem není situace řešena uspokojivě, není s ohledem na existenci výše zmíněného stanoviska FAÚ vyloučeno, že Ministerstvo nárok klienta v odůvodněných případech uzná a škodu nahradí. V případě soudního sporu pak nelze vyloučit, že odpovědnost státu za škodu v těchto případech dovodí soud extenzivním výkladem § 8 zákona č. 82/1998 Sb. Jelikož ale vymožení náhrady škody není při současné právní úpravě zaručeno, je z pohledu klientů bank, kteří plánují nařídit provedení nestandardní transakce, vhodným řešením provést ji v předstihu tak, aby transakce byla provedena včas i v případě, že si FAÚ ponechá zákonnou lhůtu až 72 hodin k rozhodnutí, zda podá trestní oznámení, či zda je transakce legální. Takový postup není samozřejmě možný vždy.

De lege ferenda lze považovat za vhodné zakotvit odpovědnost státu za škodu opět výslovně do AML zákona, nicméně formulace podmínek odpovědnosti státu je problematická, stejně jako způsob prokazování skutečné škody, případně ušlého zisku. Ačkoliv je legitimní stanovit určitá omezení odpovědnosti státu za škodu v případě, kdy klienti banky nakládají s prostředky, jejichž původ neznají, zmíněnou pozdější úpravu v § 6 zákona č. 61/2006 Sb. nelze považovat za zdařilejší oproti úpravě předchozí. Nutnost prokazovat úmysl klienta jako podmínku vyloučení odpovědnosti státu sice nepřiměřeně chránila klienty, kteří nebyli ohledně původu a toků svých prostředků ostražiti, u pozdější úpravy ale nebylo vymezeno, v jakých případech obchod *směřoval* k provedení podezřelého obchodu, a jak se toto *směřování* liší od úmyslu.

3.4. Systém vnitřních zásad, uznávané standardy a hodnotící zpráva

Tato kapitola je věnovaná povinnostem souvisejícím s vytvářením koncepce boje proti praní špinavých peněz na úrovni jednotlivých povinných osob. Zákon nařizuje povinným osobám sestavit a pravidelně revidovat systém vnitřních zásad, který má konkretizovat zákonné povinnosti pro jejich potřeby. Pokud je řeč o této činnosti, nelze pominout uznávané standardy mezinárodních autorit, které mají bankám sloužit za vzor. Pouze bank a dalších finančních institucí se týká povinnost zpracovávat pro každý uplynulý rok rovněž hodnotící zprávu.

3.4.1. Systém vnitřních zásad

Ačkoliv je sestavení systému vnitřních zásad řazeno v zákoně až do hlavy „další povinnosti povinných osob“, jedná se v porovnání se dříve zmíněnými povinnostmi o činnost neméně důležitou. V systému vnitřních zásad každá povinná osoba rozpracovává ty povinnosti, které se jí ze zákona týkají, úměrně čestnosti, v jaké se povinná osoba s případy setkává. Jedná je o jednu z prevenčních povinností, vedle pro příklad povinnosti proškolit každoročně zaměstnance, kteří se na plnění AML/CFT povinností podílejí. Systém vnitřních zásad obsahuje souhrn postupů, kontrolních opatření a komunikačních pravidel sloužících k naplnění těchto zákonných povinností. Písemně nemusí zásady formulovat všechny povinné osoby. Bank se ale tato povinnost týká, pouze s výjimkou poboček zahraničních bank, které se řídí rovnocennými vnitřními předpisy mateřské instituce. Vnitřní předpis v takovém případě pouze přeloží do českého jazyka. Systém vnitřních zásad bank ze zákona schvaluje statutární orgán společnosti.

Vnitřní zásady jsou interně závazné, zaměstnanec může být bankou při jejich nedodržení sankcionován podle příslušných ustanovení pracovního práva. Z hlediska banky je podstatné, aby při kontrole ze strany FAÚ byla schopna doložit, že jednotlivé kroky v rámci identifikace klienta a postupu při podezřelém obchodu byly řádně provedeny. S tím souvisí další z prevenčních povinností, povinnost uchovávání informací podle § 16 an. AML zákona.

Ve vnitřních zásadách mohou banky pro interní účely popsat nad rámec zákonných kritérií i další typické znaky podezřelých obchodů, se kterými se setkaly v minulosti, upravit způsob identifikace a kontroly klienta a způsob posuzování

a schvalování různě rizikových obchodů (včetně obchodů politicky exponovaných osob), přístup k uchovávaným údajům a další aspekty činnosti banky, včetně stanovení okruhu pracovníků, kterým jednotlivé kroky přísluší. Rozsah kontroly mohou banky ve vnitřních předpisech přizpůsobit v závislosti na rizikovitosti dané služby či skupiny klientů. Postupy musejí být konstruovány tak, aby byla poskytnuta dostatečná kontrola, zároveň ale, aby bylo rozhodnuto o provedení či neprovedení obchodu co nejrychleji. Vnitřní předpisy se mají věnovat též technickým opatřením, která zajistí odklad splnění příkazu klienta.

System vnitřních zásad podléhá kontrole FAÚ, kterému je banka povinna vnitřní předpisy zaslat ve stanovené lhůtě po jejich vytvoření či po provedení změn, byť jen dílčích. FAÚ může v případě zjištění nedostatků vyzvat banku k nápravě do stanoveného termínu. V případě jeho nedodržení se banka vystavuje nebezpečí uložení pokuty do výše milionu korun.

Další požadavky na systém vnitřních zásad bank vedle AML zákona klade i AML vyhláška, která obsahuje souhrn již zmíněných pravidel přijatelnosti klienta. Banka ve svých vnitřních předpisech na základě vyhlášky provede kategorizaci klientů a vymezí podmínky, za kterých není možné uzavřít obchod, podmínky zjišťování rizikových faktorů u nových a stávajících klientů a postup po zjištění rizikového faktoru. AML vyhláška dále předvídá, že ČNB vytvoří seznam tzv. uznávaných standardů, které je banka povinna při své činnosti dodržovat. Uznávaným standardům se blíže věnuje následující oddíl.

Čtvrtá AML směrnice z personálního hlediska doporučuje jmenovat kontrolora pro dodržování předpisů, který bude v dané společnosti pracovně zařazen na řídicí úrovni, a zřídit nezávislý útvar auditu pro ověřování vnitřních strategií, kontrol a postupů, pokud je to vhodné vzhledem k rozsahu a povaze podnikání dané povinné osoby.

3.4.2. Uznávané standardy

Přehled uznávaných standardů, zveřejněný formou úředního sdělení ČNB⁹¹, obsahuje dokumenty vybraných mezinárodních autorit. Bankám samozřejmě není bráněno přihlížet i k dalším standardům, vytvořeným pro příklad národními bankovními

⁹¹ Úřední sdělení ze dne 26. května 2009 k některým požadavkům na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu - Uznávané AML standardy. [online]. ČNB. [cit. 05.11.2015]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/legislativa/obezretne_podnikani/pravidla_obezret_podnik_uredni_sdeleni.html.

asociacemi či jinými uskupeními. Uznávané standardy se odkazem v AML vyhlášece nestávají pro banky závaznými dokumenty, konkretizují ale některé obecné AML povinnosti. Banky k nim mají při své činnosti a tvorbě interních postupů přihlížet, nejsou-li v rozporu s českým právem, na základě obecné povinnosti obezřetného výkonu činnosti.

Uznávané standardy jsou výsledkem relativně mladé mezinárodní spolupráce v oblasti AML. Rozvinula se až v 70. letech 20. století vzápětí poté, co začala být tato problematika řešena v národních právních úpravách. Zpočátku se mezinárodní smlouvy týkaly pouze legalizace výnosů z trestné činnosti. Až zejména po roce 2001 začalo být v souvislosti s AML zmiňováno i financování terorismu. Cílem mezinárodní spolupráce je zejména zajistit výměnu informací, alespoň částečně harmonizovat právní řády a koordinovat postupy v boji proti praní špinavých peněz a financování terorismu.⁹²

Nezbytnost spolupráce mezi státy odráží § 33 AML zákona, na základě kterého přísluší zajišťování mezinárodní spolupráce FAÚ. Spolupráce probíhá v rámci OSN, výboru MONEYVAL Rady Evropy či Egmontské skupiny, přijata byla řada mezinárodních smluv věnujících se AML. Spolupráce s členskými státy EU se řídí rozhodnutím Rady 2000/642/SVV ze dne 17. října 2000 o způsobech spolupráce mezi finančními zpravodajskými jednotkami členských států při výměně informací. S účinností čtvrté AML směrnice bude rozhodnutí zrušeno a spolupráce se bude řídit touto směrnicí, která předpokládá rozšíření spolupráce a využití struktur a odborných znalostí EBA a obdobných orgánů (EIOPA, ESMA) k jejímu posílení.⁹³ Bylo by neúplné omezit mezinárodní spolupráci jen na spolupráci státních orgánů. Rovněž banky a další finanční instituce mezi sebou spolupracují a vytváří za tímto účelem seskupení, nejvýznamnějším z nich je komerčními bankami založená *Wolfsberg Group*. Její českou obdobou je Česká bankovní asociace.

Úřední sdělení ČNB uvádí seznam uznávaných standardů, ne všechny se ale věnují činnosti bank. Následující odstavce se proto zaměřují jen na dokumenty *Financial Action Task Force* a *Basel Committee on Banking Supervision*.

⁹² POLOUČEK, Stanislav. *Peníze, banky, finanční trhy*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9.

⁹³ Této spolupráci se věnuje zejména článek 7 odst. 5 a kapitola VI, oddíl 3 čtvrté AML směrnice.

Finanční akční výbor (FATF)

Finanční akční výbor (*Financial Action Task Force*, FATF) byl založen v roce 1989 na summitu G7 jako mezivládní organizace zaměřující se na oblast boje proti praní špinavých peněz, od roku 2001 rovněž pro oblast boje proti financování terorismu. ČR nepatří mezi současných třicet šest členů výboru. Jelikož ale splňuje potřebná kritéria, je členem výboru MONEYVAL při Radě Evropy, který je přidruženým členem FATF. Výsledkem činnosti FATF jsou zejména standardy (*standards*), doporučení (*recommendations*) a rozборы metod a trendů (*methods and trends*), které FATF průběžně aktualizuje a rozšiřuje podle vývoje v oblasti legalizace výnosů z trestné činnosti nebo financování terorismu. Na základě monitoringu FATF aktualizuje seznam vysoce rizikových a nespolupracujících jurisdikcí⁹⁴, který má význam při posuzování rizikosti konkrétní transakce povinnými osobami, tedy i bankami.

FATF v roce 1990 přijal Čtyřicet doporučení, která jsou mezinárodně uznávána jako základní dokument boje proti praní špinavých peněz a financování terorismu. Poskytují ucelený přehled zásad AML/CFT. Doporučení byla revidována v letech 1996, 2003 a 2012. V roce 2001 bylo Čtyřicet doporučení doplněno o devět týkajících se financování terorismu. V roce 2003 a 2012 byla doporučení rozšířena o zásady boje proti korupci a proti daňovým trestným činům.

Aktuální verze Čtyřiceti doporučení FATF⁹⁵ byla přijata v únoru roku 2012. Doporučení jsou rozdělena do sedmi skupin: (A) strategie a koordinace AML/CFT, (B) praní špinavých peněz a konfiskace, (C) financování terorismu a šíření zbraní hromadného ničení, (D) preventivní opatření, (E) transparentnost a skutečný majitel právnických osob a jejich právních subjektů, (F) pravomoci a povinnosti kompetentních orgánů a dalších institucí a (G) mezinárodní spolupráce.

Konkrétně finančním institucím jsou určena doporučení ve skupině D. Věnují se povinnosti mlčenlivosti, povinnosti identifikace a kontroly klienta, uchovávání záznamů pro účely podání informací příslušným orgánům a dále zvláštním opatřením pro případ obchodů s politicky exponovanou osobou a pro navazování korespondenčních vztahů.

⁹⁴ *High-risk and non-cooperative jurisdictions*. [online]. FATF. [cit. 05.09.2015]. Dostupné z: <http://www.fatf-gafi.org/topics/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/>.

⁹⁵ *The FATF Recommendations*. [online]. FATF. [cit. 05.09.2015]. Dostupné z: [http://www.fatf-gafi.org/publications/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](http://www.fatf-gafi.org/publications/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate)). Český překlad je dostupný na internetových stránkách MFČR z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/mezinarodni-spoluprace-a-institute>.

Doporučení kladou důraz na průběžné hodnocení nových technologií a služeb z pohledu rizika praní špinavých peněz a požadují sdílení údajů o plátcích v případě bezhotovostních převodů. Věnují se i přípustnosti převzetí identifikace, která byla rozebrána výše v kapitole 3.2. Lze shrnout, že český právní řád vyhovuje této oblasti Čtyřiceti doporučení FATF, i vlivem harmonizace nepřímo aplikovatelných evropských předpisů. Doporučení tak mají význam zejména jako ucelený přehled zásad správného postupu a zároveň poskytují pro některé AML povinnosti výklad, pro který v zákonné úpravě není prostor.

Basilejský výbor

Stanovisko k předcházení trestnému zneužití bankovního systému pro účely praní špinavých peněz (*Prevention of Criminal Use of the Banking System for the Purpose of Money-Laundering*)⁹⁶ přijaté Basilejským výborem v roce 1988 je uváděno jako nejstarší mezinárodně významný dokument. Basilejský výbor pro bankovní dohled (*Basel Committee on Banking Supervision*, BCBS) byl zřízen při Bance pro mezinárodní platby (*Bank for International Settlements*, BIS). BIS byla založena jako mezinárodní organizace v roce 1930 ve švýcarské Basileji. Oproti tomu BCBS není mezinárodní organizací, zřízen byl v roce 1974 guvernéry centrálních bank států G10 v reakci na rozpad Bretton Woodského systému. Vzniklo fórum, jehož cílem je kooperace celosvětového zlepšení kvality bankovního dohledu, přičemž boj proti praní špinavých peněz je pouze jeden z úkolů bankovního dohledu.

BCBS má v současnosti 28 členů, kterými jsou centrální banky vybraných států a Evropská centrální banka.⁹⁷ Zmíněné Stanovisko, v literatuře též někdy překládané jako Deklarace principů, je adresované managementu bank, neboť především jejich chování dle preambule Stanoviska zásadně ovlivňuje, zda bude banka zneužita k praní špinavých peněz nebo zda se do něj dokonce aktivně zapojí. Stanovisko posloužilo jako základ pro přijetí pozdějších obecně závazných právních aktů. Obsahuje čtyři základní zásady, kterými jsou (i) identifikace klienta, (ii) dodržování zákonů, (iii) spolupráce bank s orgány činnými v trestním řízení a (iv) zavedení takových vnitřních mechanismů banky,

⁹⁶ *Prevention of Criminal Use of the Banking System for the Purpose of Money-Laundering*. [online]. BIS. [cit. 29.05.2015]. Dostupné z: <http://www.bis.org/publ/bcbssc137.htm>.

⁹⁷ *About the Basel Committee*. [online]. BIS. [cit. 29.05.2015]. Dostupné z: <http://www.bis.org/bcbs/about.htm?m=3%7C14%7C573>.

včetně adekvátního školení zaměstnanců, které umožní dodržování výše uvedených zásad. BCBS přijala ale i další dokumenty věnující se dílčím otázkám bankovní činnosti.

3.4.3. Hodnotící zpráva

Rovněž povinnost vypracovat hodnotící zprávu představuje důležitou preventivní povinnost. AML vyhláška určuje, že banky, včetně poboček zahraničních bank, mají vypracovat hodnotící zprávu reflektující činnost instituce v oblasti AML/CFT za uplynulý rok, účinnost uplatňovaných postupů a opatření, zjištěné nedostatky a z toho plynoucí rizika a návrh jejich řešení. Hodnotící zpráva má obsahovat i údaje o četnosti oznámení podezřelých obchodů podle jednotlivých oborů činnosti. Na obsah hodnotící zprávy se výslovně nevztahuje povinnost mlčenlivosti podle AML zákona, přesto ale banky uchovávají hodnotící zprávu způsobem, který zamezuje zneužití v ní uvedených údajů proti jejich zájmům. Je možné na hodnotící zprávu vztáhnout povinnosti mlčenlivosti podle § 39 zákona o bankách, jelikož hodnotící zpráva jistě obsahuje údaje dotýkající se zájmů banky.

Již bylo zmíněno, že čtvrtá AML směrnice doplňuje hodnocení rizik povinnými osobami i obdobným hodnocením na úrovni EU a jednotlivých států, přičemž závěry těchto hodnocení by měly být přístupné i povinným osobám, aby měly možnost reflektovat aktuální rizika ve svých vnitřních předpisech. Směrnice vyzývá také k důslednějšímu poskytování zpětné vazby povinným osobám, zejména co se týče účinnosti oznámení podezřelých obchodů. To lze považovat za přínosné pro efektivní fungování systému AML opatření.

3.5. Korespondenční vztahy mezi bankami

Poněkud stranou od ostatních AML povinností stojí v této kapitole problematika korespondenčního vztahů dotýkající se výhradně úvěrových institucí, zejména tedy bank. Její zvláštnost spočívá v tom, že se netýká vztahu banky a jejích klientů, ale vztahu mezi dvěma bankami. Korespondenční bankovní vztah je v AML zákoně definován ustanovením § 4 odst. 7. Je využíván jako alternativa k provádění platebních transakcí prostřednictvím platebního systému s neodvolatelností zúčtování (pro příklad český CERTIS či evropský systém TARGET2). Korespondenční bankovníctví je zejména

využíváno v případě, kdy banky nejsou zapojeny do stejného platebního systému. Funguje na principu otevření účtu banky u korespondenční banky (tzv. nostro a loro účty) a následném zasílání příkazů zadávající bankou přijímající bance, zejména prostřednictvím komunikační sítě SWIFT. Příkazy se na otevřeném účtu u přijímající korespondenční banky vypořádají a přijímající banka následně provede určitý obchod podle pokynů zadávající banky.⁹⁸

Toto uspořádání představuje zvýšené riziko z toho pohledu, že korespondenční banka může tímto způsobem zaštitit transakce bank, které nesplňují srovnatelné AML/CFT požadavky. Mezi přijímající korespondenční bankou a zadavatelem transakce (klientem zadávající banky) není zpravidla žádný obchodní vztah. AML předpisy nepožadují, aby přijímající banka prováděla jeho identifikaci. To je ale vyváženo požadavkem na obezřetný přístup při uzavírání korespondenčního vztahu s bankou.

Korespondenčním vztahům se věnuje doporučení D.13 Čtyřiceti doporučení FATF. Český AML zákon jej přejímá v § 25 odst. 1 a 2. Je kladen větší důraz na prověření instituce, se kterou má banka v úmyslu uzavřít korespondenční vztah, než v případě ostatních obchodů. Banka má zejména ověřit informace o pověsti a službách nabízených korespondenční bankou a o dohledu a požadavcích, kterým korespondenční banka ve svém státu podléhá. Bankám je zakázáno vstupovat do korespondenčního vztahu se zmíněnými *shell banks* nebo s bankami, které s nimi podle dostupných informací spolupracují. Souhlas s uzavřením korespondenčního vztahu je příslušné dát nejvyšší vedení společnosti, což odpovídá větší rizikovosti tohoto vztahu. Posuzovaným faktorem je, zda je korespondenční banka schopná na vyžádání poskytnout české bance informace o klientovi, kterého se prováděný obchod týká. Rizikovými faktory jsou dřívější postihy v oblasti AML či finanční propojení se subjekty s takovou historií.

Také pro oblast korespondenčních vztahů mají význam závěry FATF ohledně rizikových jurisdikcí, které pro účely českých povinných osob přejímá a zveřejňuje FAÚ⁹⁹.

⁹⁸ SCHLOSSBERGER, Otakar. *Platební služby*. 1. vydání, Praha: Management Press, 2012, s. 176-180. ISBN 978-80-7261-238-3.

⁹⁹ *Veřejné prohlášení FATF z 27. února 2015 – rizikové jurisdikce*. [online]. Ministerstvo Finančí ČR. [cit. 01.10.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/novinky-fau/2015/verejne-prohlaseni-fatf-z-27-unora-2015-21130>.

4. Související předpisy

K boji proti praní špinavých peněz a financování terorismu neslouží pouze ustanovení AML zákona a prováděcích předpisů. Postavení bank ovlivňují i další předpisy. Pravidlům sdílení informací při provádění platebního styku se práce již věnovala. Dalšími oblastmi, které s AML/CFT problematikou souvisí, i když upravují instituty odlišné, jsou provádění mezinárodních sankcí a omezení plateb v hotovosti.

4.1. Provádění mezinárodních sankcí

Některé aspekty sankčního zákona již byly zmíněny v souvislosti se zjišťováním skutečného majitele v oddílu 3.1.2. Mezinárodní sankce uplatňované za účelem udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti, ochrany základních lidských práv a boje proti terorismu jsou problematikou, která s AML/CFT opatřeními souvisí, aniž by na sebe zákon o provádění mezinárodních sankcí a AML zákon významně odkazovaly. Mezi postupem podle sankčního zákona a postupem při uplatňování opatření podle AML zákona tak existuje řada shod, ale i principiálních odlišností.

Zásadním rozdílem je, že se sankční zákon nevztahuje pouze na povinné osoby, ale na všechny subjekty, které se dostanou do styku s osobou, subjektem nebo majetkem, na které se vztahují mezinárodní sankce. Každá osoba vstupující do obchodního vztahu či do jiné formy spolupráce by měla, zejména u osob pocházejících z rizikových území, ověřit, že nejedná se subjektem vedeným na sankčním listu. Dalším rozdílem je, že sankční zákon sám o sobě neobsahuje žádnou minimální hranici hodnoty obchodů, nad kterou se sankční opatření uplatní. Tato hranice ale může vyplývat z předpisů zavádějících konkrétní sankce.

I na dodržování sankčního zákona dohlíží zejména FAÚ, v případě bank spolu s ČNB a se všemi ostatními státními orgány, které kontrolují dodržování sankčního zákona v souvislosti s výkonem své působnosti. FAÚ může udělit v některých případech výjimku z aplikace sankčního zákona. Porušení mezinárodních sankcí ve větším rozsahu je trestným činem podle § 410 trestního zákoníku. Na rozdíl od trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti se ho však nemohou dopustit právnické osoby, což může být

s ohledem na podobný charakter obou problematik překvapivé. Banky v případě porušení povinností odpovídají za správní delikt, kde je sankcí pokuta do výše 50.000.000 Kč.

Česká republika je zavázána k dodržování sankcí přijatých v rámci EU a OSN. Přímě aplikovatelná opatření jsou v rámci EU přijímána ve formě nařízení a rozhodnutí. Konsolidovaný seznam¹⁰⁰ zveřejněný na stránkách spravovaných orgány EU poskytuje přehled subjektů a osob, na které se uplatňují finanční sankce. Lze v něm snadno vyhledávat. Jak ale upozorňuje FAÚ, nemusí být s ohledem na probíhající ozbrojené a politické konflikty vždy úplný, i přes častou aktualizaci. To bankám komplikuje proces kontroly klienta. Nemohou k vyloučení shody klienta se sankcionovaným subjektem používat výhradně tento vyhledavač, ale měly by si vytvořit nástroj vlastní a jeho obsah neustále kontrolovat s aktuálními verzemi daných sankčních opatření. Seznam účinných sankčních opatření EU je dostupný na týchž webových stránkách¹⁰¹ („*restrictive measures in force*“).

Společné postoje (přijímané do 1. 12. 2009) a rozhodnutí Rady podle čl. 29 Smlouvy o Evropské unii (dále jako „SEU“) v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky nejsou přímě aplikovatelné, stejně jako sankční rozhodnutí přijatá Radou bezpečnosti OSN. Rozhodnutí Rady bezpečnosti však mohou být přejata do přímě aplikovatelného opatření EU. Jinak musejí být, stejně jako rozhodnutí podle čl. 29 SEU, transponovány do českého právního řádu, aby zavazovaly subjekty působící v ČR. K tomu je určeno nařízení vlády č. 210/2008 Sb., které v příloze obsahuje seznam sankcionovaných fyzických osob a organizovaných skupin.

Na jaké oblasti činnosti se mohou sankce vztahovat, je zmíněno již v oddílu 3.1.2. Sankční opatření mohou spolupráci v těchto oblastech zcela zakázat, nebo omezit. Z bankovních činností může být zakázáno sankcionovaným subjektům poskytovat bezpečnostní schránky, peněžní prostředky, investiční nástroje a jiné finanční a ekonomické zdroje. Zakázán může být převod peněžních prostředků, investičních nástrojů a jiných cenných papírů z nebo na účet sankcionovaného subjektu a výplata bankovních šeků a úroků takovému subjektu.

Jiné než výše uvedené sankční seznamy nejsou pro české banky závazné. Neznamená to ale, že by k nim banky nemohly přihlížet, ať již zcela dobrovolně, nebo

¹⁰⁰ Consolidated list of persons, groups and entities subject to EU financial sanctions. [online]. EEAS. [cit. 05.11.2015]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/consol-list/index_en.htm.

¹⁰¹ Restrictive measures in force. [online]. EEAS. [cit. 05.11.2015]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/index_en.htm.

z instrukce své mateřsky společnosti, která se jimi s ohledem na stát svého sídla musí řídit obligatorně. Často jsou zmiňovány zejména sankční seznamy vedené v USA¹⁰². Pokud k těmto nezávazným sankčním seznamům banka přihlíží a dojde ke ztotožnění klienta s osobou na nich vedenou, jedná se o značně rizikový faktor a po zvážení by měl být obchod oznámen FAÚ jako podezřelý podle AML zákona a případně odložen, nepřekazí-li to šetření případu. Zároveň ale nedojde k zajištění prostředků podle zákona o mezinárodních sankcích, protože ten se uplatní jen v případě sankčních opatření, kterými je ČR vázána, jak vysvětluje FAÚ v Metodickém pokynu č. 1¹⁰³.

Úprava mezinárodních sankcí a AML/CFT opatření spolu souvisejí vedle jiného také proto, že nežádka je sankční seznam tvořen členy určité teroristické organizace. Výše bylo uvedeno, že ztotožnění se subjektem na sankčním seznamu je takřka jedinou možností, jak odhalit financování terorismu. Pokud k takovému sankčnímu seznamu nebude přihlédnuto, může banka porušit zároveň sankční zákon i AML zákon. Souběžné uplatňování obou předpisů přináší některé sporné otázky, pro příklad co se týče rozsahu mlčenlivosti, oznamovací povinnosti vůči FAÚ a důsledků oznámení. K zodpovězení některých sporných bodů vydal FAÚ pro potřeby povinných osob zmíněný Metodický pokyn č. 1. Některé body ale zůstávají sporné.

Pokud je banka požádána o provedení určité služby, která je vymezena v § 5 odst. 2 sankčního zákona, a konstatuje-li shodu klienta či osoby, která by měla z poskytnutí peněžních prostředků nebo jiného plnění prospěch, s osobou na sankčním seznamu, řídí se příslušným sankčním opatřením, které určuje, je-li spolupráce s takovým subjektem zcela zakázána, nebo je-li pouze omezena, pro příklad oznamovací povinností.

Nyní se dostáváme k rozdílům, které se týkají procesu rozhodování o odložení splnění příkazu klienta podle AML zákona a řízení o zajištění majetku podle § 12 sankčního zákona. Oznámení podezřelého obchodu je třeba podat i v případě, postupuje-li banka zároveň podle sankčního zákona, tedy spolu s informací podle § 10 sankčního zákona, protože AML zákon pro tyto případy nepočítá s výjimkou z oznamovací povinnosti. Následuje prověřování údajů ministerstvem. Na fakt oznámení podezřelého obchodu se vztahuje mlčenlivost, dotčený klient o něm nemůže být

¹⁰² Např. sankční seznamy vedené v USA u Office for Foreign Assets Control (OFAC). Jejich přehled je dostupný z: <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/Programs.aspx>.

¹⁰³ Metodický pokyn č. 1 k uplatňování mezinárodních sankcí zejména v souvislosti s financováním terorismu. [online]. Ministerstvo financí ČR. [cit. 16.10.2015]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/mezinarodni-sankce/zakladni-informace>.

informován. Jelikož není účastníkem řízení, nemá ani prostředky se proti rozhodnutí FAÚ bránit, jak je rozebíráno již v oddílu 3.3.5. Oznámení podezřelého obchodu je v zásadě spojeno s odkladem splnění příkazu klienta.

Oproti tomu, pokud má banka podezření, že se u ní nachází majetek, na který se vztahují mezinárodní sankce, je shodně povinna oznámit tuto skutečnost FAÚ, ale zajistit majetek proti manipulaci je povinna až poté, co FAÚ potvrdí, že se skutečně o takový majetek jedná. To značně mění situaci stran náhrady případné škody vzniklé neoprávněným zajištěním. Oproti uplatnění opatření podle AML zákona totiž o uplatnění zajištění podle sankčního zákona rozhoduje vždy ministerstvo, které odpovídá za škodu způsobenou tímto rozhodnutím za podmínek zákona č. 82/1998 Sb. Odpovědnost banky tak nepřipadá ani teoreticky v úvahu. Jelikož majiteli prostředků přísluší podle sankčního zákona opravný prostředek (rozklad), je povinen ho využít, aby mohl s úspěchem nárokovat náhradu škody. S tím logicky souvisí, že na uplatnění zajištění podle sankčního zákona se nevztahuje mlčenlivost. I v případě zajištění podle sankčního zákona platí, že banka musí majetek zajistit i proti převodům, které se zpracovávají automatizovaně.

Rozdílné postavení klienta při řízení o odložení příkazu a při řízení o zajištění prostředků je odůvodněno účelem obou řízení. Na jedné straně působnost AML opatření je časově striktně omezena a předpokládá konečné řešení věci v trestním řízení, ve kterém klientovi přísluší prostředky obrany. Zájem na zdárném prošetření věci převyšuje dočasně zájem na ochranu vlastnického práva klienta. Na druhé straně zajištění podle sankčního zákona je předem časově neomezené. Trvá, dokud nepomine účinnost sankčních opatření, bez nutnosti soudního potvrzení. Majiteli prostředků proto musí být dána možnost domáhat se zrušení zajištění, již třeba z toho důvodu, že mohl být nesprávně ztotožněn s osobou ze sankčního seznamu.

Rozdílný přístup podle AML zákona a podle sankčního zákona ale přináší otázku, jak mají banky postupovat v případě, je-li obchod zároveň podezřelým obchodem a zároveň se dotýká majetku, na který se vztahují mezinárodní sankce. Metodický pokyn FAÚ č. 1 k tomu uvádí, že *„k zajištění dochází na základě příslušného sankčního předpisu, není tedy třeba (ani nepřichází v úvahu) provádět zajišťovací opatření podle AML zákona.“* Zajištěním podle AML zákona je zřejmě myšlen odklad splnění příkazu klienta a zajištění prostředků proti manipulaci. Svůj závěr FAÚ nijak nezduodňuje, zejména není jasné, proč odklad splnění příkazu nepřichází v úvahu. Uplatnit by se mohl právě v mezidobí mezi tím, než banka nahlásí daný obchod a FAÚ rozhodne o způsobu

řešení věci. Metodický pokyn vede banky k závěru, že klienti, kteří se ocitnou na sankčním seznamu a hodlají převést své prostředky do zahraničí, jsou zvýhodněni, neboť jejich prostředky nelze bez existujícího rozhodnutí FAÚ zajistit. Rozdíl mezi zajištěním podle AML zákona a podle sankčního zákona spočívá totiž zejména v tom, že zajištění podle sankčního zákona banky uplatňují až od okamžiku, kdy se dozví, že majetek je považován za majetek podléhající sankcím, čímž se rozumí okamžik, kdy je jim sděleno rozhodnutí FAÚ.

Tento rozpor, posílený metodickým pokynem FAÚ, lze považovat za nekoncepční. Na druhou stranu, kladem úpravy v sankčním zákoně je i z pohledu bank jednoznačné řešení náhrady škody způsobené nedůvodným zajištěním majetku.

4.2. Omezení plateb v hotovosti

Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti (dále jen „zákon o omezení plateb v hotovosti“) stanovuje pravidla přípustnosti provedení platby v hotovosti. Jelikož se platbou dle tohoto zákona nerozumí vklad hotovosti na účet, výběr hotovosti či směna peněžních prostředků, nestanovuje zákon žádná další omezení bankovní činnosti. Naopak, provozovatelům poštovních služeb a osobám oprávněným poskytovat platební služby se dostává výsadního postavení, odůvodněného tím, že jejich činnost podléhá přísnějšímu dohledu na základě zvláštních právních předpisů, v případě bank zejména podle zákona o platebním styku a zákona o bankách. Bankovní převod je tak, na rozdíl od hotovostních plateb, obecně použitelným platebním způsobem. Hotovostní platbu lze, až na taxativně stanovené výjimky, provést a přijmout mezi tímž poskytovatelem platby a tímž příjemcem platby v průběhu jednoho kalendářního dne jen do výše 270.000 Kč. Z AML zákona pak lze dovodit, že tento limit se při obchodech s povinnou osobou zároveň vztahuje i na jeden obchod, jelikož v případě, kdy by klient povinné osoby požadoval platbu po částech, které nepřekračují tento denní limit, měl by být obchod vyhodnocen jako podezřelý.

Pokud strany zvolí jako způsob převodu prostředků v cizí měně některou z platebních služeb, nejsou ohroženy změnou kurzu, která může navýšit hodnotu platby nad limit stanovený pro hotovostní platby. Příjemce platby také nečelí tomu problému, že do limitu 270.000 Kč jsou započítávány veškeré platby mezi totožným plátcem a příjemcem učiněné v průběhu jednoho kalendářního dne. Pokud má příjemce platby

více provozoven, je třeba zajistit vzájemnou informovanost o platbách přijatých na jiných místech. Nelze ale zapomenout, že dle zákona č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí, nelze platby v hotovosti bezdůvodně odmítat.

Je zřejmá tendence k omezování nevidovaných hotovostních transakcí, která zároveň do budoucna zvyšuje význam platebních služeb, tedy i bankovního sektoru. Tuto tendenci lze doložit snížením limitu v zákoně o omezení plateb v hotovosti z 350.000 Kč na 270.000 Kč v prosinci 2014 a také čas od času se vyskytujícími výzvami ke zrušení bankovek jako takových či alespoň ke stažení pěti set eurových bankovek s odůvodněním, že v běžném hotovostním platebním styku jsou takto vysoké sumy využívány zřídka, zato ale usnadňují převozy velkých sum přes hranice a lákají padělatele. Zatímco nyní jsou podobné výzvy spíše ojedinělé, je velmi pravděpodobné, že vývoj bude postupovat tímto směrem.

5. Správní dozor a sankce

K dokreslení role bank v oblasti AML/CFT opatření zbývá doplnit, kdo nad nimi v souvislosti se zmíněnými zákony vykonává dozor. Dohledu ČNB nad strukturou základního kapitálu a osobami v úzkém spojení s bankou podle zákona o bankách se věnoval již oddíl 1.1.2. v souvislosti s aktivním zapojením bank do praní špinavých peněz. Podle AML zákona je obecným orgánem dozoru nad plněním povinností všemi povinnými osobami FAÚ. Některé povinné osoby zároveň podléhají i doзору dalšího úřadu, jak je uvedeno v § 35 AML zákona. Banky podléhají současnému doзору ČNB, která nad nimi vykonává dohled podle zákona o bankách. Stejná konstrukce se uplatní i pro dozor nad plněním povinností plynoucích z nařízení o informacích o plátcích. AML zákon blíže k rozdělení úkolů mezi FAÚ a ČNB nic nestanoví, faktické rozdělení úkolů vyplývá ale z ostatních ustanovení AML zákona. Toto dále nastíněné rozdělení se ale nemusí uplatnit absolutně. Oba orgány by spolu v případě zjištění nedostatků měly spolupracovat a poskytovat si navzájem potřebná stanoviska a informace o činnosti dohlíženého subjektu.

FAÚ, jelikož přijímá oznámení podezřelých obchodů, dozoruje tak i řádné plnění povinností s tím souvisejících. Pro banky je zároveň orgánem, kterému předkládají

system vnitřních zásad ke kontrole. Může kontrolovat plnění AML povinností i bez vztahu ke konkrétnímu případu.

Úkolem ČNB je zejména ověřovat, zda banka není aktivně zapojena do praní špinavých peněz, případně zda nevykazuje nedostatky ve vnitřních kontrolních systémech¹⁰⁴. Vyplývá to z § 25c zákona o bankách, kde je upraven proces a obsah přezkumu činnosti bank. ČNB kontroluje uspořádání, strategie, postupy a mechanismy zavedené bankou, řídicí a kontrolní systém banky, podnikovou kulturu a způsobilost členů statutárního orgánu, členů správní rady a členů dozorčí rady banky vykonávat své povinnosti. Oprávnění ČNB při kontrole jsou podrobně upraveny v zákoně o bankách. Na kontrolní činnost ČNB i FAÚ se uplatní zároveň zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole. Z již citované Zprávy o činnosti Finančního analytického útvaru za rok 2014 vyplývá, že FAÚ podnikl roce 2014 kontrolu u 27 subjektů. Banky patřily mezi častěji kontrolované instituce.

Sankce za nedodržení ustanovení AML zákona jsou stanoveny až do výše 10.000.000 Kč. FAÚ může rovněž v případě závažného nebo opětovného porušení některé z povinností stanovených v AML zákoně nebo uložených rozhodnutím vydaným podle AML zákona předložit ČNB podnět k odnětí bankovní licence. ČNB může k tomuto krajnímu řešení přistoupit i z vlastní iniciativy.

¹⁰⁴ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 212-214. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7.

Závěr

Legalizace výnosů z trestné činnosti i financování terorismu patří k velice závažným nezákonným aktivitám, které mohou negativně ovlivnit společnost v mnoha směrech. Práce se věnuje různým aspektům role bank v boji proti praní špinavých peněz a financování terorismu. Stěžejní je jejich označení za povinné osoby AML zákonem a z toho plynoucí úkoly. Spolu s povinnostmi vázajícími se k poskytování platebních služeb vytvářejí systém opatření, který má za cíl praní špinavých peněz a financování terorismu zabránit. K němu přistupují ještě poměrně samostatně stojící pravidla uplatňování mezinárodních sankcí a omezení plateb v hotovosti.

Banky mohou působit ale i na druhé straně pomyslné barikády a ze svého postavení krýt nelegální aktivity svých klientů či majitelů. Práce se proto vydává i tímto směrem. Analyzuje dva případy aktivního zapojení evropských bank do těchto aktivit a konstatuje obtížnost postihování tohoto druhu trestné činnosti. Případy úmyslného zapojení bank do praní špinavých peněz nejsou v evropském prostředí registrovány často. Na existujících případech lze ale ilustrovat, že jejich dopad může dalece přesahovat zájmy pouze samotné banky.

Všechny oblasti činnosti bank jsou podřízeny zákonu o bankách. Některá jeho ustanovení ale s AML/CFT tématikou souvisejí těsněji, zejména bankovní tajemství, povinnost mlčenlivosti a identifikace klientů pro pojištění vkladů. Tyto instituty práce představuje v souvislosti s povinnostmi dle AML zákona. Podstatě bankovního tajemství se práce věnuje i v obecné rovině, aby nastínila základy často diskutovaného konfliktu mezi veřejným a soukromým zájmem při úpravě průlomů do bankovního tajemství, nejen těch souvisejících s bojem proti praní špinavých peněz.

Práce se snaží identifikovat sporná či nejasná místa v právní úpravě. Oblast AML/CFT je v rámci českého právního řádu neobvyklá rozsahem a povahou povinností, které jsou na osoby soukromého práva kladeny, proto těchto rozporů a nejasností by mělo být co nejméně. Z charakteru těchto povinností vyplývá, že banky musejí pečlivě volit správnou cestu mezi střetávajícími se zájmy klientů a požadavky AML zákona tak, aby neporušily zákon a zároveň zbytečně nekomplikovaly obchody svým klientům. Nejasná ustanovení zákona mohou tuto volbu ztěžovat.

Zvláštnost AML opatření spočívá i v určitém nepoměru mezi v zákoně formulovanými povinnostmi bank a oprávněními, která jim zákon pro účely jejich splnění

přiznává. Nejznatelněji lze tento rozpor ilustrovat na povinnosti zjišťovat v rámci kontroly klienta skutečného majitele právnických osob a svěřenských fondů. Zákon formuluje obecné cíle, které sice FAÚ poněkud zmírňuje a konkretizuje, přesto ale banky mají činit něco, co je často obtížné i pro vyšetřující orgány s potřebnými pravomocemi. Práce dochází k závěru, že dopad transpozice čtvrté AML směrnice zavádějící centrální evidenci skutečných majitelů a svěřenských fondů není předem jasný. Odvíjet se bude zejména od schopnosti samotných právnických osob spolehlivě informace o svých skutečných majitelích získat.

Práce dokládá, že banky jsou nejčastějším oznamovatelem podezřelých obchodů. Při identifikaci a oznamování podezřelého obchodu se do té doby spíše evidenční role banky mění na činnost aktivnější, kdy bance přísluší rozhodovat o neprovedení příkazu klienta a zasáhnout v odůvodněných případech citelně do jeho soukromoprávních poměrů neprovedením jeho příkazu. Práce konstatuje, že oproti dřívější úpravě zákon nestanovuje způsob náhrady škody, která takovým zásahem banky může vzniknout.

V nejasném postavení se mohou banky ocitnout také při nutnosti aplikovat zároveň opatření podle AML zákona a podle sankčního zákona. Oba zákony existují vedle sebe, aniž by jeden na druhý šířeji odkazoval, přestože jejich zaměření si je blízké příbuzné. Práce po analýze rozdílů mezi postupy podle těchto zákonů dochází k závěru, že přichází-li v úvahu uplatnění opatření podle obou předpisů zároveň, nemusí být jasné, podle kterého zákona postupovat.

Práce nepomíjí oblast korespondenčních vztahů, která se týká výhradně finančních institucí poskytujících platební služby. Práce zejména zdůvodňuje rizika korespondenčního bankovníctví, která spočívají v tom, že stranou kontrolovanou podle AML předpisů není klient korespondenční banky, který danou transakci iniciuje, ale pouze korespondenční banka. Práce vymezuje rizikové faktory, na které se banka v takovém případě má zaměřit.

Práce se u povinností bank, které budou nejvíce dotčeny transpozicí čtvrté AML směrnice, snaží nastínit způsob transpozice do českého právního řádu. Rozsah je ovlivněn do jisté míry tím, že konečná podoba žádné ze dvou harmonizačních novel ještě není známa, protože se ke dni uzavření rukopisu nacházejí teprve v různých fázích schvalovacího procesu. Přesto práce místy komentuje některé části dostupných návrhů obou předpisů a analyzuje, jak dopadnou na činnost bank. Již ze směrnice lze pro příklad usuzovat, že zdůraznění principu založeného na hodnocení rizik bude na banky klást vyšší

nároky ohledně podoby vnitřních předpisů, rozhodovacích procesů a vzdělávání zaměstnanců. Bude ale záležet na přístupu dozorových orgánů, do jaké míry bude tento princip prosazován. Kladně lze hodnotit posílení vertikální výměny informací mezi povinnými osobami, státy a orgány EU, čímž je cíleno na zefektivnění systému AML/CFT opatření.

Oblast AML již není oblastí novou. Patří ale k těm, které musejí neustále držet krok s technologickým pokrokem, vývojem společnosti i s měnící se právní úpravou. Aktuálně lze uvést zavedení institutu svěřenského fondu do českého právního řádu. Na tyto nově se objevující rizika musí právo AML včas reagovat. Bankám nezbývá, než se těmto změnám podřídit. Ačkoliv se objevují nové možnosti praní špinavých peněz, pro příklad prostřednictvím virtuálních měn, role dobře fungujícího bankovního systému je stále zásadní. Význam bankovních služeb bude zřejmě ještě posilován postupnou tendencí k omezování hotovostních plateb, ačkoliv banky nejsou jedinými poskytovateli bezhotovostních platebních služeb. I nadále tak budou banky významným zdrojem podkladů pro vyšetřování legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Ze stejného důvodu je ale případné úmyslné zapojení bank do těchto nezákonných aktivit vysoce závažné a měl by mu bránit souběžný dozor FAÚ a ČNB.

Seznam zkratek

AML	opatření proti praní špinavých peněz, anti-money laundering
AML vyhláška	vyhláška ČNB č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
AML zákon	zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
BCBS	Basel Committee on Banking Supervision
BCCI	Bank of Credit and Commerce International
BIS	Bank for International Settlements
CFT	boj proti financování terorismu, combating the financing of terrorism
ČNB	Česká národní banka
čtvrtá AML směrnice	směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/849 ze dne 20. května 2015 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz a financování terorismu
EBA	Evropský orgán pro bankovníctví (European Banking Authority)
FATF	Finanční akční výbor (Financial Action Task Force)
FAÚ	Finanční analytický útvar Ministerstva financí České republiky
nařízení 2015/847	nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/847 ze dne 20. května 2015 o informacích doprovázejících převody peněžních prostředků a o zrušení nařízení (ES) č. 1781/2006
nařízení o informacích o plátcích	nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1781/2006 ze dne 15. listopadu 2006 o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků
PO	podezřelý obchod
sankční zákon	zákon č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí
SEU	Smlouva o Evropské unii
třetí AML směrnice	směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2005/60/ES ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu

zákon č. 82/1998 Sb.	zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem
zákon o bankách	zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
zákon o ochraně osobních údajů	zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
zákon o omezení plateb v hotovosti	zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti
zákon o platebním styku	zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu

Zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů

Zákon č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance

Zákon č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé

Zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách

Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti

Zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Nářízení vlády č. 210/2008 Sb., vydané k provedení zvláštních opatření k boji proti terorismu

Vyhláška ČNB č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1781/2006 ze dne 15. listopadu 2006 o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/847 o informacích doprovázejících převody peněžních prostředků a o zrušení nařízení (ES) č. 1781/2006

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2005/60 ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu

Směrnice Komise č. 2006/70/ES ze dne 1. srpna 2006, kterou se stanoví prováděcí opatření ke směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 2005/60/ES

Směrnice EP a Rady (EU) č. 2015/849 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz a financování terorismu, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 648/2012 a o zrušení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES a směrnice Komise 2006/70/ES

Důvodové zprávy a návrhy zákonů

Návrh novely zákona č. 89/2012 Sb. a dalších předpisů, včetně důvodové zprávy. Sněmovní tisk č. 642/0. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=642&CT1=0>

Návrh novely zákona č. 253/2008 Sb. a dalších předpisů, včetně důvodové zprávy a tezí k prováděcím předpisům. Knihovna připravované legislativy. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9XSEVCDC>

Důvodová zpráva k zákonu č. 284/2004 Sb. novelizujícímu zákon č. 61/1996 Sb. Dostupná z Beck-online [právní informační systém]

Důvodová zpráva k zákonu č. 253/2008 Sb. Dostupná z Beck-online [právní informační systém]

Judikatura

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 8. 2011, sp. zn. 7 To 286/2011. Dostupné z Beck-online [právní informační systém]

Stanoviska a jiné dokumenty státních orgánů a mezinárodních autorit

Metodický pokyn č. 1 k uplatňování mezinárodních sankcí zejména v souvislosti s financováním terorismu. [online]. 2012. Ministerstvo financí ČR. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/mezinarodni-sankce/zakladni-informace>

Metodický pokyn č. 2 o přístupu povinných osob k digitálním měnám. [online]. Ministerstvo financí České republiky. 2013. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/novinky-fau/2013/digitalni-meny-14568>

Metodický pokyn č. 3 ke zjišťování skutečného majitele povinnými osobami. [online]. Ministerstvo financí ČR. 2013. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/novinky-fau/2013/metodicky-pokyn-ke-zjistovani-skutecneho-15015>

Metodické pokyny pro podání oznámení o podezřelém obchodu (obecný postup). [online]. Ministerstvo financí ČR. 2008. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/oznameni-podezreleho-obchodu>

Stanoviska FAÚ MF ČR k problematice AML a CFT - zobecněná výkladová stanoviska MF k zákonu č. 253/2008 Sb. [online]. Ministerstvo financí ČR. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/stanoviska-financniho-analytickeho-utvar>

Historie a základní charakteristika boje proti praní špinavých peněz v České republice. [online]. Ministerstvo financí České republiky. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/zakladni-informace>

Zprávy o činnosti Finančního analytického útvaru za roky 2000-2014. [online]. Ministerstvo financí České republiky. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/vysledky-cinnosti-financniho-analytickeh>

Obchodování s bitcoiny. [online]. ČNB. 2014. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/faq/obchodovani_s_bitcoiny.pdf

K sdílení informací mezi povinnými osobami v oblasti opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. [online]. ČNB. 2012. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/faq/K_sdileni_informaci_mezi_povinnymi_osobami.pdf

Úřední sdělení ze dne 26. května 2009 k některým požadavkům na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu - Uznávané AML standardy. [online]. ČNB. [cit. 05.11.2015]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/legislativa/obezretne_podnikani/pravidla_obezret_podnik_uredni_sdeleni.html

High-risk and non-cooperative jurisdictions. [online]. FATF. Dostupné z: <http://www.fatf-gafi.org/topics/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/>

The FATF Recommendations. [online]. FATF. Dostupné z: [http://www.fatf-gafi.org/publications/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](http://www.fatf-gafi.org/publications/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))

Customer due diligence for banks. [online]. BCBS, BIS. 2014. Dostupné z: <http://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf>

Prevention of Criminal Use of the Banking System for the Purpose of Money-Laundering. [online]. BIS. Dostupné z: <http://www.bis.org/publ/bcbsc137.htm>

About the Basel Committee. [online]. BIS. Dostupné z: <http://www.bis.org/bcbs/about.htm?m=3%7C14%7C573>

Joint Consultation Paper: The Risk-Based Supervision Guidelines. [online]. EBA. 2015. Dostupné z: <http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1240311/JC+2015+060+%28Joint+Consultation+on+Guidelines+on+AML+CFT+RBS+Art+48%2810%29%29.pdf>

Joint Consultation Paper: The Risk Factors Guidelines. [online]. EBA. 2015. Dostupné z: <http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1240374/JC+2015+061+%28Joint+Draft+Guidelines+on+AML+CFT+RFWG+Art+17+and+18%29.pdf>

EBA Opinion on 'virtual currencies'. [online]. EBA. 2014. Dostupné z: <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf>

United Nations Convention against Transnational Organized Crime. [online]. UNODC. Dostupné z: <https://www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/>

Illicit money: how much is out there? [online]. UNODC. Dostupné z: http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2011/October/illicit-money_-how-much-is-out-there.html

Money-Laundering and Globalization. [online]. UNODC. Dostupné z: http://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/_globalization.html

Tax Transparency, 2014, Report on Progress. [online]. OECD. 2014. Dostupné z: <http://www.oecd.org/tax/transparency/GFannualreport2014.pdf>

Komentáře a monografie

BAKEŠ, M., KARFÍKOVÁ, M., KOTÁB, P., MARKOVÁ, H. a kol. *Finanční právo*. 6. upravené vydání, Praha: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-440-7

BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1

ELLINGER, E., LOMNICKA, E., HOOLEY, R. *Modern banking law*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2002. ISBN 0199248311

FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. Praha: [Sondy], 2007. ISBN 978-808-6846-217

FLETCHER, Clare a Daniela HERRMANN. *The internationalisation of corruption: scale, impact and countermeasures*. Farnham, Surrey [England]: Gower, 2012. ISBN 978-1-4094-1129-1.

GREEN, David a Karl PETRICK. *Banking and financial stability in Central Europe: integrating transition economies into the European Union*. Northampton, MA: Edward Elgar, 2002. ISBN 18-406-4512-1

JUROŠKOVÁ, Lenka. *Bankovní regulace a dohled*. Praha: Auditorium, 2012. Studie (Auditorium). ISBN 978-80-87284-26-1

KALABIS, Zdeněk. *Boj bank proti praní špinavých peněz*. Praha: Bankovní institut vysoká škola, a.s., 2009. ISBN 978-80-7265-147-4

KURKA, René a Anežka PAŘÍKOVÁ. *Subjekty finančního trhu*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-277-9

LIŠKA, Petr. *Praní špinavých peněz v České republice*. 1. vydání, Praha: Radix, 1997. ISBN 80-860-3109-8

LIŠKA, Petr. *Zákon o bankách a předpisy související*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1999. ISBN 80-7179-176-8

PIHERA, Vlastimil, a kol. *Zákon o bankách*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN: 978-80-7400-389-9

POLOUČEK, Stanislav. *Peníze, banky, finanční trhy*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9

PROCTOR, Charles. *The law and practice of international banking*. New York: Oxford University Press Inc., 2010. ISBN 978-01-9929-186-1

REUTER, Peter, TRUMAN, Edwin M. *Chasing dirty money: the fight against money laundering*. Washington, DC: Institute for International Economics, 2004. ISBN 08-813-2370-5

REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 3. aktualizované vydání, Praha: Management Press, 2011. ISBN 978-80-7261-230-7

REZKOVÁ, Marie. *Zákon proti praní špinavých peněz a proti financování terorismu: Komentář s příklady a předpisy související*. 2. vydání, Praha: Linde, 2008. ISBN 80-720-1503-6.

ROBINSON, Jeffrey. *Pánové z prádelny špinavých peněz*. Praha: Columbus, 1995. ISBN 80-859-2806-X

SCHLOSSBERGER, Otakar. *Platební služby*. 1. vydání, Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5

TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-099-7

Články a studie

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. a Tomáš ŘEZNÍČEK. Regulace finančních trhů a předcházení legalizaci výnosů z trestné činnosti. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 1-2, s. 31. Dostupné z Beck-online [právní informační systém]

LIŠKA, Petr. Povinnost ověřovat totožnost klienta bankou. *Právní rozhledy*. 2004, č. 7, s. 244. Dostupné z Beck-online [právní informační systém]

PIHERA, Vlastimil. Některé úvahy o bankovním tajemství. *Obchodněprávní revue*. 2011. 2. číslo, s. 35. [cit. 25.02.2015]. Dostupné z Beck-online [právní informační systém]

POREMSKÁ, Michaela. Vliv elektronické komunikace na praní špinavých peněz. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 8, s. 225. Dostupné z Beck-online [právní informační systém]

PÚRY, František. Poznámky k právní úpravě opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 3, s. 74. Dostupné z Beck-online [právní informační systém]

ŠVORČÍK, Otakar, ČÍŽKOVÁ, Lenka. Jak zjistit konečného vlastníka a konečného beneficenta. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 4, s. 24. Dostupné z Beck-online [právní informační systém]

TVRDÝ, Jiří. Právo proti praní peněz a financování terorismu. *Ad Notam: Notářský časopis*. 2008, č. 6, s. 193. Dostupné z Beck-online [právní informační systém]

Studie A.T. Kearney, Inc., Friedrich Schneider, PhD. a Visa Europe. *The Shadow Economy in Europe*. 2013. [online]. A.T. Kearney. Dostupné z: <http://www.atkearney.com/documents/10192/1743816/The+Shadow+Economy+in+Europe+2013.pdf>

1991: *International bank closed in fraud scandal*. [online]. BBC. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/5/newsid_2495000/2495017.stm.

HSBC to pay \$43 million Geneva money laundering settlement. [online]. Reuters. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2015/06/04/us-hsbc-tax-swiss-idUSKBN0OK1G220150604>

HSBC became bank to drug cartels, pays big for lapses. [online]. Reuters. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2012/12/12/us-hsbc-probe-idUSBRE8BA05M20121212>.

Abstrakt

Legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu jsou závažnými problémy, které mohou nejen narušit stabilitu a pověst finančních institucí, ale negativně zasáhnout i široký okruh fyzických osob. Proto mohou být tato jednání, včetně vědomého zapojení bank do praní špinavých peněz, postihována jako trestné činy. Diplomová práce se nicméně zaměřuje zejména na preventivní opatření upravená normami správněprávní povahy. Role dobře fungujícího bankovního systému je zásadní pro účinné potlačování praní špinavých peněz a financování terorismu. Banky jsou nejčastějšími oznamovateli podezřelých obchodů a jejich služby využívá široký okruh osob. Role bank se především odvíjí od jejich označení za povinné osoby zákonem č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Z tohoto zákona vyplývající povinnosti staví diplomová práce do souvislosti zejména se zákonem o bankách a s předpisy upravujícími platební styk a provádění mezinárodních sankcí, včetně přímo použitelných předpisů Evropské unie. Význam bankovních služeb se odvíjí také od úpravy omezení plateb v hotovosti. V souvislosti s činností bank práce reflektuje významné změny, které přinese transpozice tzv. čtvrté AML směrnice do českého právního řádu.

Diplomová práce se zabývá zákonem o bankách v rozsahu, v jakém přímo souvisí s řešenou problematikou, zejména tedy úpravou bankovního tajemství a průlomů do něj. Při rozboru povinností vyplývajících bankám ze zákona č. 253/2008 Sb. se práce zaměřuje na některé oblasti detailněji. Zásadní z pohledu klienta banky je otázka odpovědnosti za škodu vzniklou nedůvodným odložením jeho příkazu. Nejednoznačně je rovněž v právním řádu řešena otázka souběžné aplikace AML opatření a opatření podle zákona č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí. Práce se věnuje omezené schopnosti bank zjišťovat skutečného majitele právnické osoby a zabývá se také zvláštnostmi korespondenčního bankovníctví. Na odkrytých případech dvou evropských bank práce ilustruje dopady úmyslného zapojení bank do praní špinavých peněz a obtížnost jeho postihování.

Abstract

Money laundering and terrorist financing are serious problems that may not only disrupt the stability and reputation of financial institutions, but also affect a wide range of individuals. Therefore, this kind of conduct can be punished as a crime, including the active involvement of banks in money laundering. However, the diploma thesis focuses mainly on preventive measures introduced by the provisions of administrative law. The role of a well-functioning banking system is essential for the effective suppression of money laundering and financing of terrorism. Banks are the most frequent reporters of suspicious transactions and the bank services are used by wide range of persons. The role of banks is mainly determined by their designation as obliged entities by the Act no. 253/2008 Coll., on certain measures against the legalization of proceeds of crime and terrorist financing. The obligations arising out of this act are put into context with the Czech Banking Act and with regulations governing payments and implementation of international sanctions, including directly applicable laws of the European Union. The importance of the bank services is also caused by the regulation of cash payments. In connection with the activities of banks, the thesis reflects selected changes that will be introduced by transposition of the Fourth AML Directive.

The diploma thesis deals with the provisions of the Banking Act that are related to the AML issue, especially with the regulation of bank secrecy. When analysing the obligations of banks arising from the Act no. 253/2008 Coll., the thesis focuses on some areas in more detail. Question of liability for damage caused by unjustified postponement of a transaction may be crucial from the perspective of a bank customer. The thesis finds the link between AML measures and measures under the Act no. 69/2006 Coll., on the implementation of international sanctions, unclearly solved under the Czech law. The thesis also focuses on the difficulties of banks to identify the beneficial owner of a legal entity and on the special rules applicable on the correspondent relationship between banks. On detected cases of two European banks, the thesis illustrates the effects of an intentional involvement of a bank in money laundering and the difficulty of its prosecution.

Název práce v anglickém jazyce

The role of banks in the fight against money laundering and financing of terrorism

Klíčová slova

Legalizace výnosů z trestné činnosti, financování terorismu, AML, CFT, CTF, banka

Key words

Money laundering, financing of terrorism, AML, CFT, CTF, bank